

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
KATEDRA VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ A
ENVIRONMENTÁLNÍHO MODELOVÁNÍ

**POVODNĚ A VÝZNAČNÁ SUCHA
V POSÁZAVÍ V HISTORII**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Ing. JANA SOUKUPOVÁ, PhD.

Diplomant: ADÉLA ŠPÍNOVÁ

2020

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Mgr. Bc. et Bc. Adéla Špínová

Inženýrská ekologie

Ochrana přírody

Název práce

Povodně a význačná sucha v Posázaví v historii

Název anglicky

*

Cíle práce

Práce bude náhledem na nejvýznačnější povodně a suché epizovy, které postihly okolí řeky Sázavy co nejlouběji do historie. Studentka se zamyslí nad nebezpečností, četností a popisem těchto jevů. Součástí badatelské části práce bude i slovní vyhodnocení nalezených historických zmínek.

Metodika

V literární rešerši studentka popíše vznik povodní, jejich rozdělení a jejich nebezpečnost. Popíše další meteorologické jevy, především sucha a jeho dopady. Dále se ze zeměpisného hlediska zaměří na Posázaví, popíše kraj.

V badatelské části práce studentka bude vyhledávat ve vzácných dokumentárních zdrojích veškeré zmínky o povodních, suchu a dalších nebezpečných jevech na řece Sázavě a v Posázaví. Pokusí se o indexování nalezených údajů a součástí práce bude i slovní vyhodnocení.

Doporučený rozsah práce

60

Klíčová slova

povodně, deště, sucho, škody, protipovodňová opatření

Doporučené zdroje informací

Brázdil, R. Climatic change in the historical and the instrumental periods. Brno: Masarykova universita, 1990.

Brázdil, R. Historie počasí a podnebí v Českých zemích = History of weather and climate in the Czech Lands. Svazek VII, Historické a současné povodně v České republice = Historical and recent floods in the Czech Republic. Brno: Český hydrometeorologický ústav v Praze, 2005. ISBN 80-210-3864-0.

Brázdil, R., Kotyza, O.: Současná historická klimatologie a možnosti jejího využití v historickém výzkumu. Časopis Matice Moravské, roč. 120, 2001, 17 – 59 s.

dokumentární zdroje – kroniky a dobový tisk

Kozák, J.: Povodně v Českých zemích. nakl. Professional Publishing, Praha 2007, 144 s.

Svoboda, J., Cílek, V., Vašků, Z.: Velká kniha o klimatu zemí Koruny české. Regia Praha, 2003, 592 s.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – FŽP

Vedoucí práce

Ing. Jana Soukupová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra vodního hospodářství a environmentálního modelování

Elektronicky schváleno dne 13. 11. 2019

doc. Ing. Martin Hanel, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 25. 11. 2019

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 31. 05. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Povodně a význačná sucha v Posázaví v historii vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním diplomové práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V Praze, 18. 6. 2020

Poděkování

Děkuji Ing. Janě Soukupové, Ph.D., za vstřícnost a cenné rady při vedení práce, Mgr. Michalu Vokurkovi za pomoc při práci s archivními zdroji, zaměstnankyním Městského úřadu v Ledči nad Sázavou za laskavé zpřístupnění tamních kronik a v neposlední řadě zaměstnankyním a zaměstnancům Státních okresních archivů ve Žďáru nad Sázavou, Havlíčkově Brodě, Kutné Hoře a Benešově.

Abstrakt

Tato práce se zaměřuje na vyhledání povodní a epizod sucha v povodí Sázavy co nejhluběji do minulosti s využitím dokumentárních zdrojů tak, že nejmladší data se překrývají se začátkem období instrumentálních měření na Sázavě. Zdroje tvoří z většiny místní kroniky a doplňují je několikery osobní paměti. Z nalezených záznamů je sestaven přehled povodní do roku 1935, stejně jako přehled suchých epizod, přičemž pro povodně přehled pokrývá tři staletí. Kde je to možné, je u povodní uvedena sezonalita a příčina a rovněž jsou kategorizovány podle způsobených škod. Přehledy povodní a sucha jsou dále srovnány s publikovanou literaturou, s níž se v některých případech rozcházejí, mimo jiné byly objeveny dosud nepopsané události. Následně jsou diskutovány možnosti a meze využití dokumentárních zdrojů v historické klimatologii a nutnost aplikovat historické metody bádání s větší důsledností.

Klíčová slova: Sázava, povodeň, sucho, historie, dokumentární zdroje

Abstract

The thesis aims to trace flooding and drought events in the Sázava river basin as far back to history as possible using documentary evidence, the latest data overlapping with the early instrumental measurements on the river Sázava. The sources mainly include chronicles from the region supplemented with several personal memoirs. From the records found, a list of floods up to the year 1935 is put together, as well as a list of droughts, the resulting time span for floods being three centuries. The seasonality and cause of the floods is listed where possible and the events are categorized according to the degree of damage. The lists of floods and droughts is also compared with published literature on the subject, revealing some differences including several undescribed events. The possibilities and limits of using documentary evidence in historical climatology is discussed together with the need to apply the methods of historical research in a more accurate way.

Keywords: Sázava, flood, drought, history, documentary evidence

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Cíle práce	9
3. Literární rešerše.....	10
3.1 Povodně.....	10
3.1.1 Definice	10
3.1.2 Typy povodní	10
3.1.3 Faktory ovlivňující průběh povodní.....	11
3.1.4 Škody způsobované povodněmi.....	13
3.2 Sucho.....	14
3.3 Povodně a sucho v historii Sázavy.....	16
4. Charakteristika území.....	18
5. Metodika	22
5.1 Dokumentární zdroje v historické klimatologii	22
5.2 Městské a obecní kroniky	23
5.3 Kroniky obcí na Sázavě	25
6. Výsledky	32
6.1 Ediční poznámka.....	32
6.2 Povodně v Posázaví	32
6.3 Sucho v Posázaví	53
6.4 Vyhodnocení údajů o povodních	60
6.4.1 Příčiny povodní	60
6.4.2 Rozsah a škody.....	61
7. Diskuse.....	63
7.1 Povodně.....	63
7.2 Sucho.....	64
7.3 Využití dokumentárních zdrojů	65
8. Závěr	67
9. Seznam použitých zdrojů	68
9.1 Archivní zdroje.....	68
9.2 Odborné publikace	69
9.3 Legislativní zdroje.....	71
9.4 Internetové zdroje.....	71
9.5 Ostatní zdroje	71
10. Příloha	72

1. Úvod

Povodně jsou hrozbou, která provází lidstvo od nepaměti, a přesto máme tendenci na ně zapomínat, dokud se nám opět samy nepřipomenou. Několik velkých povodní kolem přelomu tisíciletí si vyžádalo pozornost nejen veřejnosti a politiků, ale také vědecké obce. Kolikrát za sto let může přijít stoletá voda? Souvisí nějak zvýšený výskyt povodní s globální změnou klimatu? Objevovaly se takto velké a ničivé povodně i dříve? Tyto a další otázky nelze zodpovědět bez pohledu hlouběji do historie.

V současnosti je ovšem v popředí zájmu opačný jev – sucho. Ačkoli je právě teď problém sucha palčivější a věnuje se mu více pozornosti, oba fenomény jsou vlastně dvěma stránkami jedné mince, dvěma opačnými hydrologickými extrémy, které způsobují značné ekonomické ztráty a jejichž důsledky dopadají na mnoho lidí. U obou také vyvstává otázka, jak se bude jejich výskyt a závažnost vyvíjet v budoucnosti.

V této souvislosti je ovšem nevyhnutelné zabývat se i minulostí. Časové období, pro které jsou k dispozici data z instrumentálních měření, je pro výzkum dlouhodobého vývoje klimatu příliš krátké. Proto má význam využití méně exaktních, zato ovšem dále do historie sahajících dokumentárních zdrojů, jako jsou kronikářské záznamy, paměti, deníky a další archivní materiál. Takovéto zdroje prodlužují přehled o povodních, nejrůznějších extrémech počasí a přírodních katastrofách o několik staletí hlouběji do historie.

Tato práce si klade za cíl přispět k mapování výskytu povodní a sucha v dějinách Posázaví systematickým zpracováním kronik a pamětí pocházejících z obcí na Sázavě a srovnáním nalezených záznamů s již dostupnými přehledy. Měla by zároveň ukázat, jak cennými zdroji poznání mohou archivní dokumenty být a jak může historie obohatit hydrologické bádání.

2. Cíle práce

Stěžejní částí práce je vyhledání zmínek a zápisů o povodních a epizodách sucha v kronikách a pamětech pocházejících z obcí v zájmovém území, tedy na toku řeky Sázavy nebo v jeho bezprostřední blízkosti. K tomu budou využity rukopisné fondy státních okresních archivů ve Žďáru nad Sázavou, Havlíčkově Brodě, Kutné Hoře a Benešově, kroniky a pamětní knihy zveřejněné online a další relevantní zdroje.

Z nalezených textů bude sestaven přehled povodní a sucha od nejstarších místních zmínek po první třetinu 20. století. V mezích možností daných detailností zápisů budou povodně popsány a rozděleny i z hlediska rozsahu na toku, sezonality, příčin a způsobených škod.

Přehled povodní sestavený na základě primárních zdrojů bude poté konfrontován s dostupnými publikacemi, a to s cílem kriticky zhodnotit jak dosavadní přehledy historických povodní v zájmové oblasti, tak možnosti a meze využití dokumentárních zdrojů především s ohledem na jejich úplnost a věrohodnost.

Podobný postup se týká i případů sucha, které budou popsány na základě zmínek v týchž dokumentárních zdrojích a jejich přehled bude konfrontován s dostupnými přehledy historických suchých epizod.

Obecným cílem práce je přispět ke zmapování výskytu hydrologických extrémů v historii s přesahem do doby instrumentálních měření a k diskuzi o hodnotě i úskalích využití místních dokumentárních zdrojů.

3. Literární rešerše

3.1 Povodně

3.1.1 Definice

Zákon č. 254/2001 Sb. o vodách definuje povodeň takto: „Povodněmi se pro účely tohoto zákona rozumí přechodné výrazné zvýšení hladiny vodních toků nebo jiných povrchových vod, při kterém voda již zaplavuje území mimo koryto vodního toku a může způsobit škody. Povodní je i stav, kdy voda může způsobit škody tím, že z určitého území nemůže dočasně přirozeným způsobem odtékat nebo její odtok je nedostatečný, případně dochází k zaplavení území při soustředěném odtoku srážkových vod. Povodeň může být způsobena přírodními jevy, zejména táním, dešťovými srážkami nebo chodem ledů (přirozená povodeň), nebo jinými vlivy, zejména poruchou vodního díla, která může vést až k jeho havárii (protržení) nebo nouzovým řešením kritické situace na vodním díle (zvláštní povodeň).“¹

3.1.2 Typy povodní

Dělení povodní podle meteorologických příčin na dešťové, sněhové a ledové nastíněné v zákoně o vodách rozvádí Brázdil et al. (2005a) do čtyř detailněji vymezených kategorií: povodně dešťové, sněhové, smíšené a ledové.

Dešťové povodně jsou způsobeny srážkami v kapalné podobě a lze je dále dělit do dvou typů podle délky a intenzity deště. Jsou-li příčinou vytrvalé srážky, jedná se o deště trvající jeden či více dní, někdy i přerušovaně, související s výskytem cyklony na daném území nebo v jeho blízkosti. Důležitým faktorem je proto směr a rychlost postupu cyklony vzhledem k území a pozice frontálního rozhraní.

Druhým typem dešťových povodní, někdy zvaným „bleskové“, jsou povodně vyvolané krátkými, avšak intenzivními (přívalovými) dešti. Souvisí s intenzivní konvekcí při tvorbě bouřkové oblačnosti a vyznačují se rychlým nástupem a krátkým trváním povodňové vlny. Vzhledem ke skutečnosti, že se tyto dva typy často kombinují a dochází k přechodu přívalových dešťů ve vytrvalé nebo vytrvalé srážky prokládají bouře s přívalovými dešti, sami autoři je od sebe dále nerozlišují. Většina

¹ Zákon č. 254/2001 Sb. (online) [cit. 2020-03-02], dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-254>

dešťových povodní přichází v období od dubna do října a řadí se mezi „povodně letního typu“.

Sněhové povodně vyvolává náhlé tání sněhové pokrývky při oteplení nad bod mrazu v zimě nebo v předjaří a mohou je doprovázet také ledové jevy. Pokud se v této situaci navíc přidají i dešťové srážky, které přispívají ke zvýšení průtoků a zároveň urychlují i samotné tání, jde o povodeň smíšenou. Čistě sněhové povodně se v České republice vyskytují pouze na menších tocích a kulminační průtoky obvykle nepřekračují hodnoty pětileté vody.

Čtvrtou kategorií tvoří povodně ledové, které vznikají zmenšením průtočnosti koryta při odchodu ledu a následným vzduťím vodní hladiny. Dochází k nim zpravidla po dlouhotrvajících obdobích mrazu, během nichž zamrzají řeky. Sněhové, smíšené a ledové povodně se v České republice vyskytují v naprosté většině od prosince do března a Brázdil et al. (2005a) je označují „povodně zimního typu“.

Obdobné dělení se objevuje i u řady dalších autorů včetně těch zahraničních. Wanner et al. (2004) popisují tři hlavní situace vedoucí k závažným povodňovým událostem ve střední Evropě: krátký intenzivní déšť a bouřky v letní polovině roku, který se obvykle týká menší oblasti povodí jedné nebo několika málo řek; vytrvalý déšť zasahující větší oblasti (až polovinu kontinentu) s výskytem od jara do podzimu; tání sněhové pokrývky v zimě nebo zejména na jaře, které má obvykle regionální rozsah. Naproti tomu Brázdil et al. (2005a) uvádí, že v České republice mohou zejména smíšené povodně zasahovat větší území než ty, které vyvolávají vytrvalé srážky.

Kundziewicz et al. (2014) pak zohledňují také velikost povodí. Ve velkých povodích vidí jako příčinu nejčastěji déletrvajících srážky, zatímco v malých povodích častěji hrají roli prudké deště a ve vyšších polohách s menšími povodími se významněji přidává také tání, někdy spolu s deštěm nebo ledochodem.

3.1.3 Faktory ovlivňující průběh povodní

Vznik a průběh povodní ovlivňuje řada faktorů, které lze dělit na předběžné a příčinné. Předběžné působí v období dnů až měsíců před povodní a zahrnují nasycenost půdního profilu v povodí, sněhovou pokrývku, promrznutí půdy nebo míru naplnění koryta před začátkem povodně. Příčinné faktory představují samotný spouštěcí mechanismus a zásadní jsou zejména ty meteorologické – trvalé nebo přívalové deště a teploty

způsobující tání sněhu. Mezi další možné příčiny povodní patří ledové jevy, seismická aktivita nebo protržení přehrad či rybníků (Matějček et Hladný 1999, Brázdil et al. 2005a).

V povodí má na průběh povodně vliv schopnost intercepce (zadržování srážek vegetací), detence (zpomalení odtoku srážek při naplňování terénních sníženin) a infiltrace (vsakování vody do půdy) spolu s celkovým objemem říční sítě (Matějček et Hladný 1999).

Významným faktorem ovlivňujícím průběh povodní jsou také různé úpravy vodních toků, jejich regulace a napřimování, vytváření systémů protipovodňové ochrany a stavba vodních děl. Z hlediska ochrany před povodněmi ovšem často mívají negativní důsledky: napřimování toků vede ke zrychlování povodňových vln, výstavba ochranných hrází pouze přesouvá nebezpečí záplav na místa dále na toku. Další nebezpečí potom tkví v zastavování a nejrůznějším využívání inundačních území, odkud je při povodni odnášen materiál, který potom tvoří zátarasy ve zúžených profilech a dále tak přispívá ke zvýšení hladiny (Brázdil et al. 2005a).

Objevuje se hypotéza, že riziko povodní ve střední Evropě kolem přelomu tisíciletí vzrůstá. Jako možné důvody uvádějí Kundziewicz et al. (2005) jednak změny pozemních systémů – hydrologických systémů, ekosystémů a land-cover spolu s regulací toků (zejména narovnávání koryt, opevnění břehů a změny podmínek pro odtok vody z povrchu vedoucí k rychlejší a vyšší kulminaci) – a jednak změny systémů socioekonomických, zahrnující větší vystavení riziku a vyšší potenciální škody (v důsledku zastavování záplavových oblastí, nárůstu počtu obyvatel a vyšší hodnoty majetku v těchto oblastech) a proměny land-use, jako je odlesňování, urbanizace nebo likvidace přirozených záplavových oblastí.

Celou řadu faktorů, které hrají roli při povodních, ovlivňuje také změna klimatu: množství srážek, jejich rozložení v čase a prostoru, sněhovou pokrývku, obsah vody v půdě, hladinu povrchových vod, vegetační kryt a další. Tyto faktory mohou mít vliv nejen na vznik, ale i na průběh povodní (Kundziewicz et al. 2014).

Změna klimatu se promítá do sezonality a intenzity povodní. Posouvá se doba, kdy přicházejí povodně způsobené táním, a v zimním období se může vyskytovat více dešťových (Vormoor et al. 2015). K podobnému závěru ohledně změn sezonality dochází Kundziewicz et al. (2005) pro střední Evropu: na sklonku tisíciletí bylo

zaznamenáno více pozdně podzimních a zimních povodní (vyvolaných deštěm, případně časnějším táním), na druhou stranu ovšem menší jarní průtoky při tání a méně ledových povodní.

Jednou z otázek dneška je, nakolik změna klimatu přispívá k vyšší četnosti a/nebo větší extremitě povodní. Langhammer (2007) zdůrazňuje, že nemáme k dispozici dostatečně dlouhé časové řady přesných údajů – ty obvykle dosahují nanejvýš 200 let, což je z hlediska dlouhodobého sledování přírodních procesů velmi málo.

Podle Kundziewicz et al. (2014) sice během posledních desetiletí nelze potvrdit jednoznačnou změnu v četnosti nebo rozsahu říčních povodní v přímém důsledku antropogenní změny klimatu, nicméně lze předpokládat, že v průběhu 21. století bude narůstat podíl přívalových dešťů na celkovém objemu srážek, v některých oblastech i přes úbytek celkových srážek. Zároveň se předpokládá další nárůst počtu obyvatel v oblastech ohrožených povodněmi. Ty tak zůstanou vážnou hrozbou, velmi nevyzpytatelnou zejména v semiaridních oblastech, kde se prolínají problémy sucha i povodňového rizika.

3.1.4 Škody způsobované povodněmi

Povodně se řadí k přírodním katastrofám, které způsobují ztráty na životech a značné materiální škody, vyvolávají reakce médií a veřejnosti a okamžitě se dostávají do popředí politické agendy. Wanner et al. (2004) na příkladu povodně na Labi roku 2002 ukazují, jak se vzápětí objevuje se silný tlak na okamžitá opatření předcházející podobným událostem v budoucnosti. Povodně ovšem zároveň často přicházejí nečekaně a nelze se na ně připravit dokonale.

I přes velké investice do protipovodňové ochrany v Evropě zůstávají povodně vážným problémem. Jak samotný počet povodní, tak hlášené škody dokonce narůstají; příčiny ovšem tkví i ve zlepšení hlášení, nárůstu počtu obyvatel a urbanizaci v povodňových oblastech, ve zvyšování hodnoty majetku a zmenšeném povědomí o přírodních rizicích, tedy ve zvyšování zranitelnosti socioekonomických struktur (Langhammer 2007, Kundziewicz et al. 2014). Pro Českou republiku vzhledem k přírodním podmínkám představují povodně nejničivější přírodní extrém (Brázdil et al. 2005a, Langhammer 2007).

Co se historických povodní týče, Wanner et al. (2004) podávají výčet typických krátkodobých a střednědobých následků. Mezi krátkodobé řadí poškození domů, ulic a mostů, zhroucení zásobování vodou, zničení vodních mlýnů, zničení úrody, omezení zdrojů potravin a úbytek krmiva pro zvířata. Střednědobé následky potom zahrnují uzavření průmyslových zařízení (např. dolu), podmáčení pastvin, choroby zvířat, epidemie, nedostatek peněz a v neposlední řadě také morfodynamické následky v krajině (poničení koryt, zanesení pastvin pískem nebo štěrkem).

Škody jsou také zásadním ukazatelem, podle něž lze hodnotit intenzitu historických povodní. Klasifikaci podle škod vytvořili Sturm et al. (2001) a přejímají ji i další autoři (Brázdil et al. 2006, Glaser et al. 2010):

1. Malá regionální povodeň: způsobuje malé škody na polích, zahradách, na cestách blízko koryta. Povodeň má jen kratší trvání.

2. Nadprůměrná nebo nadregionální povodeň: způsobuje škody na stavbách a zařízeních přímo na toku, jako jsou jezy, hráze, mola a mosty, na budovách v blízkosti břehů (zejména mlýny). Voda proniká do budov. Povodeň má středně dlouhé trvání. Na polích a zahradách vznikají závažnější škody, dochází ke ztrátám dobytka, mohou se vyskytnout oběti na lidských životech.

3. Nadregionální nadprůměrná povodeň katastrofálního rozsahu: způsobuje velké škody na vodních stavbách a zařízeních i budovách v blízkosti břehů a úplné zničení nebo odnesení staveb i dále od břehu. Záplava je delší, trvá několik dní až týdnů. Dochází ke ztrátám dobytka a obětem na životech. Morfodynamické procesy působí následné škody (zanesení pískem apod.) a změny povrchu (Sturm et al. 2001).

3.2 Sucho

Opačný hydrometeorologický extrém než povodně představují sucha. Na rozdíl od povodní se k nim ovšem v České republice významnější pozornost obrací až v poslední době, poznamenané klimatickou změnou, a pozadu je v této věci i česká legislativa.

V zákoně č. 254/2001 Sb. je sice sucho zmiňováno, nicméně pouze v souvislostech „ochrany před účinky povodní a sucha“. Postrádá také na rozdíl od povodně jasnou definici. To se má změnit s připravovanou novelou, v jejímž návrhu se objevuje plán pro zvládání sucha a nedostatku vody i definice: „Suchem se pro účely

této hlavy rozumí hydrologické sucho jako výkyv hydrologického cyklu, který vzniká zejména v důsledku deficitu srážek a projevuje se poklesem průtoků ve vodních tocích a hladiny podzemních vod. Stavem nedostatku vody se pro účely této hlavy rozumí dočasný stav s možným dopadem na základní lidské potřeby, hospodářskou činnost a životní prostředí, kdy v důsledku sucha požadavky na užívání vod převyšují dostupné zdroje vod, a je nezbytné omezovat hospodaření s vodou a provádět další opatření.“²

V odborné literatuře se obvykle používá dělení sucha podle oblasti, v níž se projevuje, na meteorologické, hydrologické, zemědělské a socioekonomické (Heim 2002; Brázdil et al. 2015; Brázdil et al. 2018).

Meteorologické sucho znamená deficit srážek v dané oblasti oproti průměru. Někdy se také používá kumulativní deficit srážek. Tento typ sucha daný meteorologickými faktory předchází ostatním, které již představují specifické dopady nedostatku vody.

Zemědělské sucho je nedostatek vody v půdě, který dopadá na růst rostlin. Trvá několik týdnů až měsíců a při delším trvání kromě zemědělských plodin ovlivňuje také lesní porosty. Vzhledem k ekonomickým důsledkům souvisí se suchem socioekonomickým.

Pojem hydrologické sucho označuje nedostatek vody v tocích a nádržích. Omezuje nebo znemožňuje provoz zařízení na ně navázaných a stejně jako zemědělské sucho tak může mít ekonomické následky. Hydrologické sucho navíc může způsobovat dlouhodobé problémy v hospodaření s vodními zdroji.

Socioekonomické sucho potom souhrnně označuje dopady nedostatku vody na celou společnost a zahrnuje mimo jiné oblasti turistického ruchu a rekreace, průmyslu (nedostatek technologické vody), produkce elektrické energie (jak u vodních elektráren, tak v důsledku nedostatku chladicí vody) nebo života obyvatel (nedostatek užitkové nebo i pitné vody).

Na rozdíl od výše uvedených autorů Mishra et Singh (2010) vydělují ještě sucho podzemní vody, které je definované poklesem hladiny podzemní vody při delších obdobích sucha.

² Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony (online) [cit. 2020-03-02], dostupné z: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORN5ZDUQCE>

Stejně jako v případě povodní i sucho vyvolává silné reakce a tlak veřejnosti. V posledních letech je v České republice považováno za hlavní projev klimatické změny a dostává se tak do přední role politické agendy, ale i odborného výzkumu. Pozornost historické klimatologie u nás se tak obrací od povodní spíše ke zkoumání sucha, a to právě v souvislosti s klimatickou změnou. Rozdíly v posledních staletích jsou znatelné: zatímco v obecně chladnějším 19. století byla sucha způsobena nízkými srážkami, na počátku 21. století hraje zásadní roli také vzrůstající teplota (Brázdil et al. 2014). Brázdil et al. potom (2018) uvádějí, že dosavadní výzkum sucha v Evropě sahá zhruba pět století do historie.

3.3 Povodně a sucho v historii Sázavy

Knížní publikace zaměřené na historické povodně se primárně zabývají velkými toky – Labem, Vltavou, Ohří, Moravou, Odrou (viz např. Brázdil et al. 2005a, Kozák et al. 2007). Přímo Sázavou se v tomto směru zabývá Libor Elleder ve dvou textech (viz Elleder 2008, Elleder 2010) podávajících přehled historických povodní na Sázavě, resp. ve středním Posázaví. Elleder (2008) uvádí, že problematice historických povodní právě na Sázavě nebyla předtím věnována takřka žádná pozornost zřejmě kvůli nízké povodňové aktivitě řeky ve 20. století. Ellederův přehled povodní na Sázavě pak přejímá např. Jana Vaněčková v publikaci *Zruč nad Sázavou* (2018).

Elleder (2008, 2010) využívá jak epigrafické zdroje – dnes již v drtivé většině zaniklé povodňové značky, tak zdroje písemné – značnou část informací čerpá z novin a dobového tisku, využívá ale i různé kroniky a paměti. Pracuje ovšem spíše s tiskově vydanými prameny, překlady nebo sekundárními zdroji, které původní kroniky citují (jde obvykle o publikace týkající se dějin jednotlivých měst nebo zaměřené např. na vodní mlýny), a jen zřídka přímo s původními archivními fondy. V případě sekundárních zdrojů cituje pouze ty a není tak zřejmé, odkud daný údaj přesně pochází. Nabízí se tedy otázka, nakolik by mohla práce s archivními fondy tyto přehledy obohatit či doplnit.

Ellederovy přehledy povodní na Sázavě končí před koncem 19. století, neboť v té době již začalo pravidelné přístrojové měření. První vodočet na Sázavě v Poříčí začal s měřením v roce 1880, následoval pak Havlíčkův Brod (1884), Sázava (1891), Mlýn Buda (1895) a Kácov (1897), jak uvádí Elleder (2010).

Práce zaměřené na historické sucho jsou obvykle zaměřené na celé Česko nebo střední Evropu (viz např. Brázdil et al. 2014, Brázdil et al. 2015), případně na vybranou konkrétní epizodu sucha, jako byl rok 1842 (viz Brázdil et al. 2019), a využívají jak raná instrumentální data, tak dokumentární zdroje včetně kronik vybraných obcí z různých archivních fondů napříč republikou. Sestavené přehledy pro Českou republiku nicméně začínají až počátkem 19. století, pro které již existují přístrojová pozorování. Lze očekávat, že se s nimi údaje nalezené v kronikách z Posázaví budou do velké míry shodovat; otázkou je, zda se podaří nalézt případné starší záznamy.

4. Charakteristika území

Zájemovým územím této práce v užším smyslu jsou obce ležící na Sázavě nebo v její bezprostřední blízkosti, které mohly být zasaženy povodněmi v době do první třetiny 20. století a existují pro ně relevantní archivní zdroje. V širším smyslu se ovšem jedná o celé povodí.

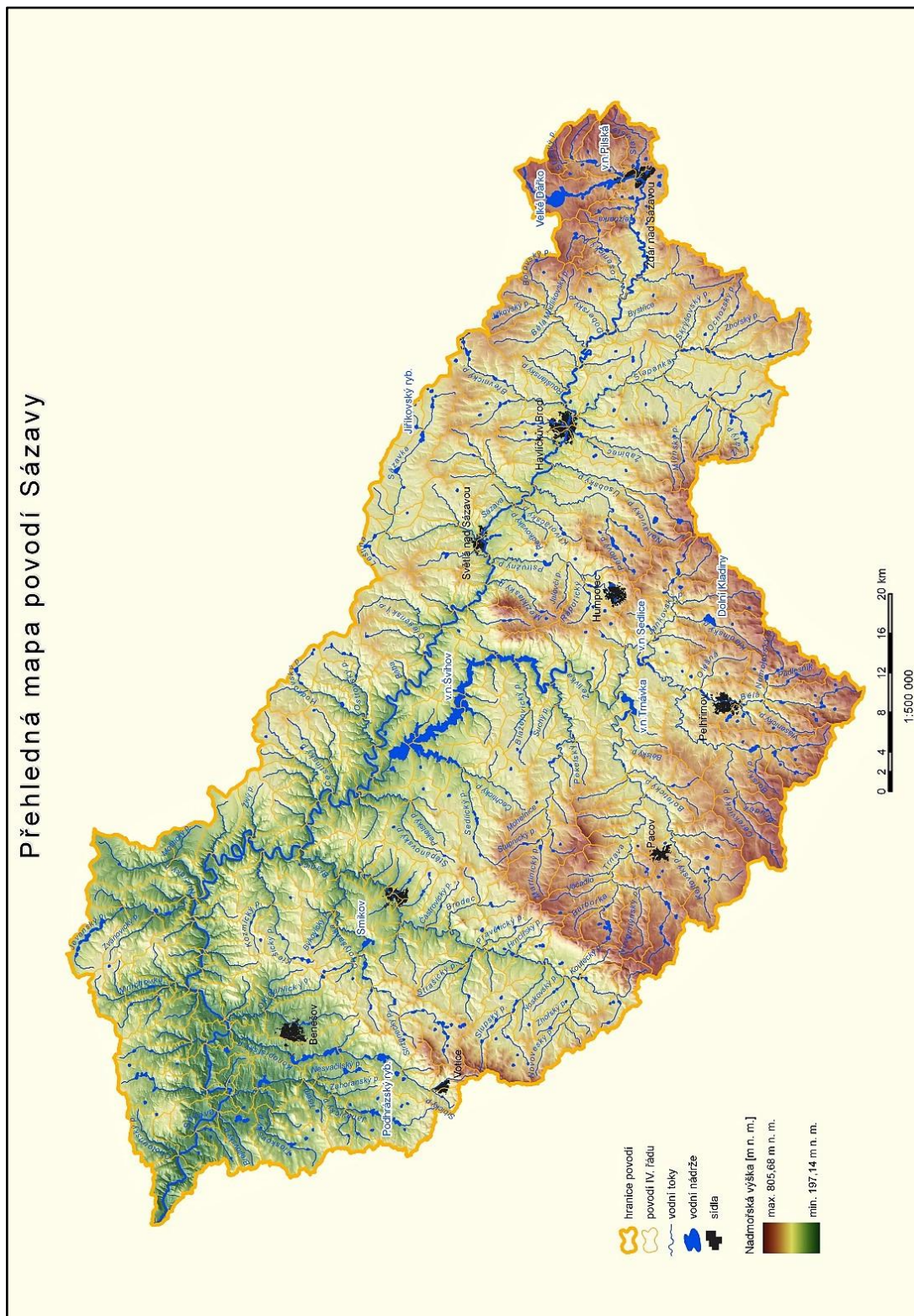

Obr. 1: Poloha povodí Sázavy na území ČR. Zdroj: DIBAVOD

Sázava má povodí III. řádu o ploše 4349,75 km², které je součástí povodí Vltavy a celé se nachází na území České republiky. Samotný tok Sázavy má délku 225,93 km. Řeka pramení na Českomoravské vrchovině nedaleko Žďáru nad Sázavou v nadmořské výšce 757,37 m a do Vltavy se vlévá jako pravostranný přítok u Davle v nadmořské výšce 200,00 m. Jejím největším přítokem je Želivka, na níž také leží největší vodní plocha v povodí – vodní nádrž Švihov. Na toku Sázavy převládají sklony do 2‰, zabírající téměř dvě třetiny délky, a střední sklon toku činí 2,47‰ (DIBAVOD).

Sázava ze Žďárských vrchů stéká do rybníka Velké Dářko a přes kaskádu menších rybníků míří do Žďáru nad Sázavou. Poté protéká obcemi Sázava a Pohled. Za Příbyslaví se zmírňuje spád a řeka tvoří meandry. Protéká Havlíčkovým Brodem (dříve Německým) a Světlou nad Sázavou. V další části toku se nachází oblíbené balvanité přeje Stvořidla, následuje opět mírný meandrující tok procházející Ledčí a Zručí nad Sázavou, Kácovem, Soběšínem a Českým Šternberkem. Údolí pokračuje

přes Rataje nad Sázavou, Sázavu, Čerčany a Poříčí nad Sázavou k Týnci nad Sázavou, za níž následuje další peřejnatý úsek v hlouběji zaříznutém údolí. Do Vltavy se potom vlévá u Davle.

Obr. 2: Povodí Sázavy, zdroj: DIBAVOD

Z pohledu do map Stablního katastru³ je patrné, že se koryto od 1. poloviny 19. století, kdy byly pořízeny, příliš nezměnilo. Regulace koryta proběhla především v sídlech, kterými prochází v otevřenějším údolí; výraznější napřímení je patrné například v Havlíčkově Brodě (zmínky o regulaci Sázavy ve 30. letech 20. století najdeme i v tamní kronice).⁴ Již před mapováním stablního katastru na toku existovaly četné mlýny, které jsou v kronikách často zmiňovány v souvislosti s povodňovými škodami, stejně jako řada rybníků v okolí.

Průměrné a N-leté průtoky na jednotlivých hlásných profilech na Sázavě udává následující tabulka:

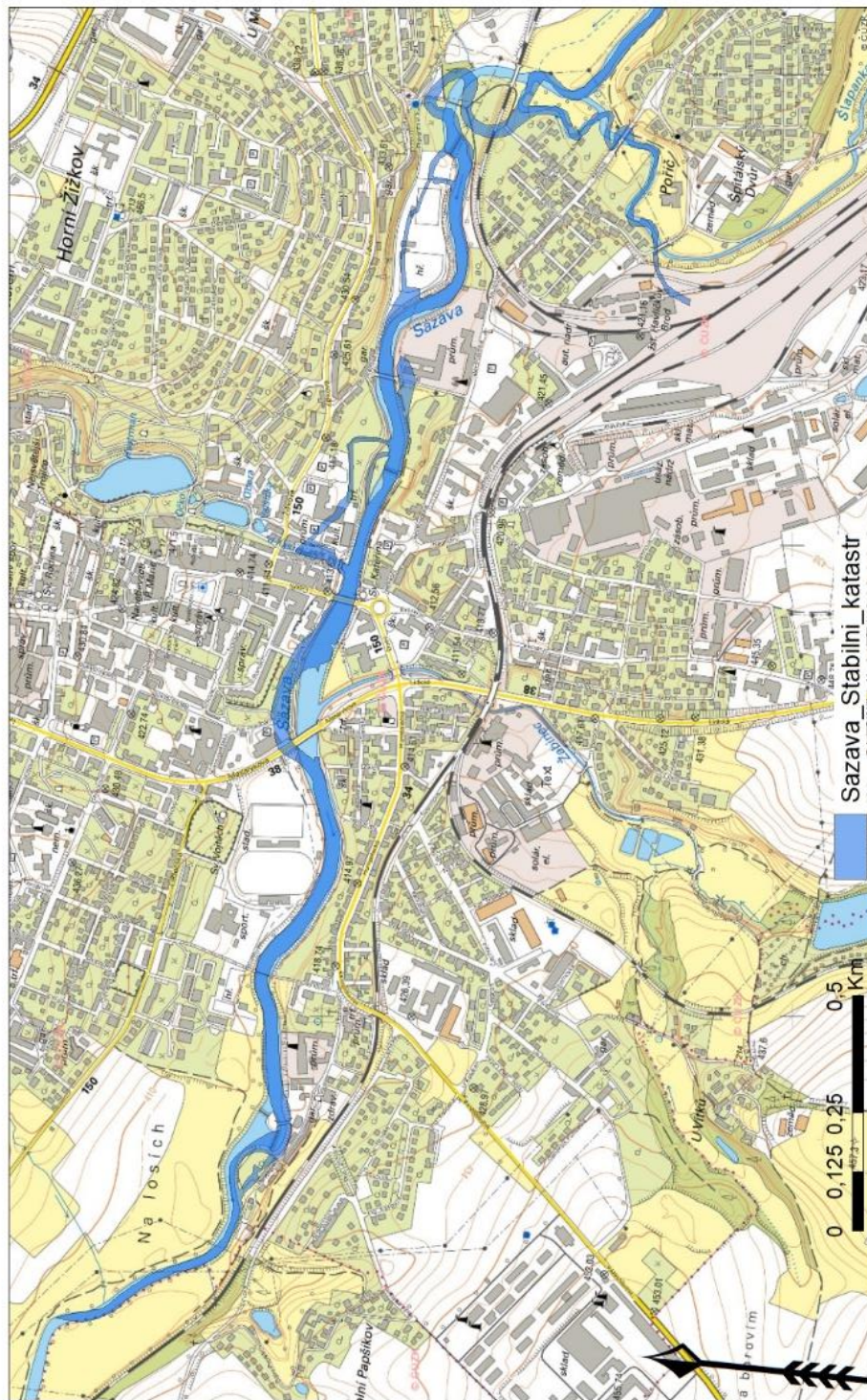
Hlásný profil	Q _a [m ³ s ⁻¹]	Q ₁ [m ³ s ⁻¹]	Q ₅ [m ³ s ⁻¹]	Q ₁₀ [m ³ s ⁻¹]	Q ₅₀ [m ³ s ⁻¹]	Q ₁₀₀ [m ³ s ⁻¹]
Žďár nad Sázavou	1,01	12,1	24	30	45,3	52,6
Sázava	1,24	15	29,8	37,1	56	65
Havlíčkův Brod	3,38	33	64,7	80,2	120	139
Chlístov	5,4	56,9	109	135	200	230
Světlá nad Sázavou	7,32	75	142	174	254	292
Zruč nad Sázavou	9,35	89,2	166	202	294	336
Kácov	14,2	121	247	310	473	552
Nespeky	19,4	159	319	398	604	702

Tab. 1: Průměrné roční a N-leté průtoky na Sázavě. Zdroj dat: Hlásná a předpovědní povodňová služba (online) [cit. 2020-03-05], dostupné z: hydro.chmi.cz/hpps

³ ÚAZK (online) [cit. 2020-03-05], dostupné z: <https://archivnimapy.cuzk.cz/>

⁴ Viz obr. 3 na následující straně.

Havlíčkův Brod - koryto Sázavy podle Stabliního katastru

Podklad: Základní mapa, ČUZK. Autorka: Adéla Špinová

Obr. 3: Srovnání koryta z map Stabliního katastru a současné mapy Havlíčkova Brodu.

5. Metodika

5.1 Dokumentární zdroje v historické klimatologii

Historická klimatologie jako obor spadá do interdisciplinárního pole na rozhraní přírodních a společenských věd, na pomezí klimatologie a environmentální historie (Brázdil et al. 2005b). Používá jak metody klimatologie, tak historie, a pracuje především s dokumentárními zdroji dat – zaměřuje se primárně na období, pro které existují psané záznamy, nikoli ovšem systematická přístrojová měření.

Podle Brázdila et al. (2005b) si historická klimatologie klade tři cíle: zaprvé se pokusit o rekonstrukci časových a prostorových vzorců počasí, klimatu a živelných katastrof před vznikem státních sítí meteorologických stanic; zadruhé zkoumat citlivost historických společností a ekonomik vůči variabilitě klimatu, extrémům počasí a přírodním katastrofám; a zatřetí zkoumat samotný diskurz a společenské postoje ke klimatu v minulosti. Podobně, pouze s důrazem na hydrologické jevy, jako jsou povodně a sucho, pak Brázdil et al. (2006) definují cíle historické hydrologie.

Hlavním zdrojem informací jsou dokumentární data, tedy nejrůznější člověkem vytvořené záznamy o počasí, hydrologických extrémech apod. V případě povodní jsou to vedle povodňových značek, jejichž obdobou pro epizody sucha představují letopočty na tzv. hladových kamenech v korytech řek, především narativní dokumentární zdroje: kroniky, letopisy, pamětní knihy, dobový tisk, osobní deníky a paměti či korespondence (Brázdil et al. 2018). Tyto zdroje prodlužují přehled o extrémech počasí o několik století do minulosti.

Kromě dat dokumentárních lze využívat také tzv. proxy data, jako jsou údaje o sklizni, přírůst letokruhů, trvání sněhové pokrývky nebo zámru z jezer, která nepřímo ukazují na meteorologické a klimatické podmínky. Proxy data je ovšem nutné očistit od neklimatických vlivů, například půdních apod. (Pfister et al. 1999).

Dokumentární zdroje mají řadu výhod. Záznamy bývají datované, mají stejnou citlivost během celého roku (neomezují se na určitou sezónu), popisují jednotlivé meteorologické parametry (teplotu, srážky, sněhovou pokrývku, vítr) a u význačných událostí často uvádějí různé relevantní podrobnosti. K jejich nevýhodám se řadí nekontinuální a různorodá struktura, zkrácení selektivním vnímáním a popisem autora a také omezené možnosti využití při zpracování a interpretaci dat (Pfister et al. 1999, Glaser et al. 2010).

V případě řídkých extrémních hydrologických jevů, jako jsou povodně a sucha, jsou narativní dokumentární zdroje ty jediné, které pro historické období poskytují zároveň i přímo propojené informace o socioekonomických dopadech počasí, nejen o počasí samém. Zabývají se následky a souvisejícími jevy, jako jsou sklizně, hladomory, epidemie, invaze nebo migrace, duchovními, společenskými a hospodářskými souvislostmi, reakcemi a opatřeními navazujícími na přírodní katastrofy. V případě sucha poskytují informace o jeho meteorologickém, hydrologickém, socioekonomickém i zemědělském aspektu a představují tak cenný zdroj pro dlouhodobé srovnání (Brázdil et al. 2005b, Brázdil et al. 2018).

Zapojení historických dat jako takových ve výzkumu extrémních hydrologických jevů přispívá jak k hodnocení rizik, tak k výzkumu vlivu klimatické změny a modelování klimatu. Doplnuje také období raných instrumentálních dat, která jsou často dostupná jen pro sporadické časové úseky a postrádají přesný popis, což činí problematickým jejich propojení s novodobým systematickým měřením (Brázdil et al. 2005b, Kundzewicz et al. 2014).

5.2 Městské a obecní kroniky

V českém prostředí se městské kroniky začaly objevovat s jistým zpožděním za západní a jižní Evropou. K výraznému rozvoji městské historiografie docházelo v raném novověku, tedy od 16. století, v souvislosti s vlivy renesance a s rozšířením vzdělání i mimo řady duchovních a šlechty. Většina autorů těchto nejstarších kronik byla spjata s okruhem městské samosprávy (Tošnerová 2008).

Kroniky ovšem vznikaly jen tam, kde je někdo založil a psal z vlastní iniciativy. Mělo se to změnit rokem 1835, kdy bylo dekretem zemského gubernia nařízeno všem městům, trhovým obcím a významnějším vedení záznamních neboli pamětních knih a kronik. Toto nařízení nicméně často nebylo dodržováno, případně si obec pořídila knižní korpus, který zůstal takřka prázdný (Rak 2006).

O něco větší úspěch měl zákon o vedení obecních kronik z roku 1920, ani poté však nejsou kroniky vedeny nijak systematicky či konzistentně. Kronikáři – často učitelé nebo obecní úředníci – toho zaznamenávali jen málo nebo naopak příliš mnoho. Snahu o nápravu dokládá mimo jiné vládní nařízení z roku 1932, které například ukládá zaznamenávat události týkající se státu jedině v případě, že podstatně souvisí se životem v obci (Rak 2006).

Kroniky obvykle zaznamenávají události paměťihodné pro daný region nebo město, jako jsou války, požáry, epidemie, bída, meteorologické anomálie nebo přírodní katastrofy. Výjimečné situace bývají zpravidla popsány nejdělněji. Jednotliví kronikáři ovšem věnují různým událostem různou míru pozornosti a v jejich pohledu na věc hrají roli i emocionální vazby. Záleží také na dalších okolnostech – často se zaznamenává událost, která způsobila škody nebo oběti na životech, zatímco srovnatelná událost bez takovýchto následků prochází bez zapsání (Pfister et al. 1999, Brázdil et al. 2006, Degroot 2018).

U obecních kronik bývá někdy uvedeno, kdo je vede (obvykle jméno a funkce či povolání), často ale takový údaj chybí. Navíc se zapisovatelé v průběhu vedení kroniky mění a někdy je to znát pouze ze změny písma nebo posunu v tématu zaznamenávaných událostí.

Ne vždy je také událost zaznamenána přímým svědkem nebo alespoň bezprostředně poté, kdy k ní došlo. Právě naopak, v kronikách se běžně uvádějí významné události z historie obce, u nichž hrozí zkreslení, a kronikáři také často opisují z jiných zdrojů. Někdy není vůbec možné z textu zjistit, zda zapisovatel událost zažil (Pfister et al. 1999, Barnikel 2004).

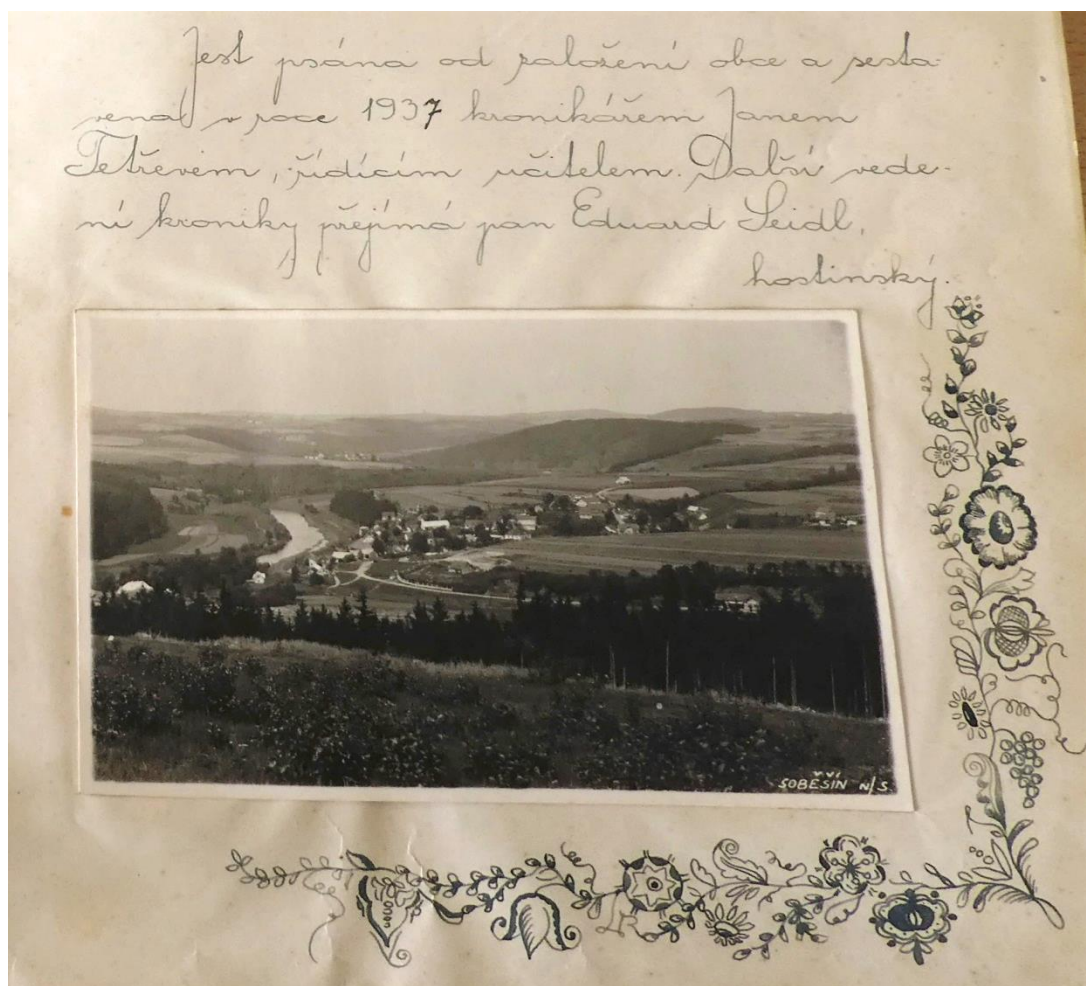
Všechna tato úskalí se týkají nejen obecních kronik, ale i různých kronik rodinných a osobních pamětí, které bývají ještě více ovlivněny osobou pisatele, jeho zájmy a emocionálními vazbami. I autoři osobních a rodinných pamětí často zapisují události z okolí, a to z doby svého života i starší, a stejně tak si opisují nejrůznější záznamy z kronik.

Při práci s narativními zdroji je proto nutná velká obezřetnost. Obecně platí, že zdroje by měly být z doby události, nikoli psané zpětně, a čím více zdrojů a úhlů pohledu, tím lépe (Barnikel 2004). Spolehlivost informace ovšem nejde hodnotit pouze na základě počtu zápisů právě z důvodu, že i záznam existující v mnoha kronikách či pamětech může být opsán z jediného zdroje, přičemž spolehlivost tohoto původního zdroje může být opět velmi různá. Proto je třeba interpretovat dokumentární zdroje obezřetně a nejcennější je vždy záznam očitého svědka zapsaný ihned po události.

5.3 Kroniky obcí na Sázavě

Ve fondech Státních okresních archivů Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod, Kutná Hora a Benešov, případně ve formě naskenovaných archivních dokumentů online, bylo nalezeno celkem 24 relevantních zdrojů, převážně obecních kronik. Dále byly mezi zdroje zařazeny knižně vydané *Paměti babičky Kavalírové* a knižně publikovaný překlad jedné z německy psaných kronik. V archivech se nacházelo také několik kronik a pamětních knih, které sice pocházely ze zájmové oblasti, nebyly v nich nicméně žádné zmínky o povodních, suchu nebo počasí vůbec.

Necelá polovina (11) kronik patří mezi typické obecní kroniky založené po roce 1920 v návaznosti na tehdy vydaný zákon. Řadí se sem kronika Zámku Žďár, Sázavy u Žďáru, Německého⁵ Brodu, Pohledských Dvořáků, Světlé nad Sázavou, Ledče nad Sázavou, Kácova, Soběšina, Čerčan, Týnice nad Sázavou a Hostěradic.

Obr. 4: Fotografie Soběšina na první straně tamní kroniky (SOkA Kutná Hora). Foto autorka.

⁵ dnes Havlíčkova

I tyto kroniky se ovšem vzájemně liší. Například soběšínská kronika byla založena až v roce 1937 a její první část je sestavena zpětně pouze z význačných událostí, k nimž se řadí i několik „živelních pohrom“. Naopak *Pamětní kniha města Německého Brodu*, psaná velmi poctivě od roku 1923, obsahuje pravidelné záznamy o počasí (ačkoli poměrně obsáhlé, jsou zatížené subjektivním pohledem zapisovatele a často zveličují tvrzením, že „není pamětníka“ takové události) a věnuje se kromě povodní také popisu regulace Sázavy v roce 1932.

Většina mladších kronik ovšem spadá mezi tyto dva póly. Záznamy o počasí jsou obvykle zcela nesystematické, věnují se pouze různým extrémům (navíc selektivně pohledem zapisovatele), případně začínají pravidelně, ale kronikář záhy sklouzává k nepříliš vypovídajícím zápisům – například kronika Týnice nad Sázavou v oddíle „povětrnost“ pro rok 1926 uvádí: „Povětrnost v tomto roce byla následující: Zima mírná, jaro teplé, léto studené a vlhké, podzim krásný.“ Někdy je patrné, že se změnil zapisovatel a začal si počasí všimnout výrazně méně nebo naopak více – to je případ pamětní knihy Čerčan, která ve 20. letech uvádí pouze pohromy a sporadické zmínky o počasí, zatímco od roku 1930 se objevuje pravidelný oddíl „Počasí“, který je rok od roku obsáhlejší. Opačný vývoj postihl novou pamětní knihu ledečskou, která zpočátku obsahuje několik poznámek o počasí ročně, v polovině 20. let se ale změnil kronikář a zaznamenává pouze význačnější události jako odchod ledů nebo velká sucha.

Starší zdroje jsou ještě pestřejší. Pro Žďár nad Sázavou jsou z relevantní doby dostupné dva svazky kroniky: první do roku 1900, sepsaný zpětně z různých zdrojů, který si všímá hlavně extrémů jako krupobití nebo vichřice a místy také počasí v souvislosti se žněmi, a druhý, psaný od roku 1900 průběžně, který počasí zmiňuje poměrně zřídka a nesystematicky. Od roku 1912 se sice objevuje téměř každoročně záznam o počasí, nemá nicméně takřka žádnou vypovídací hodnotu – jednou je to bez dalších podrobností „krutá zima“, jindy „pěkné jaro“. Obširnějšího popisu se dočkaly jen mrazy roku 1929 a vichřice v roce následujícím.

Pamětní kniha Sázavy u Žďáru byla založena v roce 1884. Počasí sice nesleduje systematicky, obvykle si ho všímá jen v souvislosti se sklizní sena nebo plodin, zaznamenává ovšem několik epizod sucha i s následky. Zajímavé je, že za celé období let 1884 až 1922, kdy byla založena kronika nová, prakticky neobsahuje zmínky o jakýchkoli povodních až na rok 1903, kdy uvádí na jaře „velkou vodu v řece“ a po zbytek roku vodu „rovnou s břehy“ – ani tady se tedy nejedná o typickou povodeň.

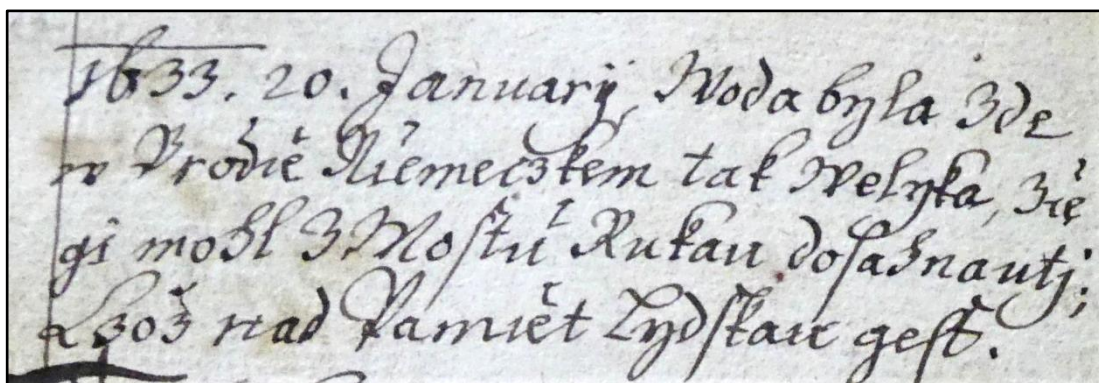
Liber memorabilium města Přibyslavi je pamětní kniha založená roku 1836. Zpočátku je psána německy, a to do roku 1845, dále pak v češtině pokračuje až do první třetiny 20. století. V české části kroniky se střídá řada různých pisatelů a záznamy o počasí jsou zcela nesystematické, ačkoli často poměrně obsírné. Jediná, zato velmi rozsáhlá zpráva o povodni v celé knize je z roku 1845. Pro účely této práce je ovšem relevantní pouze kratší část německého záznamu, neboť většina se týká jiných měst a řek a následují obsáhlé citace z českých novin o zatopení Prahy.

Nejvíce archivních zdrojů existuje pro Havlíčkův Brod. Kromě již zmiňované kroniky z 20. let jsou to troje osobní či rodinné paměti a latinská kronika místního augustiniánského kláštera *Annales nostri* pokrývající počátek 18. století. V ní se nachází cenné svědectví o povodni roku 1714 zapsané bezprostředně po události.

Obr. 5: Titulní ilustrace v *Annales nostri* (SOKA Havlíčkův Brod). Foto autorka.

Tutéž povodeň ve svých pamětech obšírně popisuje také kantor Jelínek, který byl rovněž jejím očitedm svědkem. Zmiňuje se i o dvou povodních ve 30. letech 17. století, neuvádí ovšem zdroj. Jelínek si kromě rodinných událostí a dění ve městě zapisoval i nejrůznější zprávy z Čech i ze světa a často opisoval záznamy ze starých kronik sahající až do 9. století (pravděpodobně se jedná o opisy z Hájka).

Obr. 6: Zmínka o povodni z roku 1633 u Jelínka (SOkA Havlíčkův Brod). Foto autorka.

Další zdroj z Havlíčkova Brodu je rodinná kronika Tomáše Šrámka, která obsahuje pouze jediný záznam o počasí týkající se roku 1817, kdy došlo mimo jiné k protržení rybníků a záplavě. Posledním zdrojem jsou potom zápisky Otakara Švejdy z první třetiny 20. století, které připomínají nepravidelný deník a místy obsahují zmínky o počasí včetně několika epizod povodní a sucha. Švejda také někdy přejímá informace a dopouští se dezinterpretace, například u mrazů v roce 1929 uvádí: „*Taková zima byla před 150 lety dle starých záznamů,*“ i když ve skutečnosti za 150 let měření tak velké mrazy nebyly zaznamenány.

Významným zdrojem pro Světlou nad Sázavou je *Liber memorabilium* Karla Seidlera, německy psaná kronika do poloviny 19. století pečlivě sestavená z různých zdrojů, které autor uvádí za záznamem, a poté pokračuje vlastními zápisy až do posledního desetiletí 19. století. Relevantní zprávy o povodních se objevují od začátku 18. století, o suchu až k jeho konci. Seidlerovu kroniku v roce 1887 (tedy v době, kdy Seidler ještě pokračoval v zapisování) přeložil A. V. Eichler a byla vydána knižně. Překladatel měl zřejmě k dispozici další zdroje, protože se místy odchyluje od originálu. Při práci s touto kronikou vycházím vždy z původního německého rukopisu, ale zároveň vždy (kde to umožňuje jeho rozsah) srovnávám i s překladem.

Státní zámek v Seidlerském zámku v roce 1870.

Topographie der Herrschaften Světlá-Hebern und der Güter Bäckau, Neudorf, Tis, Willimowitz und Zboží nach dem Zustande im Jahre 1880.

Státní zámek v Seidlerském zámku.

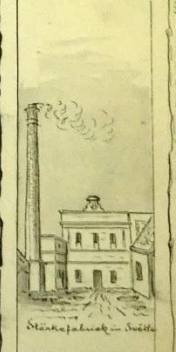

Státní zámek v Seidlerském zámku.

Die Herrschaften mit Gütern Complex Světlá, Hebern, Bäckau, Neudorf, Tis, Willimowitz und Zboží, liegt im nördlichen Theile des Ostböhmer Kreises im Norden des flusses Sazava und gränzt im Süden auf dem Gränze-Postlande von Böhmen des Kaiserthums. Verkauft, d. h. von dem Jahre 1848, im Norden an die Domänen Gole-Soukka, Chotibor mit Vrbitz, nach Willimowitz, im Westen an die Domänen Lidetitz, Vrbitz und Unterkrálovitz, im Süden an die Domänen Lipnitz, Obřívitz mit im Osten an die Domänen Chotibor, Traupen mit Deutschbrod.

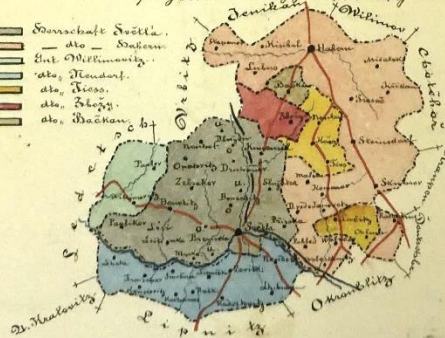
Státní zámek v Seidlerském zámku.

Státní zámek v Seidlerském zámku.

Die Lage mit Aufzeichnung der einzelnen Güter längen maachen in dem folgenden Skizze vorausgesetzt:

- Herrschaft Světlá.
- do - Seidlice.
- Gut Willimowitz.
- do, Neudorf.
- do, Tis.
- do, Zboží.
- do, Bäckau.

Der gegenwärtige Besitz der Domänen längen ist S. Excellenz der Erlauchte Altherr Graf Franz zu Salm-Reifferscheidt, k. k. Majestät gütigste Auf mit

Státní zámek v Seidlerském zámku v roce 1870.

Obr. 7: Ilustrovaný popis panství u Seidlera (SOka Havlíčkův Brod). Foto autorka.

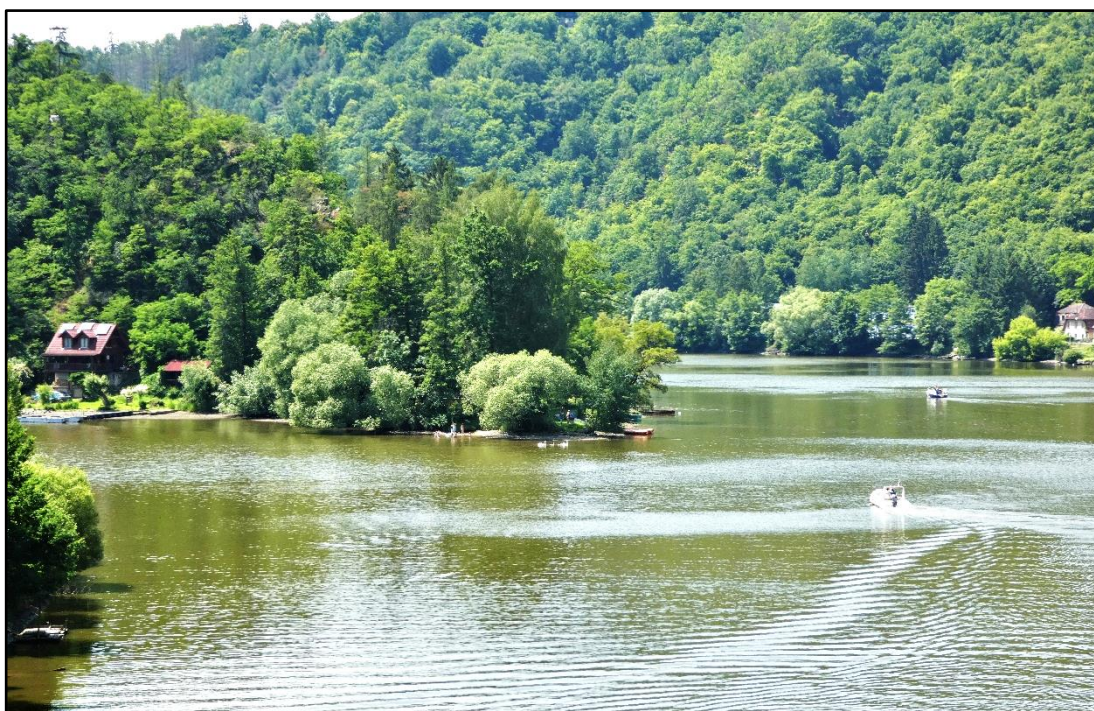
V Ledči nad Sázavou nová kronika založená v roce 1921 navazuje na starší, založenou roku 1873. Ta je vedena nejprve průběžně, na zadních stranách ale uvádí retrospektivně řadu starších událostí včetně extrémů počasí a nejvýznamnějších povodní, které město zasáhly.

Také v Kácově existovala starší městská kniha psaná od roku 1688 do konce 18. století, v níž se nachází mimo jiné i kronikářské záznamy. Počasí se ovšem vůbec nevěnují – až na jedinou výjimku, kterou je povodeň z roku 1714 popsána včetně způsobených škod.

Kronika Ratají nad Sázavou byla sice založena již roku 1713 a vedena až do 30. let 20. století, záznamy relevantní pro tuto práci ovšem pocházejí pouze z 2. poloviny 19. století, kdy popisuje několik povodní (podrobně pouze tu z roku 1895) a jeden případ sucha.

Pro město Sázava (okres Benešov) jsou relevantním zdrojem týkajícím se významné povodně v roce 1862 *Paměti babičky Kavalírové*, původně rukopisné paměti později vydané knižně. Antonie Kavalírová po část svého života bydlela v Sázavě a zažila tam velkou povodeň, kterou ve svých pamětech zaznamenala. Text spadá do kategorie osobních a rodinných pamětí, proto byl zařazen mezi archivní prameny pro tuto práci.

Posledním využitým zdrojem (ve směru toku Sázavy) jsou *Paměti městyse Davle*. V názvu uvádějí „od r. 1898“, kniha byla ovšem založena roku 1906. Co se

Obr. 8: Soutok Sázavy (vlevo) s Vltavou u Davle. Foto autorka.

týče povodní, obsahuje jednu tabulku s přehledem „velké povodně“, sepsanou snad skutečným pamětníkem (uvádí je slovy „za mé paměti byly“) a obsahující povodně od roku 1845 po rok 1909 s poněkud nejasnými a neúplnými údaji o datech a výšce hladiny. Někdy je rovněž uvedeno, zda se povodeň týkala Sázavy, Vltavy nebo obou řek. Kromě této tabulky je v kronice ještě záznam o suchu v roce 1935.

6. Výsledky

6.1 Ediční poznámka

Archivní zdroje využitě v této práci pocházejí z 18. až 20. století a jsou jazykově a pravopisně značně nejednotné. Velká část je zapsaná česky, menší německy a jeden zdroj latinsky. U textů psaných v němčině a latině používám vlastní překlad; pokud v případě Seidlerovy světelské kroniky odkazuji k jejímu knižně publikovanému překladu od A. V. Eichlera, vždy na to v textu upozorňuji.

U starších česky psaných kronik a pamětí, jejichž zápis vychází ještě z bratrského pravopisu se spřežkami a dalšími zaniklými pravopisnými jevy, provádím transkripci do pravopisu současného. Při transkripci se přitom řídím obecně přijímanými edičními zásadami pro starší češtinu (viz Daňhelka 1985, Vintř 1998). To znamená mimo jiné nahrazovat pouze zastaralý pravopis, neodstraňovat ovšem dobové a nářeční zvláštnosti nebo idiolekt pisatele. V citacích z archivních zdrojů se tak kromě starších podob mluvnic mohou objevovat atypické formulace a slovní tvary či „jazykové chyby“.

V hranatých závorkách uvnitř citací uvádím vlastní poznámky, obvykle vysvětlení nebo upřesnění informací ve zdrojovém textu.

Transliterace všech relevantních částí zdrojových rukopisů, z nichž cituji, tedy jejich přepisy beze změn (u cizojazyčných zdrojů v jejich původním jazyce), potom uvádím v příloze A této práce. Jedná se o všechny nalezené zmínky o povodních a suchu ze všech rukopisných zdrojů v plném rozsahu.

6.2 Povodně v Posázaví

1633, 20. ledna

Nejstarší povodeň doložená pro Sázavu v místních kronikách a pamětech je z roku 1633. Havlíčkobrodský kantor Jelínek k ní uvádí následující: „*20. januarii voda byla zde v Brodě Německém tak veliká, že ji mohl z mostu rukou dosáhnouti, což nad paměť lidskou jest.*“ Nejedná se ovšem o dobu, kterou sám zažil, a neuvádí zdroj. Zároveň se nezmiňuje o žádných škodách a formulaci „nad paměť lidskou“ nelze brát doslova. Rozsah povodně je nejasný a pravděpodobně nijak katastrofální.

1635, 17. března

U další povodně z roku 1635 už Jelínek uvádí i škody: „17. Martii, mezi 11. a 12. hodinou, vzala voda most velkej zde v Brodě Německém a roztrhala jej na čtyry kusy, jeden kus snesla dolů až k Panským lukám a druhej kus po straně k příkopům vrazila, třetí pak na obec snesla, čtvrtého kusu zanechala. Při bráně ti lidé, kteří se na to dívali, až hrozno bylo, povídali, když jej roztrhla, že se o něj kry zastavily a jej vzhůru zdvihly, potom se ty kry všechny k Panskejm lukám snesly, takže lidi po nich sem i tam chodili.“

Povodeň je opět uvedena pouze u Jelínka v Havlíčkově Brodě, ostatní zdroje nicméně tak hluboko do historie (přinejmenším pro samotné Posázaví) nesahají. Vzhledem k uvedenému stržení mostu lze pouze soudit, že povodeň byla silnější než ta o dva roky dříve.

1675

V roce 1675 uvádí Seidler bez jakýchkoli podrobností a bez přesnější datace „velkou vodu“.

1698, 23. března

Tuto povodeň zaznamenává zpětně pamětní kniha ledečská v oddílu „rozličné události“, kde je i výčet nejhorších povodní: „Dne 23. března 1698 o 4. hodině odpůldne rozvodnila se řeka Sázava táním sněhu a ledu tak, že vystoupila z břehu a sebrala most dřevěný i s kamenými pilíři, na kterých byl kříž a dva obrazi svatých. Most byl téhož roku nákladem 300 zl. vystaven, potřebné dříví dodala vrchnost, jež k tomu účeli k dodávání dříví se zavázala.“ Z kroniky vyplývá, že tato povodeň nebyla tak ničivá jako ta, která přišla v roce 1714.

1705

Pro rok 1705 uvádí povodeň *Kronika města Žďáru* (sepsaná ovšem mnohem později), a to včetně rozsáhlých škod a obětí na životech: „V r. 1705 trpěl Žďár a okolí následkem mocných lijavců velkými povodněmi, kteréž značné škody na polích i stavbách způsobily a četné oběti na lidských životech si vyžádaly.“

Příčinou byly zřejmě přívalové deště, povodeň tedy nejspíš spadá do kategorie letních, ačkoli datum ani roční období není uvedeno. Za pozornost stojí také skutečnost, že v nedalekém Havlíčkově Brodě Jelínek povodeň nezaznamenal,

přestože jeho paměti tuto dobu pokrývají. Pravděpodobně tedy byla omezena jen na malé území kolem Žďáru.

1712, 23. dubna

Povodeň pro rok 1712 ve Světlé nad Sázavou popisuje Seidler velmi stručným: „*Am 23 April Hochwasser. (Světler Archiv)*“, tedy 23. dubna povodeň podle světelského archivu. Příčinu ani podrobnosti o případných škodách se nedozvíme a v žádném jiném zdroji není tato povodeň uvedena.

1713, 2. dubna

Rok 1713 je stejný případ jako předchozí: „*2. dubna povodeň ve Světlé (Schaller)*.“

1714, 31. července

Povodeň na přelomu července a srpna 1714 patří k těm nejhorším na Sázavě zaznamenaným vůbec, díky tomu je ovšem také obsírněji popsána, ačkoli dobových zdrojů mnoho není. Vyvolaly ji přivalové deště, které protrhaly hráze rybníků na Žďársku, jak popisuje Jelínek: „*Léta 1714, dne 31. Julii, večer skrze velké přivaly potrhalo se mnoho rybníkův na panství žďárském a polenském, přišla hrozná a nenadálá voda, která nad paměť lidskou nebyla, a to největší k 2. hodině na noc, na Dolním předměstí, vezmouc celý most krytý, domův nad mostem i za mostem s lidmi v nich jsoucími pryč vzala, jakoby umetl.*“

Průběh v Havlíčkově Brodě detailněji zachycují *Annales nostri*, latinsky psané letopisy tamního augustiniánského kláštera: „*Posledního dne července, to jest na svátek svatého Ignáce z Loyoly, v čase odpoledním zhruba o hodině třetí zatáhlo se nebe německobrodské ze tří stran mračny a strašlivý hlas hromu zaburácel v uších, déšť padal ovšem jen malý. Však na panství jak Žďárském, tak Polenském z mraků tolik se valilo deště a tak prudce a tak rychle tam přišla voda, že během několika málo strašlivých hodin ze všech míst se zjevilo do té doby nikdy neviděné kataklyzma, neboť v tu chvíli protrhlo se vícero rybníků a vody se tak rozlily, až bylo vidět jediné moře.*“

Podle *Kroniky města Žďáru* šlo jen na panství Žďár o 24 rybníků, tento údaj se nicméně v jednotlivých zdrojích značně liší; v městské knize města Kácova se kupříkladu píše, že „*nedaleko Žďáru 60 velikých rybníků skrze hrozný příval se strhlo.*“

Annus abijt, qui compilatione per malignos ho-
 mines facta Conventum nostrum haud modico
 affecit marore: currens vero huius Regiae Urbis
 Comunitati attulit incomparabiliter maiora tu-
 lamenta, tum dispendia, non quidem per fures,
 sed per nubes. Si quidem Julij die ultima, seu in fes-
 to Sancti Ignacij Loyola tempore pomeridiano circa
 horam 3. Tertio. Erade licet caelum nubibus ex tribus
 partibus fuerit perquam obductum, et vox horro-
 ni tonitru auribus instrepuerit, pluvia tamen de-
 cidit sal parva. Verum in Dominio tum Pa-
 rensi, tum Colnensi e nubibus tam effusi rumpe-
 bantur imbres, et tam praecipit, ac repentina illo
 advenit aqua, ut intra paucarum horarum spa-
 tium horrendus, et nunquam haecenus visus un-
 digis locorum exinde prodiderit Cataclysmus,
 quem ruptis inibi cataractis piscinae plurimae,
 et maxima taliter dilatantur, ut unum mare fue-
 rit hic videre. Magnus horror erat eminus aspi-
 cientibus, major ipsum vita periculum experi-
 entibus. Sancta Catharina V. A. M., in cuius hono-
 rem, et venerationem penes ipsum fluvium
 Sazave est Ecclesia dedicata, sibi ipsam licet qua-
 si in medio maris inter metos fluctus intactam
 conservavit, non minus, ac unum civem Tobiam

Obr. 9: Začátek popisu povodně v Annales nostri (SOKA Havlíčkův Brod). Foto autorka.

Podobně došlo v Kácově ke zkreslení popisu škod a počtu obětí v Havlíčkově Brodě. Tamní městská kniha tvrdí, že „v samým Německým Brodu sto sáhů městské zdi a 33 domů pryč vzala a 37 ruinýrovala, a několik set lidu ztopila,“ zatímco místní kantor Jelínek pro Havlíčkův Brod uvádí „V městě zbořených a podemletých od vody 49 domů,“ a dále: „lidí co pobrala zde, počítá se (pokudž dobře počteno) 80 osob. Z nichž

se navrátilo – 11. osob.“ 70 utopených, tedy téměř shodný údaj, uvádí augustiniánská kronika.

Mimořádný rozsah záplavy v Havlíčkově Brodě popisuje Jelínek: *„V kostele S. Panny Kateřiny do půl oltáře topila, obrazům nic neuškodila, a před tímž kostelem stojící kříž a na něm krucifix, ten obstál a jej nepodmlela, což k velkému podivení jest. Topila ta voda až po celý Dolní ulici až k ulici, že co se k Masným krámům jde, a z druhé strany až k Roßmarku.⁶ Kašnu, která při zdi městské za domem Jana Pazlera stála, i s vodou v ní doprostřed Dolní ulice postavila.“*

Kácovská městská kniha k této povodni uvádí: *„Zde v Kácově 2 lidé utopeno jsou pochováno. Sem ku Kácovu hodinu z půl noci přivalila se a topila 11 loket⁷ vejšky na mlejně, nahoru až do spodního pokoje přišla. Farní chlívy, chalupu přívozného, valchu, pilu pryč vzala, též ten silný a dosti vysoký Pelíšků most, když ploval v celosti chaberský mlejn porazil, nesčíslných škod tato povodeň jest způsobila, i zde taky obecní dům zruinýrovala.“*

Zpětně (zřejmě na samém konci 19. století) tuto událost popisuje také ledečská pamětní kniha: *„Ještě strašnější⁸ povodeň byla r. 1714 dne 31. července; polovice domů v městě stála až po střechy, děkanský kostel na 6 (šest) loket⁹ pod vodou, devět domů s hospodářskými staveními a veškeren dobytek odplaven, mezi nimi 86 osmdesát šest stavení kostel, děkanství, škola, špitál, mlýn horní a dolní silně poškozeny, podemlety a zaplaveny nánosem a most stržen. Škoda způsobená 18000 zl.; nejbolestnější bylo, že 35 lidí a sice 28 z města a pět z křenovského mlýna o život přišli.“* Naopak Seidler povodeň vůbec neuvádí, ačkoli Světlá musela být zasažena také.

Annales nostri zaznamenávají ještě druhou, menší povodňovou vlnu, a to o dva dny později: *„Tato povodeň zhruba až do poledne následujícího dne přetrvávala: nicméně třetího dne zprudka přišla další, ne ovšem tak velká, to bylo před třemi dny, a protože jí již v cestě nestálo nic, co by mohla zničit, prošla bez jakýchkoli škod.“*

Jelínek potom barvitě popisuje, v jakém stavu velká voda město zanechala: *„Zde okolo města Brodu Německého mnohé zahrady, louky pískem a kamením, také hrozným smradlavým bahnem i v městě domy a zahrádky zanesla, takže v domích i na*

⁶ Koňský trh.

⁷ 11 loket odpovídá zhruba 6,5 m.

⁸ Srovnání odkazuje k povodni roku 1698.

⁹ 6 loket odpovídá zhruba 3,5 m.

dolní ulici místem na dlouhý loket i vejše bahno zůstalo, a v něm hadův, žab, a nejvíce velkých štírův jako ráčkův se nacházelo, a kteří z lochův a domův to smradlavé bahno vynášeli, těm nohy i ruce otekly, a pro veliký smrad v domích dlouho býti nemohli; a sice na ulici jsouc hrozně veliké hromady tohož vyvezeného bahna, sotva lidé pro smrad obstáti mohli. Jaké naříkání a pláč byl, to každý povážiti může.“

1724

Pro tento rok uvádí povodeň Seidler, a to opět bez jakýchkoli podrobností. Záznam je označen „Hochwasser“, tedy povodeň, a sděluje pouze to, že toho roku byla velmi vysoko voda. Zvláštní je skutečnost, že v Eichlerově překladu je tento záznam na rozdíl od ostatních povodní zcela vynechán; pravděpodobně jde o přehlédnutí při překládání.

1731, 21. května

Pamětní kniha města Ledče ve výčtu nejničivějších povodní uvádí: „Třetí povodeň byla v pondělí po svaté Trojici r. 1731¹⁰, která sice tři dny trvala, nebyla však tak velká a způsobeno přes ni škody 3864 zl.“ Srovnání se týká povodní v letech 1698 a 1714.

1736, 19. července

Seidler dále uvádí povodeň ve Světlé dne 19. 7. 1736 v důsledku průtrže mračen, podrobnosti opět chybí.

1740, 21. prosince

Před Vánoci roku 1740 ve Světlé podle Seidlera došlo k povodni po prudké oblevě.

1750, 15. června a 12. července

Pro rok 1750 zaznamenává Seidler ve Světlé hned dvě povodně jen měsíc po sobě, v červnu a červenci, a obě popisuje shodnými slovy: povodeň v důsledku náhlých přívalů deště.

1770, 4. dubna

Seidler ve Světlé uvádí povodeň v důsledku masivního sněžení a následné oblevy.

¹⁰ Svátek Nejsvětější Trojice v roce 1731 připadl na neděli 20. května (Bláhová 2001).

1771, 17. březen

V březnu 1771 podle Seidlera nastala povodeň po náhlé oblevě.

1784, 28. února a 26. března

Pro rok 1784 Seidler opět zaznamenává dvě povodně pouhý měsíc po sobě, tentokrát na konci zimy. První z nich dne 28. února roztrhla most přes Sázavu na dva kusy. U druhé už Seidler uvádí pouze to, že 26. března téhož roku přišla další povodeň. U žádné z nich neudává příčinu, vzhledem k dataci lze ovšem předpokládat oblevu.

O povodni v tomto roce existuje zmínka v přibyslavské pamětní knize, nicméně jenom pro srovnání povodně v roce 1845, při níž voda „*všude vystoupila o hodně výš, než tomu bylo při velké záplavě roku 1784*“. Z tohoto záznamu není jasné, jestli se v Přibyslavi jednalo o únor nebo březen. Z toho, že Seidler u té březnové uvádí pouze „další“, lze snad usuzovat, že významnější byla ta únorová.

1789, duben

V dubnu 1789 byla podle Seidlera ve Světlé tak velká voda, až poškodila most přes Sázavu. Bohužel ovšem neuvádí, co ke zvednutí hladiny vedlo.

1795, léto

Podle Seidlera bylo v roce 1795 velmi sucho až do poloviny června, načež přišly prudké deště a každodenní bouřky. Voda měla takovou sílu, že strhala všechny mosty v okolí Lučic. Jako zdroj Seidler uvádí skuhrovskou farní knihu. Podle Eichlerova překladu trvalo toto počasí až do srpna, v originálu o tom ovšem zmínka není (překlad také jako zdroj uvádí světelský archiv).

1799, 28. února

Seidler uvádí v důsledku náhlé oblevy ve Světlé povodeň, která zčásti strhla most přes Sázavu. Eichlerův překlad navíc dodává, že voda sahala až ke špitálu (opět podle světelského archivu, zatímco originál uvádí jako zdroj starou pamětní knihu).

1814

V roce 1814 zaznamenává Seidler náhlou povodeň, která opět poškodila a zčásti strhla světelský most přes Sázavu. Bohužel ovšem neuvádí, kdy povodeň přišla, a nepíše se

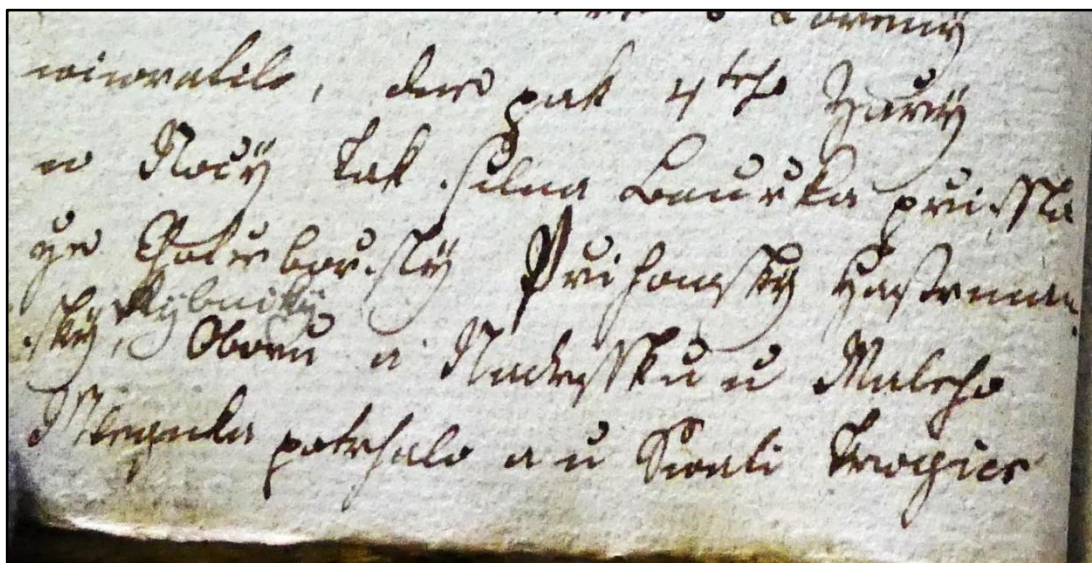
to ani v Eichlerově překladu. Dočteme se pouze, že na jaře byla povětrnost nepříznivá a léto bylo suché, z toho ovšem nelze určit, kdy došlo k „náhlé“ povodni.

1815

Podle Seidlera se rok 1815 vyznačoval neustálými dešti a záplavami. Lze tedy předpokládat více než jeden případ dešťové povodně, autor nicméně neuvádí žádné další podrobnosti ani data.

1817, 4. září

Netypická zářijová povodeň přišla v roce 1817, kdy silná bouřka s přívalovým deštěm potrhala havlíckobrodské rybníky. Přímo je popsána v rodinné kronice Tomáše Šrámka: „dne pak 4. září v noci tak silná bouřka přišla, že chotěbořský příhonský hastrmanský rybníky, oboru a nádržku u malého mlejnu potrhalo a u Svatý Trojice vše okolí střelnice jedna voda byla, až se bylo hrozno dívati.“

Obr. 10: Začátek zápisu o povodni v roce 1817 ve Šrámkově kronice (SOkA Havlíčkův Brod). Foto autorka.

V Pamětní knize města Německého Brodu je událost popsána zpětně: „V noci ze 3. na 4. září snesla se v r. 1817 nad městem neobyčejná bouře s průtrží mračen, čímž byly způsobeny nesmírné škody. U mnoha rybníků protrhány hráze, městský vodovod značně poškozen a Poličská silnice, která současně s Humpoleckou byla postavena r. 1811, stala se k jízdě nezpůsobilou.“

Vzhledem k tomu, že se tato povodeň neobjevuje v jiných zdrojích, zejména u Seidlera, lze předpokládat, že se svým rozsahem omezila na oblast Havlíckova Brodu.

1821, zima

Podle Seidlera byl ve Světlé plujícím ledem znovu stržen dřevěný most přes Sázavu. Neuvádí ovšem přesné datum.

1844, léto

Seidler v tomto roce popisuje průtrž mračen, která způsobila záplavu zasahující celý zámecký park. V Eichlerově překladu je uvedeno datum 25. června spolu s krupobitím, nicméně originál uvádí nejprve povodeň bez data a až po ní krupobití dne 25. června, je tedy možné, že k záplavě došlo o neurčitou dobu dříve nebo i později (Seidler ne vždy uvádí jednotlivé události včetně záznamů o počasí chronologicky).

1845, březen

Pro Světlou Seidler uvádí, že byla tuhá zima s velkým množstvím sněhu, načež přišla náhlá obleva a dne 14. března vystoupila Sázava z břehů, přičemž voda dosahovala až po svršek mostu a zaplavila spodní park a spodní městskou čtvrť. 14. březen uvádí i překlad této kroniky, zcela jistě jde ovšem o chybu, neboť všechny ostatní zdroje se shodují na datech 24. – 29. března. Pamětní kniha města Přibyslavě uvádí oblevu ve dnech 24. až 25. března a obsahuje i přepisy zpráv z novin o povodních na Vltavě a dalších řekách v následujících dnech, 25. březen je uveden v Davli a Brázdil et al. (2005) uvádějí vrchol povodně v Praze dne 29. března. V Ledči jsou navíc zaznamenány mrazy trvající do 24. března.

Průběh počasí před povodní popisuje ledečská pamětní kniha: „V polovici února začala průdka zima, silné mrazi, teploměr zde v městě ukazoval 17°R pod nulou, sněžilo několik dní, takže byla řádná vánice, ledy byli silné, mrazi dodržovali do 24. března 1846¹¹ při 13°R pod nulou, pak zavál teplý vítr, sníh počal tátí a přšelo po 20 hodin a 27. března a na 28. března v noci, ledy prudce odešli a voda byla 29. března 1845 byla tak vysoká, že ji nikdo vyši od r. 1784 nepamatuje voda vylévala se na jízdní dráhu mostu a tekla po náměstí. Škoda povodeň ta nenadělala, jen dvory, zahrady, luka byli pískem zaneseny, ploty u zahrad poškozeny. Na dolejším toku Sázavy způsobené velké škody, též na Vltavě a Laby.“

¹¹ Chybný letopočet se v tomto záznamu objevuje dvakrát, je nicméně zřejmé, že skutečně jde o zimu a povodeň roku 1845.

Podle německojazyčného záznamu v *Pamětní knize města Přibyslavě* silně sněžilo od 5. února jen s malými přestávkami až do března, takže byly cesty zaváté a nesjízdné, načež 24. a 25. přišla obleva s deštěm. Voda zaplavila obce ležící na tocích a všude vystoupila o mnoho výše než při velké povodni roku 1784. Dále pak pamětní kniha popisuje stav na Vltavě a Labi a cituje z novin zprávy o záplavách v Praze.

Tuto událost zaznamenávají i *Paměti městyse Davle*. V zápisu je ovšem uvedeno pouze datum a povodeň na Sázavě: „*Velké povodně za mé paměti byly: 25. března.*“ Zapisovatel měl v úmyslu uvést také stav vody nad normál, připravená mezera na číselný údaj ale zůstala nevyplněná.

1862, 1. – 2. února

V únoru 1862 postihla povodeň delší úsek řeky. V Ledči nad Sázavou voda zaplavila náměstí: „*Dne 2ho února 1862 vystoupila voda z břehu Sázavy, takže se po náměstí jezdilo s lodkami; v domech na dolní straně při břehu Sázavy byli byty zatopené. Josef Moravec kupec bydlící v domě čp: 137 v Ledči na pravé straně mostu, byv nemocen a nemoha utéci, vysvobozen byl z nebezpečí života utopením Antonínem Stejskalem řezníkem v Ledči.*“

Poněkud překvapivě se o povodni nezmiňuje Seidler v nedaleké Světlé nad Sázavou. Stručnou zmínku „*velká povodeň dne 2 Unora*“ najdeme v ratajské pamětní knize.

Touto povodní byla zasažena také obec Sázava. Popis dění najdeme v *Pamětech babičky Kavalírové*: „*Celej den pršelo víc a pořád víc. Co bylo k dočkání, jen že bude tůze velká voda. [...] A dešť padal ze sněhem, jen co nejvíc moh; až hrůza bylo se ven podívat.*“ Sázava zaplavila přízemí domu i chlév: „*V kuchyni a v kvelbu byla voda až na plotně, v kvelbu jarmary pokácela. Pijáno bylo daný na stole zádama a voda byla v polovici těch zád; jen malounko scházelo, že do něj nepřišla. Může si každěj pomyslit, jak vysoko byla voda v pokojích a zkrátka, v celým našim bytě. Ve sklepách brambory všecky zatopený, ani nebylo dvěře vidět. Dobytek v chlívě stál po břicha ve vodě, než jsme ho vyvedli nahoru k Fabrice do kolny a tam stál zas do rána po kolena ve vodě.*“ Babičku potom odvezli z domu k synovi: „*A mně Děti nedaly pokoj, musela jsem se nechat dovíst nahoru do domu k Jozífkovi. Já jsem nechtěla, že budu rači doma. Nic platno nebylo, musela sem. Přijeli z pramicí až do síně a musela sem pryč.*“ (Kavalírová 1940)

Další zmínka o povodni je zapsaná v *Pamětech městyse Davle*, a to člověkem, který ji sám zažil. Neuvádí ovšem žádné detaily, pouze že povodeň byla na Sázavě a v únoru.

1868, 29. února

Seidler uvádí, že 29. února přišla povodeň v důsledku náhlé oblevy, trvala ovšem jen krátce. V této době už je autor sám svědkem události, nepřejímá zprávy z jiných zdrojů. Lze tedy předpokládat, že významnější událost by popsal obsírněji (u dalších záznamů např. udává, kam až sahala voda).

1869, předjaří

Ve Světlé podle Seidlera došlo k rychlému roztávání ledu, voda vystoupila z břehů a dosahovala až ke spodní bráně světelského zámku.

1869, 16. června

V tomtéž roce v létě zasáhla povodeň Rataje nad Sázavou, jak uvádí tamní pamětní kniha: „*Pak 16. června byla následkem průtrže mračen velká povodeň tak že mnoho dříví po řece plavalo, a na polích značná škoda učiněna jest.*“

1881, 8./10. března

Podle Seidlera došlo ve Světlé po významném sněžení a náhlé oblevě k záplavě, která zasáhla část obce a turecký park až po střední cestu. V ledečské pamětní knize je uvedeno následující: „*Dne 8. března 1881 byla velká voda, sahala až k domu M. Moravce č. 138 zde u č. 76 zde.*“

1882, 30. května

Seidler uvádí, že 30. května se u Světlé směrem k Závidkovicům strhla průtrž mračen a následný příval vody strhl stodolu a poničil kus zdi židovského hřbitova (ten byl v té době na předměstí na levém břehu Sázavy). Jde tedy o rozvodnění potoka, nejspíše Závidkovického, a nikoli Sázavy samotné.

1883, červen

Pro červen 1883 uvádí Seidler ve Světlé silné srážky a povodeň sahající opět do tureckého parku.

1888

Pro rok 1888 se uvádí povodeň v Davli na Vltavě i Sázavě, tentokrát chybí i datum.

1890, září

Tato povodeň je zaznamenána také v Davli bez dalších podrobností.

1891, 6. března

Ledečská pamětní kniha popisuje ledovou povodeň, která způsobila škodu zejména na mostě: *„V zimě r. 1890 z počátku silné mrazy na holo, pak napadlo silné množství sněhu, mrazy udržovali led narostl přes metr výše, dne 5. března 1891 při velké výšce vody šli ledy. 6. března 1891 byla velká povodeň a zbylími kry po březích byl dřevěný obecní most přes řeku Sázavu stržen trámy, panky vodou odplaveny, jen zábradlí pozůstalo.“*

Nepřímo je tato povodeň zmíněna také v pamětní knize Ratají v souvislosti s vyčíslováním škod: *„Dne 24. března přijel do Rataj JUDr. pan Bedřich Pacák z Hory Kutné poslanec říšský aby prohlédl škody odchodem ledů v mlynech a vesnicích pobřežní z Rataj do Sázavy poškozených aby na říšské radě podporu pro poškozené požadovati mohl.“*

1895, 30. června

Pamětní kniha obce Ratajské popisuje letní rozvodnění Ratajského potoka, které zjevně nezasáhlo Sázavu, nadělalo nicméně velké škody: „Dne 30tého června byla velká povodeň následkem průtrže mračen takže potok vystoupil z břehů a od Mirošovic plavaly kupy sena i vyvrácené lesní stromy, které zatarasily otvory mostu okresní silnice pod farou, že voda nemohla odtékati a vystoupila na 5 metrů vysoko. Domek náležející Josefu Gruhovi a domek Anny Strnadové pod farskou skálou stojící byl odplavený a domek čp. 85 Josefa Hendrycha byl téměř celý pod vodou, takže obyvatelé jeho nemohli se jinak zachrániti, než že se utekli na půdu, kde ještě po kolena ve vodě stáli a střechou po prkně do obecního lesa prchli. Mostové otvory odnešenou střechou domku Anny Strnadové úplně zacpány byly a následkem toho most se sřítíl a spousty vod hrnuly se v před zničily zahrady zanesly je štěrkem, vykácely stromy a u dolního mlýna proklestil si potok novou cestu, strhl část stodoly mlýna K. Bačky, sušírnu a jeho zahradu, na které měl včely, úplně zpustošil a včely odnesl.“

1903, jaro

V pamětní knize Sázavy se v roce 1903 píše: „*Voda v řece byla zejména na jaře velká, ale i po celý ostatní rok byla voda rovna s břehy.*“ Jde patrně spíše o dlouhodobě zvýšený stav než o významné záplavy. V jiných zdrojích se o povodni v tomto období nepíše.

1907, 7. července

V červenci 1907 popisuje letní dešťovou povodeň Otakar Švejda z Havlíčkova Boru: „*7/7 14 hodin se lije jako z konve, nejsou lidé pamětní takové deště, Sázava vystoupila z břehů a mnoho škody udělala.*“ Deštivé počasí potom ještě pokračovalo: „*16/7 Prší neustále! Dnes bylo pět bouřek.*“ Zřejmě už ovšem nedošlo k dalšímu rozliti Sázavy.

1908, 20. května

V roce 1908 přišly přívalové deště, které způsobily záplavy a škody v okolí Havlíčkova Brodu, město samotné ovšem tolik zasaženo nebylo, jak píše Otakar Švejda: „*20/5 Průtrž mračen. U Heralce podemleta trať u Svitalky stržen most na silnici humpolecké u Krásné Hory stržen také most. Velké škody kolem, mimo město.*“ Herálec leží na Svatce, Svitálka na Křivoláčském potoku, který se do Sázavy vlévá v Babicích, tedy až za Havlíčkovým Brodem.

1909, 3. – 5. února

V únoru 1909 se v Havlíčkově Brodě zvedla hladina v důsledku tání sněhu. Otakar Švejda uvádí: „*3.4.5/Února Veliké vánice sněhové a velká voda.*“

Povodeň zaznamenávají také *Paměti městyse Davle*, podle nichž voda vystoupila 4 m nad normální stav a „*s ledem ze Sázavy plulo velké množství kládového dříví.*“

1910, první polovina září

Pamětní kniha Žďáru nad Sázavou popisuje výskyt povodně v září: „*Od 30/8 do 14/9 neustále pršelo tak že ovse porostly a nastalo veliké rozvodnění potoku i řek.*“ Vzhledem k tomu, že se o této povodni nezmiňuje žádný jiný zdroj, přestože v této době už jich je dostupných několik, můžeme předpokládat, že šlo jen o lokální záležitost na Žďársku a na dalších částech toku už se voda nerozlila.

1913, 17. srpna

Podle paměti Otakara Švejdy „17/8 Neustálé lijáky, voda stoupá, špatné žně. Zima, topí se v kamnech.“ Nepopisuje ovšem ani rozlití řeky z břehů, ani žádné škody, pravděpodobně tedy k rozlití buď nedošlo, nebo nebylo nijak významné. O povodni se také nezmiňují žádné zdroje z okolí.

1920, 18. dubna

V tomto roce přišla dešťová povodeň v oblasti Kácova a Soběšína, která není doložena v jiných partiích toku. *Kronika obce Soběšína* ji popisuje takto: „R. 1920 snesla se nad Soběšínem průtrž mračen, která způsobila velké škody na všech pozemcích. Občané kolem potoka byli ohroženi velikým přívalem vody, který byl až 8 m vysoký a podemlel základy dráhy, takže jízda po dráze byla přerušena.“ Zápis je o několik let mladší než samotná povodeň a uvádí „podobnou pohromu“ i v roce 1922 (ta ovšem podle kácovských zdrojů přišla v červenci, nikoli v dubnu).

Kácovská pamětní kniha k této povodni uvádí následující: „Dne 18. dubna snesl se nad naší krajinou prudký liják, ba možno říci průtrž mračen s kroupami. Příval vody zdvihl hladinu potoků i řeky. Sázava vystoupila tak, že i v panském mlýně chystali se vystěhování. Železniční mostek mezi Kácovem a Soběšínem byl přívalem vody stržen.“

1922, 25. února

Ve druhém svazku *Pamětní knihy města Ledče* se k 25. únoru 1922 píše o povodni s ledochodem: „Do rána odešly ledy mezi jezy, očekává se záplava od Vilémovic. Ve 3 hod. odp. avizuje telegram ze Světlé ledy s velkou vodou. Celé město obsadilo břehy, u plovárny dynamitem trhána hlád' až se řeka uvolnila. Tu ve 4 hod. hřmění od Velké Stráně, spousty ledové zaplavují louky, lámou olše na březích jako stébla. Nad záplavou bělavý mrak mlhy. Okamžitě zaplavena silnice ‚Ke Koželovně‘, železné zábradlí v betonu chodníku zasazené se kymácí jako obilí v bouři. Křvy nevídané velikosti a síly (až 75 cm) se lámou na řvoucím jezu unášejíce sebou urvané stromy a klády z pozlámaného mostu stvořidelského.“

Povodeň ovšem netrvala dlouho, jen za sebou zanechala vyplavený led: „O 5. hod. voda opadla, hasiči uvolňují chodník pod zámkem. Silnice vysoko pokryta krami a tříští, zábradlí rozvráceno. Na štěstí nebylo způsobeno větších škod mimo vývraty plotů. ~ Potok Pivovarský zastaven zaplavuje okolí, celý dvůr domu K. Šely i zahrádka

M. Vítkové 30 cm pod vodou. Hružokrásná podívaná. ~ Kry ležely ještě dlouho až na děkanském poli nad loukou.“

1922, 23. července

O několik měsíců později v tomtéž roce povodeň postihla také Kácov a Soběšín. Zatímco soběšínská kronika se omezuje na konstatování, že „v roce 1922 byla podobná pohroma, při které byly též velké přívaly vody,“ kácovská pamětní kniha je v popisu obšírnější: „Dne 23. července postižena byla krajina naše neobyčejně silnou živelní pohromou a sice průtrží mračen, která způsobila ohromné škody. Pole byla splavena. S polí na svazích odplavena byla ornice, cesty a silnice byly téměř neschůdné, jak těžce byly vymlety, louky zaneseny bahnem a štěrkem, potoky i řeka Sázava vystoupily ze břehů. V Račíněvsi 4 domky byly zatopeny, u nádraží zatopen domek na dvoře Duškova hostince. V obou případech musili hasiči zakročiti, aby přispěli ohroženým obyvatelům a zachránili jejich majetek. Železniční mostek nedaleko tábora YMKY u Peliškova Mostu proudy vod řítící se s protější stráně byl stržen.“ Opět se zřejmě jedná o důsledek lokálních přívalových dešťů, neboť v jiných obcích nejsou o povodni zmínky.

1923, 1./3. února

V únoru 1923 došlo podle místní kroniky po oblevě a dešti k rozvodnění Sázavy v Havlíčkově Brodě: „Po několikadenní prudké oblevě, spojené s deštěm, rozvodnila se Sázava a zatopila celé ‚Losy‘, takže údolí od mostu až k ‚Weidenhofferovu‘ mlýnu u Panských bylo jediným jezerem; voda sahala až po samý práh kostela sv. Kateřiny.“

1. února byl zaznamenán zvýšený stav řeky také v Ledči, kde ale k záplavám nedošlo: „Liják do spoust sněhu. Sázava 90 cm nad normálem, v noci 110 cm. Hasiči pohotovost.“

1924, 27. května

V květnu 1924 došlo po přívalovém dešti k rozvodnění potoků kolem Hostěradic: „Dne 27. května 1924 o ¼ 6 hod. odpoledne strhla se nad naši krajinou první jarní bouře, která byla spojena s průtrží mračen. Prudký liják v několika minutách naplnil potok Hostěradský a Rakouský a proměnil je v dravé vody, které strhaly v Rakousích mostky a odnášely vše, co bylo v cestě. Na polích způsobena škoda odnesením prsti a zaplavením osení. V Hostěradicích voda z potoka přelila se přes silnici na dvůr při čís.

9 a 8, kterýž proměněn v rybník, načež prorazila vrata u stodoly a povalila plot a odnášela sebou i chlivky s drůbeží a králíky. Nejsou pamětníci tak velké vody u nás. Obec ihned zažádala o podporu na příslušných místech.“ K rozvodnění Sázavy pravděpodobně ale vůbec nedošlo, nepíše se o něm ani v hostěradické kronice, ani v žádném jiném zdroji.

1925, 11. května

V květnu 1925 postihly deště a povodně Havlíčkův Brod a okolí. V havlíčkobrodské pamětní knize se píše následující: „V podvečer dne 11. května strhl se nad městem prudký liják s bouří; avšak nad částí okresu štockého a polenského nastala průtrž mračen. Spousty vod hrnuly se do Šlapánky, která rázem zaplavila celé údolí. V okolí Kamenné a Dolní Věžnice potrhalo se několik rybníků, což způsobilo náhlé a značné vzednutí vody na dolním toku Šlapánky a na Sázavě. V městě počala voda již večer rychle stoupati a zaplavila louky po obou březích Sázavy (t. zv. Losy), takže byla obava, že zaplaveny budou také pobřežní domky při březích řeky. Proto hasičstvo a policejní stráž měli po celou noc pohotovost. Avšak již po půlnoci začala voda rychle opadávati; nicméně povodeň způsobila velikých škod na polích a lukách, jakož i v některých pobřežních staveních. Tak zvláště utrpěl značnou škodu mlynář ve Šlapánově, jemuž voda odnesla velké množství prken a přemnoží lidé ve Trydnavě, kdež i most u rybníka byl pobořen a několik domků podemleto. Také trať železniční byla na několika místech poškozena. V bývalém mlýně Traplově (nyní barvírně, náležející továrně Veselých, původně /od XVI. stol./ mlýn Rozendorfský) odplavila a poškodila voda množství beden naplněných hlavně punčochami, jež byly připraveny k odeslání do Anglie. Tato náhlá povodeň mocně vzrušila veškero obyvatelstvo, jež dlouho do noci pozorovalo s mostu i obou břehů přívaly vod. Dřevěný most na Ostrov byl policejně uzavřen z obavy před podemletím a sesutím.“

Otakar Švejda uvádí, že průtrž mračen se dotkla mimo jiné i Příbyslavi, a podle jeho popisu místy vnikala voda i do stavení: „11/5 Byla veliká průtrž mračen ve Stokách Polné, Kamené, Příbyslavi a Šicendorfu [Stříbrné Hory]. Strhali se rybníky, prkna, klády, úly i dobytek plaval po vodě. Voda dravě strhala mosty, silnice. Sázava od osmy hodiny do 9ti stoupla o 3 Metry tak velikou vodu nikdo nepamatuje. U Traplu (Rosendorf) tekla voda okny do vnitř a lidé se po pás v ní brouzdali. U Sachslů jedno jezero od dráhy do zahrady, [1 – 2 slova přeplepené výstřížkem z novin] mostem jedno

moře až ku Světlé. [přelepené] -talo pršeti, rychle opadla.“ Z poslední věty, ačkoli je část přelepená výstřížkem z novin, lze soudit, že po dešti voda rychle ustoupila.

1925, 26. srpna

Další povodeň přišla v srpnu téhož roku v důsledku vytrvalých dešťů, postihla ovšem jinou oblast. Záznam pochází z pamětní knihy Čerčan: *„Dne 26./8. celou noc silně pršelo. Všechny potoky se rozvodnily. Potok od Benešova se rozlil přes břehy a sebral nájemci dvora Kosinerovi množství panáků pšenice a ovsu z pole. Celý mlýn mračský zaplavila voda, že mlynář stěží se zachránil. Celý měsíc červenec a srpen prší, že hospodáři nemohou skliditi obilí, které jest dosud v panákách a úplně černé.“* Pravděpodobně tu šlo pouze o lokální záplavy, v kronikách ostatních obcí o nich nejsou zmínky.

1926, 15. června

V červnu roku 1926 postihly povodně celé povodí Sázavy od Žďáru po Čerčany (v davešské kronice o nich zmínka není, pouze o tom, že potočiště Bojovského potoka zanesla průtrž mračen). Kroniky se v popisu příčin shodují: celý červen byl deštivý a 15. června Sázava vystoupila z břehů.

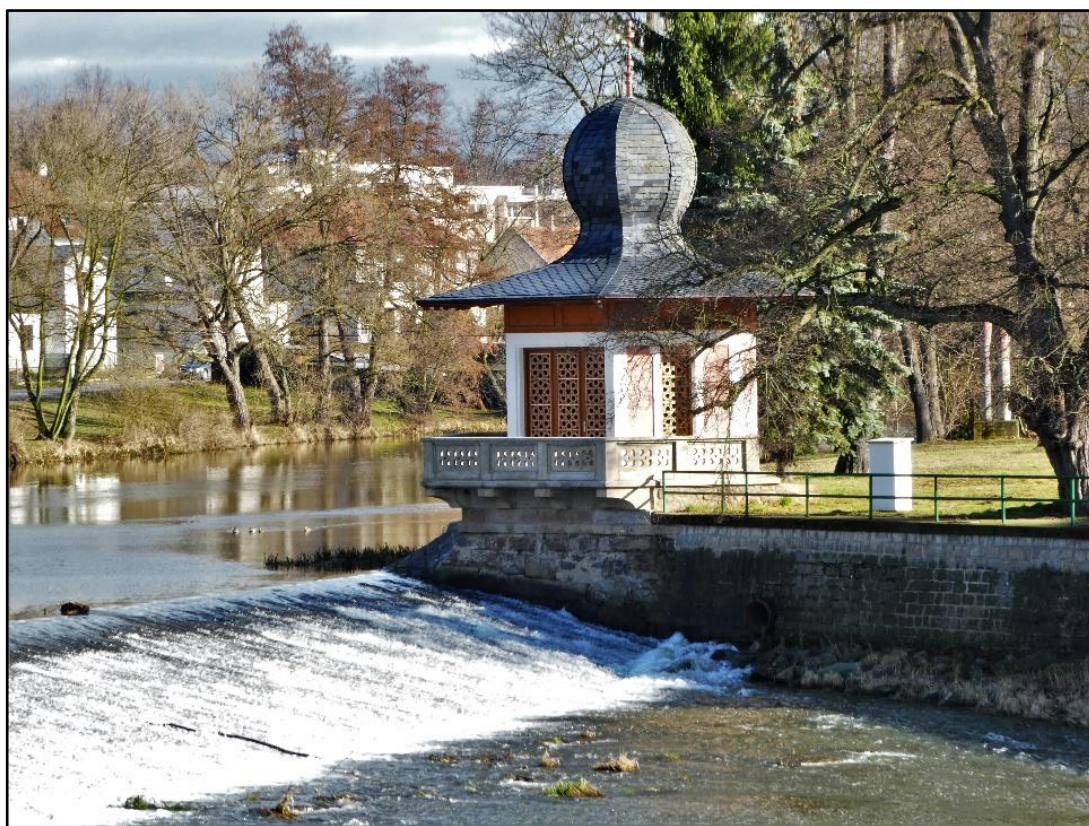
Podle pamětní knihy města Žďáru *„myslelo se že hráz ‚Dárka‘ tento tlak vody nezdolá a protrhne se. Lidé z Libušína a Podskalí se v půl noci ten den stěhovali i se všemi domácími zvířaty do domů od řeky výše položených. Ten den byla zaznamenáno během 63 roku nejvíce dešť. srážek. Po několika dnech spousty vod opadly ale zanechaly kameni písku a blata po lukách čímž seno zkaženo bylo.“*

O zmařené úrodě sena se zmiňuje i pamětní kniha nedalekých Pohledských Dvořáků: *„Sázava vystoupila ze břehů, takže téměř celá úroda sena byla zničena.“*

Pamětní kniha města Německého Brodu popisuje průběh takto: „Počátek června byl velice deštivý, takže stav vody v řece a její přítocích byl stále nadobyčejně vysoký. Dne 10. června rozvodnil se po prudkém lijáku Žabinec, zaplavil okolní louky, s nichž odnesl velké množství kup nedlouho předtím posečeného sena. 14. června začal stálý déšť, který trval pak plně dva dny. Již následujícího dne ráno vystoupila voda z břehů Sázavy a odpoledne vysoko zaplavila celé Losy, sportovní hřiště a všechny okolní louky. Po celou noc vydatně pršelo takže k ránu vystoupila voda v Sázavě 190 cm nad normál, největší výšky dostoupila pak odpoledne (203 cm) a setrvala na ní až do večera, kdy počala poznenáhla opadávati. Hasičstvo a policie měly po 3 dny

pohotovost. Povodeň, která bývá v červnu v našem kraji velice řídkým zjevem, způsobila mnoho velikých škod na polích, zvláště však na lukách, jež zaplavila blátem anebo s nichž odplavila množství sena. Také několik nízko položených domů bylo zatopeno, takže obyvatelé byli vystěhováni.“

Z pamětní knihy světelské stojí za pozornost zmínka o povodňových značkách: „*Nařízením expositury technické kanceláře rady zemědělské pro Čechy v Německém Brodě, provedeno bylo označení nejvyššího stavu vody čtyřmi značkami vtesáním do kamene. Značky tyto se nacházejí: Z. 1. 15/6. 26 na prvním pilíři mostu, Z. 2. 15/6. 26 na pile pod jezem, Z. 3. 15./6. 26. na panském altánku nad jezem, Z. 4. 15/6. 26. na domku u Sázavky před mostem, v Karlově.“ Do dneška se značky bohužel nedochovaly.*

Obr. 11: Opravený „panský altánek nad jezem“, na němž měla být umístěna jedna z povodňových značek z roku 1926. Foto autorka.

Poněkud překvapivé je, že ledečská pamětní kniha se o povodni v tomto roce vůbec nezmiňuje. Najdeme v ní pouze stručný záznam o počasí: „*Počasi v létě a na podzim bylo převážně deštivé a chladné.“*

Záznam o výši vody a o způsobených škodách se nachází v pamětní knize Kácova: „*Sázava vystoupila 3.95 m nad normál. Prudký déšť a povodeň způsobily*

ohromné škody na polích, lukách i cestách a lesích. Na lukách pobrala nebo zaplavila bahnem seno, s polí odnesla prst' a poškodila vážně obilí. Cesty a silnice byly vymlety, že jen ostré kameny zůstaly tam, kde dosud byla dobrá silnice.“

Škody jsou doloženy také v Soběšíně: „*Roku 1926 byl tak velký stav vody na řece Sázavě, že vnikla až p. K. Štrabachovi do kuchyně a obyvatelé museli jezdit lodkou ke vchodu svého obytného stavení. Veškerá píce kolem vody na lukách v celých kupách byla odplavena.“*

Čerčanská pamětní kniha uvádí, že nejvyšší stav vody nastal o den později, a uvádí stav vody i na jiných řekách: „*Od 1. června skoro každý den po 14 dní přšelo, proto všechny řeky velmi se rozvodnily. Řeka Sázava nejvýše vystoupila dne 16./6., zatopila: ostrov pod železnič. mostem, koupaliště a dolní tenisové hřiště. V Poříčí n./S. téhož dne vystoupila řeka 2.65 m, Vltava v Karlíně vystoupila 5.06 m, Labe v Ústí 4.78 m, Dunaj 5.45 m.“*

1927, 11. ledna

V lednu 1927 postihla menší lokální povodeň Havlíčkův Brod: „*Po vánočních mrazech nastala obleva a deštivé počasí, následkem čehož voda v Sázavě a přítocích povážlivě stoupala. V podvečer 11. ledna zaplavila všechny louky kolem města a přelila se i přes Losy. Po dvou dnech počala však dosti rychle opadávati.“*

1929, 29. března

V tomto roce vzala voda most, jak se píše v pamětní knize Pohledských Dvořáků: „*Přejezd – nízký most – přes řeku Sázavu z Hamrů k Termesifům byl postaven 19. července, 1928 za 19.200 Kč. [...] Most voda vzala dne 29. března, 1929. Obě obce byly tím velmi poškozeny.“* Povodeň není doložena nikde v okolí, pravděpodobně tedy šlo o lokální událost (možná působení ledových ker).

1930, 28. – 30. října

V roce 1930, který je jinak popisovaný jako velmi suchý (zejména léto), v říjnu přišla po sněžení a deštích povodeň v Havlíčkově Brodě: „*V noci s 25. na 26. října (na neděli) počalo silně sněžit. K ránu zvedl se prudký vítr, který změnil se večer v bouřkovou vánici. Cesty a silnice byly záhy zaváty mokrým tajícím sněhem, takže doprava byla velice ztížena. Automobily jedoucí z města, musely se vrátiti, neboť na okolních kopcích byly silnice pro veliké závěje nesjízdné. Také na drahách byla*

doprava udržována jen se značnými obtížemi; na trati humpolecké a žďárské vlaky po dva dny vůbec nejezdily. Ve městě strhány byly tíží mokrého sněhu četné dráty telefonního a elektrického vedení, takže město bylo v neděli a pondělí úplně bez elektrického světla. Škody v zahradách a lesích byly obrovské. V úterý (28. října) se rychle oteplilo, načež po dva dny vytrvale pršelo, takže řeka Sázava náhle stoupla, rozlila se z břehů a zaplavila tržiště, sportovní hřiště a Losy pod hřbitovem, které se podobaly obrovskému jezeru a dosahovala v městě až k obytným stavením na obou březích. Povodeň trvala celkem tři dny.“

1931, srpen

V létě roku 1931 způsobil škody v Ledči rozvodněný pivovarský¹² potok: „Dne 11. srpna konala se schůze městského zastupitelstva. Průtrží mračen a rozvodněním pivovarského potoka, poškozena velmi silnice v Pivovarském údolí. U mlýna patřícího Anně Škodové, v délce 55 metrů, polovice silnice povodní úplně ztrhána. Bude podána žádost u ministerstva sociální péče o udělení nouzové podpory na opravu této silnice.“ Zastupitelstvo tehdy pravděpodobně zasedalo záhy po události, k níž tedy muselo dojít někdy začátkem srpna. Povodeň zřejmě nezasáhla samotnou Sázavu, pouze její přítok.

Obr. 12: Soutok Olešenského potoka a Sázavy v Ledči. Foto autorka.

¹² Jedná se o Olešenský potok.

1932, 4./7. ledna

Na začátku roku 1932 způsobila obleva s dešti rozvodnění Sázavy ve Žďáře a Havlíčkově Brodě. Přesná datace je poněkud nejasná, neboť žďárská pamětní kniha uvádí 7. leden, zatímco havlíčkobrodská už 4. leden.

Žďárská pamětní kniha popisuje dění takto: „[...] *po novém roce uhodily kruté [mrazy] až na 18 – 24 % R. že narostl led až 25 cm tlustý, pak přišlo dne 7 ledna 1932 velké rozvodnění pršelo 42 hodin, bez přestání, a přišla velká voda že sotva nový most stačil, voda odnesla led, řezníci a hostinští měli strach že nenaledují, ale ledu bylo dost.*“

V pamětní knize havlíčkobrodské stojí za povšimnutí, že obyvatele povodeň překvapila, protože předpokládali, že po regulaci řeky ve městě už žádná nenastane: „*Po prudkém lijáku a dvoudenní oblevě vystoupila 4. ledna Sázava z břehů (160 cm nad normál) a zaplavila louky pod kostelem sv. Vojtěcha, takže až za mlýn ,U Panských‘ bylo jediné jezero; v městě dosahovala voda až k samým domkům na obou březích stojícím. Tato záplava všeobecně překvapila, poněvadž bylo mínění, že regulací řeky, která byla loni provedena, bude všem záplavám zabráněno. Proto obecní úřad požádal zemskou správu za odpomoc. Podle úředního sdělení bude náprava zjednána, až bude zregulována také další část řeky, zvláště jez ,U Panských‘.*“

1934, 28. února – 3. března

V Ledči je zaznamenána velká voda po oblevě: „*Od 28. února do 3. března velká voda v řece s odchodem ledu. Ledy zůstaly na cestě u Kulíkova mlýna a na silnici pod Šeptouchovem, rovněž i na silnici pod zámek.*“ Škody pamětní kniha neuvádí a povodeň se neobjevuje v žádném jiném zdroji.

1934, 22. srpna

K dalšímu zvednutí hladiny došlo o půl roku později. Rok 1934 byl velmi suchý, v létě bylo horko a vysychaly studny. 22. srpna potom přišla blesková povodeň po bouři s krupobitím a silným deštěm. Postižen byl zejména Žďár, v menší míře se vzestup hladiny dotkl Havlíčkova Brodu a jinde už o povodni není zmínka.

Pamětní kniha města Žďáru popisuje událost takto: „Strašné divadlo jaké nikdo nepamatuje způsobila průtrž mračen nad Žďárem dne 22./8. 1934. Bouře se a krupobití veliké, v půl hodině byla způsobena statisícová škoda, mosty byly strhány do domu se valila voda ve výši muže, u Špinarů, Lázníčků čp. 162-3 v Jungmanově ul.

dobytek se v stájích topil, a voda vnikla do sklepů, že na mnoha místech muselo hasičstvo tuto vypumpovati.“

Pamětní kniha města Německého Brodu již popisuje především očekávání povodně po událostech ve Žďáře a obavy, které se nakonec nenaplnily: „22. srpna po 2. hod. odpolední snesla se nad městem Žďárem na Moravě bouře spojená s krupobitím a průtrží mračen. Ohromné spousty vod zaplavily všechna níže položená místa. Z obavy před protržením hrází byly vypuštěny dva velké žďárské rybníky (Matějovský). Trať státní dráhy k Něm. Brodu byla na dvou místech podemleta a doprava na ní přerušena. Četnictvo zpozornilo telefonicky všechny obce ležící při řece Sázavě na možnost náhlé zátopy. Ve zdejších městě, kamž došla tato zpráva o 5. hod. odpol. byly provedeny rozsáhlé zajišťovací práce. Hasičstvo, policie i četnictvo měly pohotovost. Na mostě a celém pobřeží shromáždily se tisícové zástupy lidu, čekající na příval vody a setrvaly tam až dlouho přes půlnoc. Teprve až o 4. hod. ranní plnilo se řečiště, které bylo téměř bez vody, blátivým proudem; o 10. hod. dopoledne stoupla voda do výše 70 cm nad normál. Záhy však počala opadávati, takže večer dosahovala již skoro pravidelné výše.“

1935, 17. února

Roku 1935 stoupla hladina Sázavy po silných deštích ve Světlé a v Kácově. Světelská pamětní kniha uvádí: „Týž den [17. února] po několika deštích, stoupla řeka Sázava i přítok Sázavka a v 2 ½ hodině odpolední hnuly se ledy a v klidu odešly.“ Kácovská pamětní kniha je ještě stručnější: „V polovici února silné deště rozvodnily Sázavu a ledy v klidu odešly.“ Z obou záznamů je patrné, že nedošlo k velkým záplavám a k žádným škodám.

6.3 Sucho v Posázaví

1790

Rok 1790 popisuje jako velmi suchý Seidlerova světelská kronika: „Následkem trvalého sucha nastal úplný nedostatek krmiva a neúroda.“

1813

Překlad Seidlerovy kroniky uvádí, že „povětrnost tohoto roku byla trvale suchá,“ v originálu nicméně žádný takový zápis není. Je možné, že překladatel čerpal z nějakého dalšího zdroje; o záměnu s jiným rokem pravděpodobně nejde, neboť nejbližší roky, u nichž Seidler sucho zmiňuje, jsou 1790 a 1834.

1834

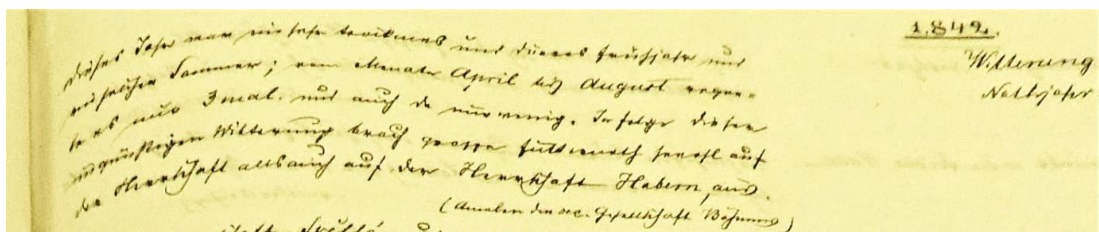
Seidler píše, že v roce 1834 bylo „v měsících červnu a červenci velmi sucho a vyprahlo.“

1835

Podle Seidlera byl velmi suchý i následující rok, takže bylo málo sena a krmiva.

1842

Seidlerova kronika uvádí, že „v tomto roce bylo velmi suché jaro a stejně tak i léto; od dubna do srpna pršelo jen třikrát a vždy jen málo. V následku tohoto nepříznivého počasí vypukla velká nouze o krmivo.“

Obr. 13: popis sucha v r. 1842 u Seidlera (SOkA Havlčkův Brod). Foto autorka.

Poněkud obsírnější je pamětní kniha ledečská, ale i ta popisuje suchý rok zpětně (na samém konci 19. století): „Suchem r. 1842 utrpěli mnohé země zvláště země česká. Hned z jara počalo býti sucho. V květnu vůbec nepomoklo, jen ke konci června trochu, málo zaprchlo, kterýž vůbec není vydatný. Pak vůbec velmi zřídka a málo zarosilo. Teprve ke konci září byly poněkud vydatnější deště. Země byla na sáh hloubky jako vypálená. Výše položené studně a mnoho potoků vyschlo. Byla veliká nouze o vodu, která zdaleka se přivážeti musela, v malých mlýnech se mletí nemohlo, a jen spoře ve mlýnech na řekách ležících. V následku sucha vzniklo mnoho ohňů. Úroda byla velmi špatná, poněvadž pro nedostatek vláhy nemohlo se stéblo ani zrno vyvinouti, ani brambory se neurodili a k požívání nebyli.“

1857

Podle Seidlera „*tento rok byl velmi suchý.*“

1858

Sucho v tomto roce uvádí opět Seidler: „*Jaro a léto byly velmi suché, takže sklizeň obilí byla úplně špatná.*“

1868

Tento rok byl podle Seidlera „*velmi suchý a neúrodný*“, přičemž zde už vychází z vlastního pozorování, nikoli z jiných zdrojů. Podobná zmínka je v ratajské pamětní knize: „*Nastalo nesmírné sucho, tak že plodiny polní nejvíce poschli, a sotva semeno se sklídilo.*“

1873

Sucho v tomto roce zaznamenává ledečská kronika: „*Od polovice června do září 1873 panuje velké sucho, sotva tři skromné deště v tomto čase se objevilo, což mělo velký účinek na osení, dle mandelů obilí bylo hojnost, však málo sipalo, žito nejvíce na ½ míry, v následku toho sucha Sázava na jednu čtvrtinu vyschla, takže mlynáři mlíti úplně nemohli, čímž mezi lidem zvláště venkovským velká bída o chléb a mouku povstala. Meze, lučiny, jetelišťata úplně vyprahli, takže žádné otavy nebylo. Jedna libra bídného chleba prodávali pekaři a pecnáři za 10 Kr/č. Štěstí, že stává parních mlýnů, jinak by hrozný hlad mezi lidem povstal.*“

1874

Seidler popisuje rok 1874 jako „*obecně teplý, suchý a beze sněhu*“ a uvádí, že toto počasí zničilo polovinu sklizně.

1893

Rok 1893 jako „*velice suchý*“ popisuje sázavská pamětní kniha, podle níž bylo málo krmiva pro dobytek.

1904

Léto roku 1904 bylo podle ledečské pamětní knihy výjimečně suché: „*Roku 1904 nastalo sucho po celé léto panující, které zhoubně působilo na celou vegetaci, takže*

bylo hůře než po krupobití r. 1903, nebylo píce pro dobytek, potravin se nedostávalo, takže panovala všeobecná bída. Není pamětníka tak prudkého a úpalného léta jako r. 1904.“ Ve stejném duchu se nese zápis v pamětní knize Sázavy: „Léto bylo velmi suché. Plodiny polní z větší části uschly, zejména jetele, takže pro dobytek bylo málo píce.“

1906

Málo vody v Sázavě a opatření proti požárům v září 1906, zřejmě po suchém létu, zaznamenal v Havlíčkově Brodě Otakar Švejda: „9/9 Velké sucho. Sázavu lze suchou nohou u bašty přejít, zakázáno v lesích kouřit.“

1911

Suché léto v obci Sázava popisuje tamní pamětní kniha „Po loňském deštivém roce byl rok letošní neobyčejně suchý a parný, takže plodiny polní předčasně poschly. V měsíci květnu řádily kruté bouře provázené silnými lijáky, které velice poškodily úrodu a pole na svahu položená. Od doby té nepršelo až ke konci září. Následkem toho byla úroda velice skrovná a zvláště píce nedostatek.“

1921

Léto roku 1921 bylo velmi suché, jak dokládá žďárská pamětní kniha: „V červenci byla veliká sucha že brambory schly, a žně byly již 20/7 v plném proudu.“

Také Otakar Švejda v Havlíčkově Brodě zaznamenal neobyčejně horké a suché počasí (ačkoli údaj o teplotě v Praze je jistě zveličený) v červenci 1921: „27/VII Veliká vedra panují až 58°C bylo v Praze. Obilí se valem z polí uklízí. Krmivo není žádné, všechno horkem a suchem spáleno. Lesy a obilí u dráhy bývá často vyletými jiskrami zapaleno. Mniška rádí nebývalým způsobem v lesích dějí se různé pokusy této neřesti lesní se zbavit ale dosud se nic nevynášlo čím by se zmařiti. Vody nedostatek.“

Ledečská pamětní kniha uvádí k 31. červenci následující: „Katastrofální sucho. Sázava téměř vyschla. Pod dolním mlýnem (Pickovým) lze přejít suchou nohou na druhý břeh. Úroda znamenitá, ač celé léto nesprchlo.“ Dále se tu píše k 11. srpnu: „Od jisker lokální dráhy chytil les ‚pod Hradem‘. Hasičský sbor a skauti jej uhasili. Co nezničí ohromné spousty mnišek, shoří pro trvalé sucho.“

Pršet podle ledečské pamětní knihy začalo 13. srpna, nicméně ještě na začátku zimy, 28. listopadu, bylo málo vody: „*Mrzne na sucho. První ledování u ,Koželovny‘. Málo vody.*“

1928

V letech 1928–1930 panovalo sucho postupně v celém Posázaví. Z roku 1928 je první zmínka o suchém létě a podzimu v *Pamětní knize Týnice nad Sázavou*: „*Povětrnost v tomto roce byla mírná, a to: zima mírná, jako teplé, léto teplé ale suché, podzim krásný a suchý. – Ukazoval se nedostatek vody a pomýšleno na zřízení nového vodovodu, poněvadž dosavadní nedostačuje.*“

1929

V roce 1929 zaznamenává výjimečné sucho a nízký stav řeky ledečská pamětní kniha: „*Počasí: Léto horké, dešťů málo a nebyvalé sucho, studně vyschly, voda v řece Sázavě klesla až ,k hladovým kamenům‘, ryby lekaly, koupání v řece až na tůň skoro nemožné. Pro nedostatek vody nebylo možno zalévati zahrady. Pociťuje se stále nutnost zřízení vodovodu. Obilní úroda nadprůměrně dobrá, jen píce a zelenina utrpěly a místy vyschly. [...] Houby v zdejších kraji nerostly vůbec.*“ Zmínka o „*hladových kamenech*“ je tu vůbec jediná ze všech zpracovaných zdrojů.

1930

Poměrně obsírný popis sucha a jeho následků v roce 1930 nabízí havlíčkobrodská kronika: „*V posledních dnech květnových se však značně oteplilo, náčež nastala neobyčejná vedra a sucho, což trvalo celý červen a první polovici července. (až do 12.) Zajímavost jest, že ačkoli v blízkém okolí (v Úsobí, Bělé, Přibyslavi a pod.) několikrát pršelo, ve zdejších městě po celou tu dobu ani nekáplo. Městský úřad vydal již 13. června vyhlášku o šetření vodou a zákaz zalévati zahrady vodou z vodovodu a veřejných studní. Nejvyšší teplota byla 24. června (+32°C). Již dlouhá léta nebyl červen tak teplý a suchý jako letos.*“

Další zápis v téže kronice už mluví o „*trvalém*“ suchu: „*Počátkem července dostavily se v celém zdejším kraji následky trvalého sucha. Stav vody v rybnících i v řece a potocích jest neobyčejně nízký, takže všude jest veliká bída o vodu užitkovou i pitnou. V Sázavě, jejíž řečiště je místy úplně vyschlé, jsou spousty ryb, leklých jednak nedostatkem vody, jednak otravnými splašky z továren. 7. července vyloveno bylo u*

Rothova („panského“) jezu nad mostem mnoho (asi 5-8) metrických centů mrtvých ryb, mezi nimiž bylo plno velkých, hlavně štik, které šířily otravný zápach v dalekém okolí. 9. července vydal městský úřad vyhlášku, kterou se zakazuje koupání v řece. Zároveň ohlásil, že čerpání vody z veřejných studní dovozuje se toliko v určených hodinách. Velká vedra a stálé, více než pět neděl trvající sucho, uspišily také velice značně letošní žně, které nastaly již v prvních dnech červencových.“

Mnohem stručnější je pamětní kniha ledečská: *„Řeka Sázava jest skoro bez vody, všechny studně vyschly tak, že není pamětníka podobného sucha.“* I z ní je ovšem patrná výjimečnost situace.

Třetím zdrojem pojednávajícím o suchu v tomto roce je kácovská pamětní kniha: *„Rok 1930 byl vůbec suchý rok, až příliš suchý. Zvláště v měsíci červnu a přes polovici července byla neobvyklá parna, obloha čistá, bez mráčku, každý toužil po dešti, který nepřicházel. Následky tohoto sucha byly veliké. Louky a trávníky vůbec vypráhly, vše bylo jako spáleno, sena nebylo, obilí uzrálo brzo, poněvadž uschlo, zrna nenalila.“*

Zmiňuje se o nízkém stavu vody a jeho důsledcích: *„Řeka Sázava téměř vyschla, koryto její na mnoha místech bylo bez vody a kde trochu vody stálo, hnila a zapáchala. Jak málo bylo v Sázavě vody, vidno z toho, že ani nad jezem v Kácově nebylo možno se koupati. Elektrárna v Kácově, která je zřízena na pohon vodní, nemohla pracovati a kdo potřeboval svítiti, musil svítiti petrolejovými lampami. Teprve, když kalamita tato již dlouho trvala, zakoupen byl do elektrárny naftový motor, aby elektrická síla byla vyráběna.“*

Následky sucha v Kácově měly velký dopad v zemědělství: *„Těž mnoho, hlavně ovocných stromů zahynulo a byly vykáceny. Stromy lonskými krutými mrazy zeslabené, i když letos vyrazily listy, hrozným suchem letošním vysílily úplně a uschly. Následek sucha byl i ten, že hospodáři byli nuceni odprodávat dobytek, ovšem za laciný peníz, neboť neměli píce – pro sucho nebylo sena, nebylo jetelů a i slámy, neboť obilí bylo nízké i řídké.“*

1934

Rok 1934 je jako výjimečně suchý zaznamenán hned v několika zdrojích. Žďárská pamětní kniha ho popisuje jako jeden z nejsušších: *„Rok 1934. počítá se k nejsušším letům, neb vyschly studny které zásobovaly obec vodou.“* Zmínka je také v pamětní

knize obce Zámek Žďár: „Počasí v létě bylo dosti teplé, za to však velmi suché. Po celých šest týdnů vůbec nepršelo. Místy se počal jevit i nedostatek pitné vody.“

Čerčanská pamětní kniha k tomuto roku uvádí následující: „Po mírné zimě začalo jaro dle teploty již koncem měsíce února a v dubnu r. 1934 byla vedra někdy již taková, jako tomu bývá v parných dnech letních měsíců. Vedra trvala dále přes měsíce červenec i srpen a poněvadž jen velmi zřídka nepatrně zavlažilo, bylo zvláště v krajinách písčítých katastrofální sucho. V Čerčanech byl značný nedostatek pitné vody ve studních a mnoho obyvatel dováželo domů vodu ze řeky pro domácí potřebu. Koupání v řece Sázavě bylo v letních měsících velmi špatné, neboť vody bylo velmi málo, na všech mělčinách byla voda bahnitá a koupání v ní bylo proto nezdravým. Z těchto příčin nebylo také v našich lesích v létě hub a teprve na podzim, když někdy půda přece trochu zvlhla, jen tu a tam ojediněle se objevily.“

Kronika obce Hostěradice zmiňuje sucho pouze na jaře: „Letošní jaro je velmi smutné pro rostliny, jelikož je veliké sucho. Nedostatek vláhy pocítilo obilí: pšenice, oves a ječmen. Ani louky nejsou letos tak bohaty. Teprve v polovině května začalo pršet.“ Dále se o něm již nezmiňuje.

1935

Obdobně jako v jiných případech po jednom suchém roce následoval další. Sázavská pamětní kniha uvádí následky na úrodě: „Letošní léto bylo velice suché, čímž utrpěla velice úroda. Nejvíce postiženy byly otavy a brambory. Chudina, která se během léta živila výtěžkem sbírání lesních plodin a hub, následkem úplné neúrody těchto plodin, hledí s obavou blížící se zimě vstříc.“

Ledečská pamětní kniha zmiňuje vyschnutí pramenů: „Počasí. Léto velmi suché, ani jeden pořádný déšť. Prameny vodní vyschly. Úroda obilí nebyla zlá, avšak málo krmiva pro dobytek. Ovoce následkem velkého sucha opadalo. Teprve koncem měsíce října přišly vydatnější deště.“

Podrobněji se o průběhu počasí zmiňuje pamětní kniha kácovská, která situaci přirovnává k roku 1930: „Od 5. června počalo náhle horké počasí; již v červnu dostoupily teploty až na +33°C, nastalo sucho a parné dny, které trvaly bez přestávky až do října. Vše vyprahlo, řeka Sázava téměř vyschla jako v roce 1930. Obilí uzrálo velmi brzy, takže žita sekala se u nás již v první polovici července. Jetele a otava vedrem uschly, bylo málo píce pro dobytek. Lesy podél železniční trati několikrát chytaly, ježto jiskry z komína lokomotivy snadno zapálily zprahlou trávu na strání.“

Teprve ku konci září dostavily se za teplého počasí též deště, pršelo pak často. Tepló a vlhko způsobilo, že v lesích rostly houby až do konce října.“

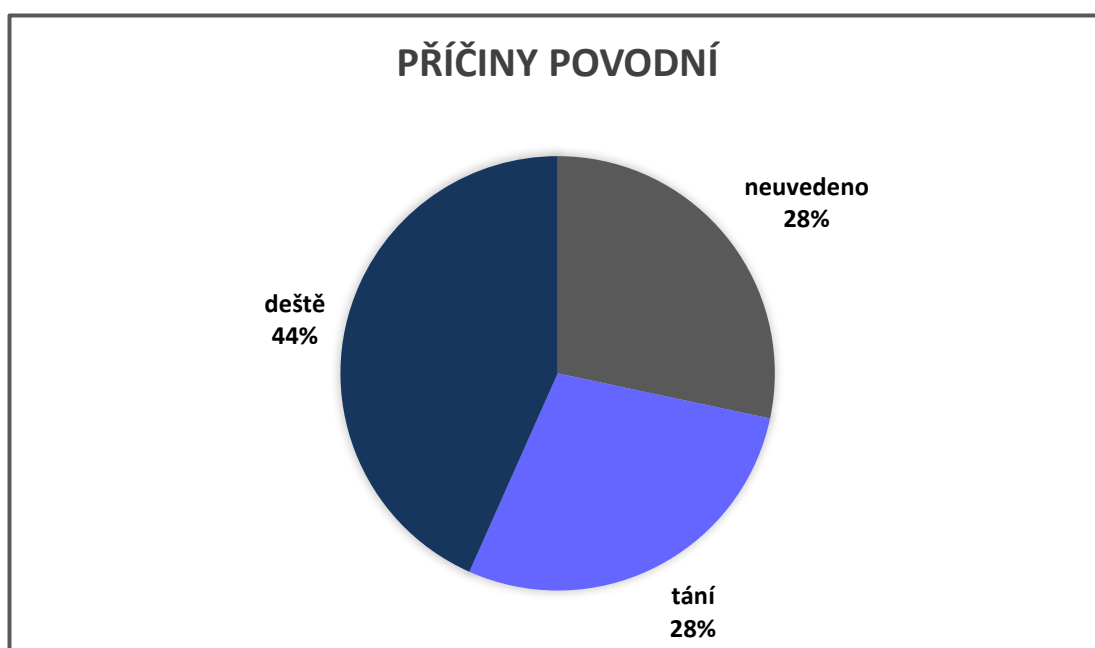
Tři měsíce takřka bez srážek uvádí také čerčanská pamětní kniha: „*Poněvadž v měsících červnu, červenci a srpnu snesl se na zemi nepatrný déšť teprve v neděli ráno dne 18. srpna 1935 a jinak po celý ¼ roku vůbec nepršelo, bylo vše v okolí Čerčan spáleno, půda vyprahlá a travní zeleně nebylo viděti ani na lukách, ani v silničních škarpách, v jiných letech pravidelně zvlhlých.“* Zmiňuje se o velkém nedostatku píce, zeleniny a brambor, které se musely dovážet z oblastí, kde bylo příznivější počasí.

Poslední, obdobná zmínka o suchu pochází z *Paměti městyse Davle*: „*Léto r. 1935 bylo velmi suché; nepršelo a obilí jen stěží vyrostlo pro sucho. Brambory byly velmi malé a také jich bylo velmi málo. Krmení pro dobytek bylo málo.“*

6.4 Vyhodnocení údajů o povodních

6.4.1 Příčiny povodní

Ve zpracovaných zdrojích bylo nalezeno celkem 60 povodní. Z toho u 17 není uvedena příčina, u dalších 17 je to tání při oblevě (někdy spolu s deštěm nebo ledochodem) a u zbylých 26 jsou to deště (přičemž u 18 je specifikováno, že šlo o přívalový déšť či průtrž mračen a u 2 naopak o vytrvalé srážky, u 1 povodně šlo o déšť navazující na oblevu).

Graf č. 1: příčiny povodní

6.4.2 Rozsah a škody

Většina zaznamenaných povodní je doložena pouze na jednom místě na toku. Částečně je to nepochybně důsledek neúplnosti využitých dokumentárních zdrojů, pro lokálně omezený rozsah řady povodní ovšem mluví několik skutečností. Jednou z nich je, že období, která pokrývají jednotlivé zdroje, se většinou překrývají (v případě mladších kronik i několikanásobně), a přesto si povodní často všímá jen jeden z nich. Když se naproti tomu vyskytne velká či katastrofální povodeň, i v 18. a 19. století se objevují zmínky z více míst.

Důležitým vlivem je na Sázavě převládající směr větru, a tedy i posunu srážek, který působí proti směru toku. Dalším faktorem je potom častý výskyt bleskových povodní způsobených průtrží mračen. Některé ze zaznamenaných povodní se také týkají pouze přítoků Sázavy a její hladinu již tak významně nezvedly. Nejvíce povodní sice způsobily deště, nicméně větší rozsah mají obvykle ty, které vyvolalo tání.

Citlivost jednotlivých zdrojů k povodním je různá, a tak lze předpokládat, že zatímco např. Seidler ve Světlé zapisoval důsledně i zvednutí hladin, které by u jiných prošlo bez záznamu, jediná zmínka o povodni ve zdroji pokrývajícím několik desetiletí znamená zjevně významnější událost – byť ne nutně rozsáhlejší co do částí toku.

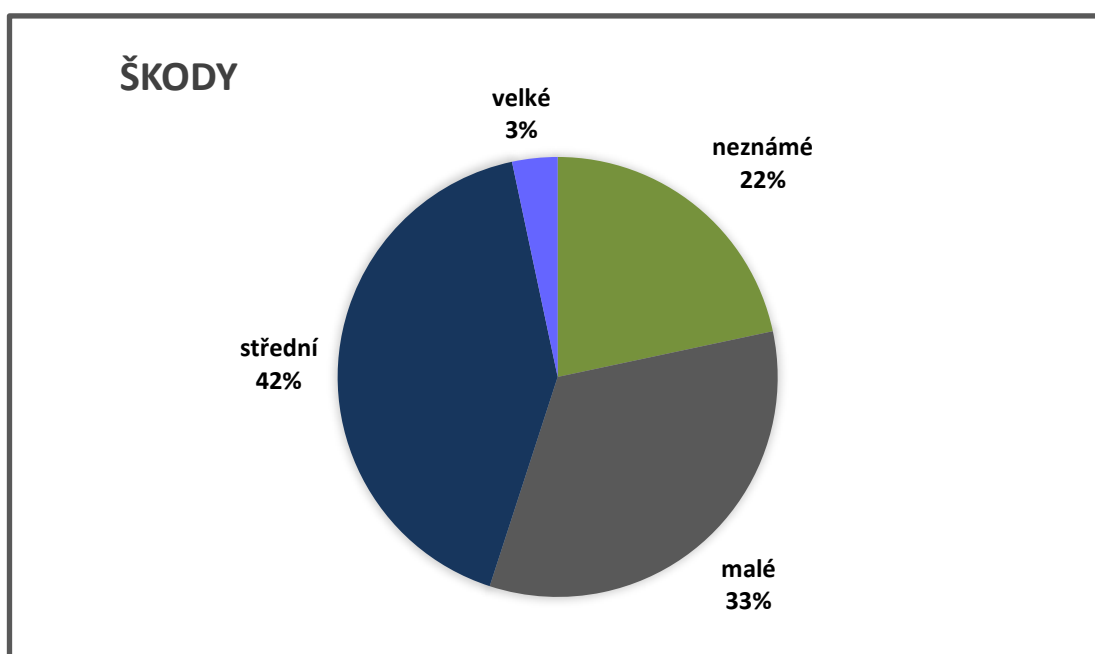
Nejrozsáhlejší a nejzávažnější povodeň byla ta z července 1714, která zasáhla celý tok. V únoru 1784 je doložena povodeň ve Světlé a Ledči, pro jiné části toku nicméně v této době chybí zdroje a vzhledem k tomu, že ve stejné době zasáhly povodně velkou část Evropy (Brázdil et al. 2005a, Elleder 2010), lze předpokládat rovněž rozsah na celém toku. Další dvě velmi významné povodně, které se týkaly celé délky toku, byly ty v letech 1845 a 1862. Obě vyvolala obleva a obě zasáhly i další řeky v Čechách a na Moravě (Brázdil 2005a). Podobný, ačkoli zřejmě méně významný, je případ březnové povodně z roku 1881 doložené ve Světlé a Ledči, která zřejmě zasáhla větší část toku a projevila se i na Vltavě v Praze (Brázdil et al. 2005a). Ve 20. století byla rozsahem největší povodeň v červnu 1926, která zasáhla celý tok a je zaznamenaná hned v 7 kronikách.

U historických povodní na Sázavě je poněkud obtížné aplikovat klasifikaci tak, jak ji podávají Sturm et al. (2001), právě kvůli obvykle malému územnímu rozsahu. Pokud od něj odhlédneme a zaměříme se pouze na typ a rozsah způsobených škod, drtivá většina povodní se vejde do první nebo druhé kategorie, tedy malých až středních škod. U některých záznamů nejsou uvedeny žádné podrobnosti a škody jsou neznámé, lze ovšem předpokládat, že škody velkého až katastrofálního rozsahu by

zaznamenány byly a že tím pádem i tyto události spadají do prvního, případně nanejvýš druhého typu.

Nejvyšší kategorie co do škod dosáhly dvě ze zaznamenaných povodní. U té z roku 1714 není pochyb o jejích katastrofálních dopadech. Vyžádala si mimo jiné několik stovek obětí na životech. Druhou velmi ničivou povodní potom byla ta z roku 1862. Poněkud nejasné je zařazení povodně z roku 1845, která způsobila velké škody jinde, nicméně v Posázaví neměla tak velké následky (ledečská kronika výslovně uvádí, že voda „*tekla po náměstí*“, nicméně „*škody povodeň ta nenadělala, jen dvory, zahrady, luka byli pískem zaneseny, ploty u zahrad poškozeny*“), a proto se řadí spíše do středně závažné kategorie. Dalším sporným případem je potom povodeň ve Žďáře roku 1705, která údajně způsobila i oběti na životech, není nicméně doložena nikde jinde a zápis je zpětný, proto se kloním také ke střední kategorii.

Středně závažných povodní bylo celkem 25 a patří mezi ně ty, které strhly nebo poškodily mosty, podemlely cesty či dráhu, protrhaly rybníky nebo odnesly i celé domy, ale šlo pouze o rozvodněné potoky a ne Sázavu samotnou. Ze zbylých 33 lze 20 zařadit mezi slabší povodně, které zaplavily a poškodily jen pole nebo zahrady, a u 13 nejsou uvedeny podrobnosti, pravděpodobně tedy spadají do stejné kategorie.

Graf č. 2: klasifikace povodní podle škod

7. Diskuse

7.1 Povodně

Srovnání přehledu povodní na Sázavě s přehledem, který vytvořil Elleder (2008), ukazuje, že obecní kroniky a paměti místních nesahají tak hluboko do historie: nejstarší povodeň z Jelínkových pamětí přišla v roce 1633, zatímco Elleder uvádí první povodeň již v roce 1515, téměř o 120 let dříve. Před rokem 1633 uvádí celkem čtyři povodně, doložené ovšem pouze jednotlivými zmínkami bez podrobností.

Ellederův přehled končí rokem 1891, neboť dále už jsou dostupná měření z vodočtů na Sázavě. V letech 1633 až 1891 dokládá celkem 45 povodní. Archivní zdroje z obcí na Sázavě jich pro tyto roky zmiňují 37. Potvrzuje se tak očekávání, že archivní zdroje poskytují neúplné informace. Rozdíl je ovšem ve skutečnosti větší: chybí údaje o 12 z nich, zato další 4 jsou v kronikách navíc.

První z povodní, které nedohledal Elleder, zasáhla v roce 1705 Žďár nad Sázavou a podle zápisu ve žďárské kronice měla dokonce oběti na životech. Ačkoli je záznam zpětný a může být zkreslený, nabízí se také vysvětlení, že šlo o bleskovou lokální povodeň (její příčinou byly přívalové deště), která zasáhla obec nepřipravenou.

Další z těchto povodní je uvedena pro rok 1724 u Seidlera. Vzhledem k tomu, že Elleder Seidlerovu kroniku využívá, je to zjištění poněkud překvapivé, nicméně vysvětlení je nasnadě. Srovnáme-li originál a překlad kroniky, zjistíme, že Eichler v překladu tento záznam vynechal.

Třetí povodeň je z roku 1817 a týká se pouze Havlíčkova Brodu, kde po přívalovém dešti potrhala rybníky. Zaznamenala ji jak pamětní kniha, tak rodinná kronika Tomáše Šrámka. Vysvětlení, proč chybí u Elledera, se opět nabízí: jedná se pouze o lokální událost, které se do jiných zdrojů nedostala, a místní archivní fondy Elleder nevytěžil.

Čtvrtá povodeň je potom podobný případ, jde o lokální povodeň po průtrži mračen, která zasáhla v červnu 1869 Rataje nad Sázavou. Včetně škod na polích a odneseného dříví ji popisuje tamní pamětní kniha.

Pozornost dále upoutá, že Elleder (2008, 2010) zaznamenává povodeň v roce 1930 a jako zdroj uvádí Seidlera. Ten ovšem žádnou takovou povodeň nezmiňuje. Jediná možná souvislost je záznam z roku 1931 o tom, že byl stržen dosavadní dřevěný most a nahrazen novým mostem na kamenných pilířích. Není tu ovšem žádná zmínka

o tom, že by most strhla nebo i jen poškodila voda v předchozím roce. Pokud Elleder tuto povodeň dohledal, přinejmenším neuvádí odpovídající zdroj.

7.2 Sucho

V případě sucha je situace poněkud jiná. Nalezené záznamy jsou srovnávány s přehledem vybraných extrémně suchých let, který sestavili Brázdil et al. (2015) na základě údajů z přístrojových měření teplot a srážek vyhodnocených několika indexy sucha.

Nejstarší zmínka z archivních pramenů se týká roku 1790, spadá tedy ještě mimo období srovnatelné s literaturou. Další je k roku 1813, považují ji nicméně za problematickou, neboť se objevuje v Eichlerově překladu Seidlera bez opory v originálu. Brázdil et al. (2015) tento rok jako extrémně suchý neuvádějí, naproti tomu popisují sucho v letech 1808, 1809 a 1811, kterého si nevšímá Seidler.

Seidler neuvádí sucho ani v roce 1826, nicméně lety 1834 a 1842 už se s publikovaným přehledem shoduje. Tyto dva roky byly spolu s rokem 1868 podle Brázdila et al. (2014) nejsuššími za celé 19. století. Rok 1842 popisuje jako extrémně suchý také ledečská pamětní kniha. Brázdil et al. (2015) pro něj rovněž předkládají řadu dokumentárních pramenů z celé země a dopady tehdejšího sucha po celé Evropě dokumentují Brázdil et al. (2019).

Další suché roky podle Seidlera byly 1857 a 1858. Naproti tomu v literatuře se píše o letech 1852 (Brázdil et al. 2014) a 1863 (Brázdil et al. 2015). Shoda opět nastává v již zmiňovaném roce 1868, který kromě Seidlera zmiňuje také ratajská pamětní kniha.

Přehledy již žádné extrémní sucho po zbytek 19. století neuvádějí, v archivních pramenech jsou ovšem ještě tři: rok 1873 v Ledči, kdy v létě hladina Sázavy klesla na čtvrtinu a mlynáři nemohli mlít, rok 1874, který byl podle Seidlera celý suchý, a rok 1893, kdy bylo v Sázavě u Žďáru kvůli celoročnímu suchu málo krmiva.

Shoda panuje ohledně letního sucha v roce 1904 zaznamenaného v Sázavě u Žďáru a v Ledči, které Brázdil et al. (2015) vyhodnocují jako jedno z nejextrémnějších u nás za poslední dvě staletí 2. tisíciletí. Spolupůsobily při něm jak výrazně podprůměrné srážky, tak vysoké teploty.

Další epizodu sucha popisuje Otakar Švejda v roce 1906. Podle něj šlo Sázavu v Havlíčkově Brodě přejít suchou nohou. Literatura se o něm nezmiňuje, nicméně o

dalším suchu z léta 1911 už je opět shoda. Popisuje ho pamětní kniha Sázavy u Žďáru a Brázdil et al. (2015) uvádějí, že po létu trvalo hydrologické sucho na českých řekách až do Vánoc.

Brázdil et al. (2015) zařazují mezi výrazně suché i rok 1917, který se v posázavských kronikách v této souvislosti neobjevuje. Shoda panuje ohledně roku 1921, kdy velké sucho zaznamenali ve Žďáře, Havlíčkově Brodu a Ledči. Sázava u Ledče téměř vyschla a šla přejít suchou nohou. Výrazné hydrologické sucho na řadě toků v zemi popisují i Brázdil et al. (2015).

Posledních pět epizod sucha, které jsou zaznamenány v archivních zdrojích, literatura již neuvádí. V letech 1928 a 1929 se jedná o jednotlivé zmínky v Týnici, resp. Ledči nad Sázavou. Nicméně další tři roky s extrémně suchým létem (1930, 1934 a 1935) už se objevují vždy ve čtyřech až pěti zdrojích z různých míst na toku, které popisují vysychání studní, pramenů i řeky samotné.

Na těchto porovnáních se ukazuje, že přístrojová měření a dokumentární zdroje se mohou rozcházet v hodnocení závažnosti suchých epizod. Kroniky a paměti si všímají toho, co má dopad na život občanů a obce, což nemusí nutně korespondovat s indexy sucha založenými na měření srážek a teplot. Podobně to může být i u povodní – ne vždy vyšší vzestup hladiny znamená i větší škody, protože svou roli hrají i řada dalších faktorů. U těch nejextrémnějších případů ovšem obvykle panuje shoda.

7.3 Využití dokumentárních zdrojů

Ukazuje se, že narativní dokumentární prameny mohou přinášet cenný vhled do hydrologických extrémů (i extrémů počasí) v minulosti. Obvykle sice nepřinášejí žádné přesné údaje (anebo tyto údaje už není možné vztáhnout k dnešní realitě například kvůli změně tvaru koryt řek), zato ale poskytují kontext – všímají si příčin, průběhu událostí a zejména jejich dopadu na život obyvatel.

V případě povodní je důležité pro prevenci škod a obětí znát právě tento kontext, který přístrojová měření neposkytují. Dokumentární zdroje tak představují důležitou součást mapování rizika a vytipování ohrožených oblastí na základě informací z posledních staletí.

Možnou slabinu historického směru klimatologie či hydrologie ovšem spatřuji v práci s narativními prameny, jak se ukázalo u Elledera. Je do jisté míry pochopitelné, že staré rukopisy představují náročné čtení, ať už kvůli těžko čitelnému písmu, cizím

jazykům nebo kombinaci obojího. Využití sekundárních zdrojů nebo překladů bez přihlídnutí k rukopisným originálům je ovšem problematické z hlediska metody vědecké práce. Badatel se vlastně dopouští podobného nešvaru jako řada kronikářů, kteří své záznamy opisovali ze starších kronik. Výsledek tak může být zkreslený selektivním pohledem autora sekundárního zdroje, nepřesnostmi či neúplnostmi překladu a podobně. Zároveň potom z takto sestavených přehledů není jasné, odkud původně informace pochází.

Pokud tedy historická klimatologie chce používat metody historie jakožto vědy, měla by je přejímat pečlivěji a s důrazem na důslednou práci s archivními prameny a jejich obezřetnou interpretaci; ideálně pak zařazovat do badatelských týmů historiky zběhlé ve čtení a interpretaci archivních fondů.

8. Závěr

Hlavním úkolem této práce bylo systematické a důkladné prohledání narativních dokumentárních pramenů pocházejících z obcí na toku Sázavy. Ukázalo se, že v archivech je dostupná řada zdrojů, z nichž lze čerpat, a přestože jsou nevyrovnané z hlediska doby vzniku i úseku toku, o němž vypovídají, bylo možné na jejich základě sestavit přehled povodní sahající až do 1. poloviny 17. století. Potvrdil se tak předpoklad, že dokumentární zdroje prodlouží časovou osu o několik set let do minulosti.

Kroniky a paměti navíc často uvádějí důležitý kontext: příčiny, které povodeň vyvolaly, a zejména její následky. Živelní pohromy často těžce zasáhly život obyvatel a vysloužily si tím pozornost kronikářů, kteří často popisují dopady větších povodní a způsobené škody velmi podrobně.

Co se týče sucha, nesahá přehled zmínek z dokumentárních zdrojů tak daleko do minulosti – začíná na konci 18. století a jeho přínos spočívá spíše v doplnění instrumentálních dat o další relevantní informace. Kronikářské záznamy sice neuvádí žádné přesné údaje, zato ovšem popisují, často i poměrně obsírně, dopady sucha na život obyvatel. Sucho sice na rozdíl od povodní nemívá oběti na životech, alespoň ne přímé, nicméně špatná sklizeň a vyschlé studny jsou dost závažné na to, aby se o nich kroniky zmiňovaly.

Porovnání sestavených přehledů povodní a sucha s publikovanou literaturou navíc prokázalo, že důkladná práce s archivními zdroji může přinést doklady o dosud neznámých událostech a zároveň také odhalit problémy používání sekundárních zdrojů nebo starých překladů. Jedním z hlavních závěrů této práce by tak měl být důraz na pečlivou a důslednou metodiku při bádání v interdisciplinárním poli historické klimatologie.

9. Seznam použitých zdrojů

9.1 Archivní zdroje

Annales nostri, SOkA Havlíčkův Brod

Kronika města Žďáru (online) [cit. 2020-02-09], dostupné z:

<http://www.knihzdar.cz/kronika-mesta/>

Kronika obce Hostěradice 1923 – 1947 (online) [cit. 2020-02-07], dostupné z:

<http://www.kamennyprivoz.cz/hosteradice-1923-1947/>

Kronika obce Soběšína, SOkA Kutná Hora

Liber memorabilium: GedenkBuch der Herrschaften Světla & Habern, SOkA

Havlíčkův Brod

Liber Memorabilium neboližto kniha pamětnj Města Přibyslawě, SOkA Havlíčkův

Brod

Městská kniha města Kácova, SOkA Kutná Hora

Památné zápisy (rodina Švejdova), SOkA Havlíčkův Brod

Paměti městyse Davle od r. 1898 (online) [cit. 2020-02-07], dostupné z:

<https://mestysdavle.cz/mestys-davle/kroniky/>

Paměti rozličné (rodina Jelínkova), SOkA Havlíčkův Brod

Pamětní kniha města Ledče, SOkA Havlíčkův Brod (MÚ Ledec nad Sázavou)

Pamětní kniha města Ledče n./S., SOkA Havlíčkův Brod (MÚ Ledec nad Sázavou)

Pamětní kniha města Německého Brodu, SOkA Havlíčkův Brod

Pamětní kniha Městys Kácov s osadami Racinoves, Zliv, SOkA Kutná Hora

Pamětní kniha obce Čerčan, SOkA Benešov

Pamětní kniha obce města Žďáru (online) [cit. 2020-02-08], dostupné z:

<http://www.knihzdar.cz/kronika-mesta/>

Pamětní kniha obce Pohledských Dvořáků u Německého Brodu, SOkA Havlíčkův

Brod

Pamětní kniha obce Ratajské od roku 1713, SOkA Kutná Hora

Pamětní kniha obce Sázavy od r. 1922 – 3. díl, SOkA Žďár nad Sázavou

Pamětní kniha obce Světlé n/Sázavou, SOkA Havlíčkův Brod

Pamětní kniha obce Zámku Žďáru (online) [cit. 2020-02-08], dostupné z:

<http://www.knihzdar.cz/kronika-mesta/>

Pamětní kniha. Pro zapsání památných věcí v obci Sázavě zřízených od roku 1884,

SOkA Žďár nad Sázavou

Pamětní kniha Týnice nad Sázavou, SOkA Benešov

Rodinná kronika Tomáše Šrámka, SOkA Havlíčkův Brod

9.2 Odborné publikace

- BARNIKEL, F., 2004: Natural hazards and earth system sciences 4 (4), 599–613.
- BLÁHOVÁ, M., 2001: Historická chronologie. Libri, Praha.
- BRÁZDIL, R., DOBROVOLNÝ, P., ELLEDER, L., KAKOS, V., KOTYZA, O., KVĚTOŇ, V., MACKOVÁ, J., MULLER, M., ŠTEKL, J., TOLASZ, R., VALÁŠEK, H., 2005a: Historické a současné povodně v České republice. Masarykova univerzita v Brně, Český hydrometeorologický ústav v Praze, Brno – Praha.
- BRÁZDIL, R., PFISTER, Ch., WANNER, H., VON STORCH, H., LUTERBACHER, J., 2005b: Historical climatology in Europe – the state of the art. *Climatic Change* 70 (3), 363–430.
- BRÁZDIL, R., KUNDZIEWICZ, Z. W., BENITO, G., 2006: Historical hydrology for studying flood risk in Europe. *Hydrological Sciences Journal* 51 (5), 739–764.
- BRÁZDIL, R., TRNKA, M., MIKŠOVSKÝ, J., ŘEZNIČKOVÁ, L., DOBROVOLNÝ, P., 2014: Spring-summer droughts in the Czech land in 1805–2012 and their forcings. *International Journal of Climatology* 35 (7), 1405–1421.
- BRÁZDIL, R., TRNKA, M. (eds), 2015: Sucho v českých zemích: Minulost, současnost, budoucnost. Centrum výzkumu globální změny AV ČR, Brno.
- BRÁZDIL, R., KISS, A., LUTERBACHER, J., NASH, D. J., ŘEZNIČKOVÁ, L., 2018: Documentary data and the study of past droughts: a global state of the art. *Climate of the Past Discussions* 14, 1915–1960.
- BRÁZDIL, R., DEMARÉE, G., KISS, A., DOBROVOLNÝ, P., CHROMÁ, K., TRNKA, M., DOLÁK, L., ŘEZNIČKOVÁ, L., ZAHRADNÍČEK, P., LIMANOWKA, D., JOURDAIN, S., 2019: The extreme drought of 1842 in Europe as described by both documentary data and instrumental measurements. *Climate of the Past* 15 (5), 1861–1884.
- DAŇHELKA, J., 1985: Směrnice pro vydávání starších českých textů. *Husitský Tábor* 8, 285–301.
- DEGROOT, D., 2018: Climate change and society in the 15th to 18th centuries. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Climate Change* 9 (4), e518.
- ELLEDER, L., 2008: Analýza historických povodní na Sázavě. In: Údolní niva jako prostor ovlivňující průběh a následky povodní. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Praha.
- ELLEDER, L., 2010: Historické povodně ve středním Posázaví. In: Sázavsko. Historie – tradice – současnost. Městský úřad v Sázavě, Sázava.
- GLASER, R., RIEMANN, D., SCHÖNBEIN, J., BARRIENDOS, M., BRÁZDIL, R., BERTOLIN, Ch., CAMUFFO, D., DEUTSCH, M., DOBROVOLNÝ, P., VAN ENGELEN, A., ENZI, S., HALÍČKOVÁ, M., KOENIG, S. J., KOTYZA, O., LIMANÓWKA, D., MACKOVÁ, J., SGHEDONI, M., MARTIN, B., HIMMELSBACH, I., 2010: The variability of European floods since AD 1500. *Climatic Change* 101 (1), 235–256.

- HEIM, R. R., 2002: A Review of Twentieth-Century Drought Indices Used in the United States. *Bulletin of the American Meteorological Society* 83 (8), 1149–1166.
- KOZÁK, J., T., STÁTNIKOVÁ, P., MUNZAR, J., JANATA, J., HANČIL, V., 2007: Povodně v českých zemích. Professional Publishing, Praha.
- KUNDZIEWICZ, Z. W., ULBRICH, U., BRÜCHER, T., GRACZYK, D., KRÜGER, A., LECKEBUSCH, G. C., MENZEL, L., PIŃSKWAR, I., RADZIEJEWSKI, M., SZWED, M., 2005: Summer Floods in Central Europe – Climate Change Track? *Natural Hazards* 36 (1), 165–189.
- KUNDZIEWICZ, Z. W., KANAE, S., SENEVIRATNE, S., HANDMER, J., NICHOLLS, N., PEDUZZI, P., MECHLER, R., BOUWER, L., ARNELL, N., MACH, K., MUIR-WOOD, R., BRAKENRIDGE, G. R., KRON, W., BENITO, G., HONDA, Y., TAKAHASHI, K., SHERSTYUKOV, B., 2014: Flood risk and climate change: global and regional perspectives. *Hydrological Sciences Journal* 59 (1), 1–28.
- LANGHAMMER (ed.) 2007: Povodně a změny v krajině. Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Ministerstvo životního prostředí ČR, Praha.
- MATĚJÍČEK, J. et HLADNÝ, J., 1999: Povodňová katastrofa 20. století na území České republiky. Ministerstvo životního prostředí, Praha.
- MISHRA, A. et SINGH, V., 2010: A Review of Drought Concepts. *Journal of Hydrology* 391 (1–2), 202–216.
- PFISTER, Ch., BRÁZDIL, R., GLASER, R., 1999: Documentary evidence on climate in sixteenth-century Europe. *Climatic Change* 43 (1), 55–110.
- RAK, P., 2006: Obecní kroniky a jejich úskalí. In: Pátková, H. (ed.): Česká beseda o německých i českých kronikách, pamětech a dalších vyprávěcích pramenech. Scriptorium, Praha, 113–116.
- STURM, K., GLASER, R., JACOBEIT, J., DEUTSCH, M., BRÁZDIL, R., PFISTER, Ch., LUTERBACHER, J., WANNER, H., 2001: Hochwasser in Mitteleuropa seit 1500 und ihre Beziehung zur atmosphärischen Zirkulation. *Petermanns Geographische Mitteilungen* 6, 14–23.
- TOŠNEROVÁ, M., 2008: Kroniky českých měst z období raného novověku. Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska: sborník z 17. odborné konference Olomouc, 175–185.
- VANĚČKOVÁ, J., 2018: Zruč nad Sázavou. Město Zruč nad Sázavou, Zruč nad Sázavou.
- VINTR, J., 1998: Zásady transkripce českých textů z barokní doby. *Listy filologické* 121, 341–346.
- VORMOOR, K., LAWRENCE, D., HEISTERMANN, M., BRONSTERT, A., 2015: Climate change impacts on the seasonality and generation processes of floods – projections and uncertainties for catchments with mixed snowmelt/rainfall regimes. *Hydrology and Earth System Sciences* 19 (2), 913–931.

WANNER, H., BECK, Ch., BRÁZDIL, R., CASTY, C., DEUTSCH, M., GLASER, R., JACOBET, J., LUTERBACHER, J., PFISTER, Ch., POHL, S., STURM, K., WERNER, P., XOPLAKI, E., 2004: Dynamic and socioeconomic aspects of historical floods in Central Europe. *Erdkunde* 58 (1), 1–16.

9.3 Legislativní zdroje

Zákon č. 254/2001 Sb. o vodách a o změně některých zákonů, v platném znění

9.4 Internetové zdroje

DIBAVOD: Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, v. v. i., *Digitální báze vodohospodářských dat* (online) [cit. 2020-03-04], dostupné z: <http://www.dibavod.cz>

Hlásná a předpovědní povodňová služba (online) [cit. 2020-03-05], dostupné z: hydro.chmi.cz/hpps

ODok: *Elektronická knihovna legislativního procesu* (online) [cit. 2020-03-02], dostupné z: <https://apps.odok.cz/>

ÚAZK: Ústřední archiv zeměměřictví a katastru, aplikace *Archivní mapy* (online) [cit. 2020-03-04], dostupné z: <https://archivnimapy.cuzk.cz/>

Zákony pro lidi (online) [cit. 2020-03-02], dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/>

9.5 Ostatní zdroje

KAVALÍROVÁ A., 1940: *Paměti babičky Kavalírové*. Topičova edice, Praha.

SEIDLER, K., 1887: *Kronika města Světlá od roku 1207 - 1886: s dějepisnými poznámkami o nejbližších vsích a místech v okolí Světlé, se statistickými tabulkami a stručnými vyňatky z Trčkovského Urbáře panství světelského z roku 1591 / zpracoval Karel Seidler ; přeložil Antonín Vladislav Eichler*. Ve Světlé: nákladem vlastním.

10. Příloha

Příloha A: transliterace relevantních pasáží z rukopisných archivních zdrojů¹³

Annales nostri

A. M, DCC, XIV.

[...]

Annus abijt, qui compilatione per malignost homines facta Conventum Nostrum haud modico affecit maerore: currens vero huius Regiae Urbis Comitatu attulit incomparabiliter majora tu lamenta, tum dicpendia, non quidem per fures, sed per nubes. Si quidem Iulij die ultima, seu in festo sancti Ignatij Loyolae tempore pomeridiano circa horam 3. Teuto=Brodae licet Caelum nubibus ex tribus partibus fuerit perquam obductum, et vox horridoni tonitru auribus instrepuerit, pluvia tamen decidit sat parva. Verum in Dominio tum Zarensi, tum Polnensi e nubibus tam effusi rumpebant imbres, et tam praeceps, ac repentina illo advenit aqua, ut imtra paucarum horarum spatium horrendus, et nunquam hactenus visus undique locorum exinde prodiverit Cataclysmus, quem ruptis inibi cataractis piscinae plurimae, et maximae taliter dilatarunt, ut unum mare fuerit hic videre. Magnus horror erat eminus aspicientibus, major ipsum vitae periculum experientibus. Sancta Catharina V: et M:, in cuius honorem, et venerationem penes ipsum fluvium Zasavae est Ecclesia dedicata, sibi ipsam licet quasi in medio maris inter meros fluctus intactam conservavit, non minus, ac unum Civem Tobiam Chuchlovsky in sumis angustijs ad mentionatam Ecclesiam refugientem, qui in choro sat alto ibide existens, si aqua duobus, aut tribus digitis altius, ac crevissent, in ipsis suum sepulchrum invenisset, interim tamen |: abs dubie protectione sancta Catharinae :/ salvus, ac incolumis evasit. Constrans fluvium Zasavae ab hac rapaci inundatione ex integro una vice raptus, post quem nec signum loci remansit, minus aliqua eius part, quae nec minimum terrae spatium capere poterat.

Nec trabalis Crux mox e regione Ecclesiae sancta Catharinae situata suam servavit subsistentiam, navigavit una cum ponte, sed sine nave, pluribus mortalibus reliquit sui loco aliud signum Crucij, id est? crucem sumae desolationis: ubique rapax, quia praeceps, nec nostro pepercit vivario: pulchros hortos destruxit, fertiles arbores partim confregit, partim funditus eradicavit: haud parvam civicoru maeniorum partem devastavit, multas domos in totum delevit: almaria, cistas, vestimenta, pecora, verbo integras ex molendinis direpris abreptos, ut juvenus cum pila ludens, ad stuporem omnium adstantium volvit, revolvit, et sat procul devolvit.

Et quod desolabilius erat! Saltem humano generi perpercisset, et illosum transivisset, sed nec huius respectum habuit. Sola et unica Urbs Teuto=Brodena intra diem, et noctem septuaginta personis per hanc sernam malorum minuta est. Siquidem nullus

¹³ Pozn.: v hranatých závorkách uvádím doplňující informace (letopočty a další), tři tečky [...] značí nerelevantní část textu, otazník [?] nečitelný úsek textu.

mortalium supposuit talem inundationem adventuram : idcirco in suis domibus latebarit plurimi, usque dum ita accrevissent aquae, ut nemo illorum unicum e domo pedem extendere quiverit.

Tandem ruptis, ac dissolutis aedificijs, quia nullibi spes evadendi affulgebat, nolentes volentes adigebant se se aquis committere.

Groh dolor! quam horridum tum visu, tum auditu id erat! undique versum asseses, arbores, et trabes natabant, ubi quis poterat aliquam partem arripere, et pro sat exiua morula vitam prorogare, horrendo planctu, ac ploratu clamabat: ast quia manifestum periculum ammittendae propriae vita iminebat, nec proximus proximum, nec amicus amicum ex hoc naufragio liberare poterat: adeoque et eorum substantias, et ipsos perire necesse erat.

Plures perijissent, nisi speciali, Dei gratia conservati fuissent. Praenobilis, ac Consultissimus Dominus Andreas Budislavsky inter aquas mox ab initio crescentes retardatus non potens jam ad portum magnae profunditatis causa transire, salvum conductum reperijt in maenijs, quae du etiam circa ipsum a praecipiti aqua rumpebant, et nemo ipsi auxilium imploranti succurrere poterat, jam jam in aquam saltare, et juxta vires suas versus portam natate intendebat, quod omnino prae timore, at tremore praesumpsisset, et se se manifesto vitae periculo exposuisset, si consilio astantium hominum abusus fuisset, interim tamen ibidem ad diminutionem usque aquae sicut in stylo tremebundus stans felicissime evasit.

Joannes Kudrna siu opificij textor vir admodum provecta aetatis, quia crescentibus aquis crescebat periculum vitae, et prosertim conspiciens jam jam suam domunculam ab aquis rumpri, actutum se eo comendans arripuit opertorium suae lectiae seu |: vulgo :/ nubes, super quas se cum uxore sua ponens, natavit sicut in navicula, licet non tam secure ad magnum medium milliare, usque dum |: absdubie solo Deo auxiliante :/ adnavigasset ad molendium Okrauhlicense, ubi in quodam angulo ex parte saxi plurimae in aquis detinebant trabes, et arbores, quas dum simul cum sua uxore |: non tamen sine devotis suspirijs :/ pedetertim ad portum usque scandebat: tandem uterque ab interitu liberatur |: ut ex proprio eius ore habeo :/ illico genuflectens infinitas Deo gratias reddidit.

Martinus Kaderzavek praeter omnem pariter opinionem raptus ab aquis in lignis ad pagum usque Gabiz natavit, et quia ei Majestati placuit ipsum salvu facere, direxit illum ad unam excellentem, ac bene radicatam arborem, cuius ramum dum ille utraque manu omnibus suis viribus apprehendisset, ac tandem ipsam arborem altius scandisset, se ab ulterion vitae periculo prosperrime liberavit.

Non in minus discrimen adducti fuere Bartholomaeus Hassak, et Salomenia Lischkiana, ille submersa uxore sua ad medium milliare, haec vero ad tres quadrantes milliaria in arboribus natavit, salva tamen utriusque vita, feliciter domum rediverunt. Haec autem inundatio ad meridiem usque sequentis diei perseveravit: et quamquam tertia die alia iterato advenerit, non tamen tam magna, tamque praeceps ac nudius tertius, et ideo cum jam in via nihil amplius rapiendum repererit, transivit absque omni jactura.

Kronika města Žďáru

V r. 1705 trpěl Žďár a okolí následkem mocných lijavců velkými povodněmi, kteréž značné škody na polích i stavbách způsobily a četné oběti na lidských životech si vyžádaly.

V r. 1714 (dne 31. července) strhla se děsná bouře, provázena hroznou průtrží mračen, kteráž v malé chvíli hráze 24 rybníků na panství Žďárském protrhala, mnoho hamrů, domů i chalup, také papírnu rozbořila a odnesla, celé lány zpustošila a mnoho lidí a dobytka o život připravila. Škoda z toho pošlá obnášela na Žďárském panství 20 000 zl.

Kronika obce Hostěradice 1923 – 1947

Dne 27. května 1924 o ¼ 6 hod. odpoledne strhla se nad naší krajinou první jarní bouře, která byla spojena s průtrží mračen. Prudký liják v několika minutách naplnil potok Hostěradský a Rakouský a proměnil je v dravé vody, které strhaly v Rakousích mostky a odnášely vše, co bylo v cestě. Na polích způsobena škoda odnesením prsti a zaplavením osení. V Hostěradicích voda z potoka přelila se přes silnici na dvůr při čís. 9 a 8, kterýž proměněn v rybník, načež prorazila vrata u stodoly a povalila plot a odnášela sebou i chlívký s drůbeží a králíky. Nejsou pamětníci tak velké vody u nás. Obec ihned zažádala o podporu na příslušných místech.

[1934]

Letošní jaro je velmi smutné pro rostliny, jelikož je veliké sucho. Nedostatek vláhy pocítilo obilí: pšenice, oves a ječmen. Ani louky nejsou letos tak bohaty. Teprve v polovině května začalo pršet.

Kronika obce Soběšína

Živelní pohromy.

R. 1920 snesla se nad Soběšínem průtrž mračen, která způsobila velké škody na všech pozemcích. Občané kolem potoka byli ohroženi velikým přívalem vody, který byl až 8 m vysoký a podemlel základy dráhy, takže jízda po dráze byla přerušena.

V roce 1922 byla podobná pohroma, při které byly též velké přívaly vody.

Roku 1926 byl tak velký stav vody na řece Sázavě, že vnikla až p. K. Štrabachovi do kuchyně a obyvatelé museli jezdit loďkou ke vchodu svého obytného stavení. Veškerá píce kolem vody na lukách v celých kupách byla odplavena.

LIBER MEMORABILIIUM: GedenkBuch der Herrschaften Světlá & Habern mit den Gütern Neudorf, Tiess, Zboží, Willimowitz & Batschkau; mit dem Jahre 800 n. Chr. beginnend.

[1675]

Hochwasser

[1712]

Hochwasser

Am 23 April Hochwasser. (Světler Archiv)

[1713]

Hochwasser

Am 2ten April hochwasser in Svetlá. (Schaller)

[1724]

Hochwasser

In diesem Jahr war sehr hohes Wasser (n. Welleba)

[1736]

Hochwasser

Am 19th Juli Hochwasser in Folge eines Wolkenbruches. (Svietler Archiv)

[1740]

Hochwasser

Am 21ten Dezember Hochwasser in folge plötzlich eingetretenem Thauwetter. (Světler Archiv)

[1750]

Hochwasser

Am 15 Juni und 12ten Juli Hochwasser in folge anhaltender Regen Güsse. (Světler Archiv)

[1770]

Hochwasser

Am 4ten April trat in folge massenhaft gefallenem Schnee und hierauf folgender Theuwetter – Hochwasser ein (Schaller)

[1771]

Hochwasser

Am 17ten März trat in folge plötzlich angetretenem Thauwetter Hochwasser ein. (Svetler Archiv)

[1784]

Hochwasser

Am 28 februar trat in Světlá so ein grosses Hochwasser ein, daß die Brücke über den fluss Sazava in 2 fachen abgerissen worden ist. (Svetler Archiv) und (n. Schattký) Ein zweites Hochwasser fand am 26tn März desselben Jahres statt. (n. Schattký)

[1789]

Hochwasser.

In Monate April war so ein hohes Wasser, daß die brücke über der Fluss Sazava in Světlá, erheblich beschädigt worden ist. (altes Gedenkbuch)

[1790]

Witterung – Missjahr

In folge der [?] trockenene ist ein totaler futtermangel und Missjahr [?] (Světler Archiv)

[1795]

Witterung.

War sehr trocken bis in halbe Juni, dem folgten Regen, Gewitter beinahe alle Tag und das Wasser hatt solche Macht daßnamentlich bei Slusitz & Lučitz alle Brücken weggerissen wurden. (Skuhrauer Pfarrbuch)

[1799]

Hochwasser.

Am 28/2 februar trat in Světlá in folge rapiden Thauwetter, eine grosse [?] ein und war die Brücke über die Sazava, [?] weggerissen zu worden. (altes Gedenkbuch)

[1814]

Hochwasser. Svetler Sázavabrücke.

In folge plötzlich einbrechenden Hochwasser wurde die Sazavabrücke theilweise abgerissen und beschädigt. (Sv. Archiv)

[1815]

Witterung. Hochwasser.

dieses Jahres zeichnete sich durch unablässige Regengüsse und Überschwammung aus. (Sv. Archiv)

[1821]

Hochwasser – Světler Brücke abgerissen.

die über den fluss Sazava in Světlá führende hölzernen Brücke wird durch einen haftigen Eisfluss abermals abgerissen. (Svetla Acta)

[1834]

Trockene

In den Monaten Juni u Juli herrschte grosse Trockene u dürren.

[1835]

Witterung. Erndte.

Das Jahr war sehr trocken, in Folge dessen kein Heu und Futter jedoch sehr viel Wintergetreide erfacht worden ist. (altes Gedenkbuch)

[1842]

Witterung.

dieser Jahr war ein sehr trockenes und dürres Frühjahr und ein solcher Sommer; vom Monate April bis August regnete es nur 3mal und auch da nur wenig. In Folge dieser ungünstigen Witterung brach grosse Futternot aus.

[1844]

Wolkenbruch u. Überschwammung. bei Lučitz ging ein starker Wolkenbruch nieder, in Folge dessen die Světler [?] die Světler Schlosspark total überschwammt werden sind; am 25ten Juni Hagelschlag bei Světlá. (Světler Archiv)

[1845]

Witterung. – Hochwasser.

Der Winter war sehr streng und schneerisch, am 14ten März trat die Fluss Sazava in Folge rapiden Thauwetter aus und überschwammte nachden das Wasser bis zur fuhrbahn der Světler Brücke reichte, den unteren Park und den unteren Stadttheil am Světlá (Světler Archiv)

[1857]

Witterung – Hagelschlag.

Der Jahrgang war sehr trocken und zeichnet sich bei den ienigen Gewittern durch heftige Hagelschläge aus. (Skuhrover Pfarrbuch)

[1858]

Witterung – Missjahr.

Der Frühjahr und der Sommer waren sehr trocken, in Folge dessen die Erndte an Getreide total missrathen ist. (Hab. Archiv)

[1868]

In Monate Juni hatt theiweiser Hagelsturm die Korne und Räppe beschädigt. Sonst war das Jahr sehr trocken und unfruchtbar. (spec. facti)

Hochwasser.

Am 29ten februar trat in Folge rapiden Thauwetter Hochwasser, jedoch am kurzer dauer ein. (spec. facti)

[1869]

Hochwasser.

In folge rapid eingetretenen Eisthaung im frühjahr ist das Wasser der Sazava ausgetreten und reichte deshalb bis zum unteren Thore des Světler Schlosses. (spec. facti)

[1874]

Witterung – trocken.

dieses Jahr war im Allgemeinen, Warm, trocken und [?] Schneelos; diese Witterung hatte auf die feldfrüchte einen nachtheiligen Einfluss so zwar das bloss eine halbe Erndte ergibt werden ist. (spec. facti)

[1881]

Witterung.

[...] Am 10ten März trat in folge rapidem Thauweter nach einem bedeutenden Schneefall Hochwasser ein, welches den Sägeplatz bis zum brettlagerplatz und den sogenannten türkischen Park bis zum mittleren Weg überschwammte.

[1883]

[...] Im Monate Juni verursachten starke Niederschläge und Hochwasser so daß [?] des Wasser bis über dem [?] weg das türkischen Parkes herausrat.

Liber Memorabilium nebolížto kniha pamětnj Města Přibyslawě

[1845]

Am 5 febr, und die folgenden Tage des Monats war ein unaufhörliches Schneegestöber, und dauerte mit weniger Unterbrechung auch in den Tagen des Monats März 1845, einige wenige Tage ausgenommen in einem fort. dabei herrschte stets ein eisiger, kalter Wind, und bewirkte große Windwehen, so daß die Straßen unfahrbar wurden, weil was den Tag hindurch ausgeschrefelt wurde, die Nacht über wieder verweht war. Am 24 und 25 März trat aber plötzliches Thauwetter mit Regen ein, und brachte durch plötzliche [?] des Gewässers große verheerungen in den Gegenden, die an den Flüssen gelegen sind. dann das Wasser stieg überall viel höher als es bei der großen Ueberschwammung des Jahres 1784 der fall war. Prag und die an den Ufern der Moldau und Elbe gelegenen Gegende wurden um 28 und 29 März weit und breit überschwammt, und schreckliche Verheerungen angerichtet, bei Leimeritz wurden, wie die Zeitung meldete 19 dorfschaften unter Wasser gesetzt, in den dörfern Mlikojedy und Prosmik sturzte ein Gebäude hinter dem andern ein, bei der Steffansüberfuhr bahnte sich die Elbe ein anderes bert, durch das dorf Kaley, und alle Gebäude in demselben wurden durch die Strömung niedergerissen, die Anenweilbrücke bei dieser Ueberfuhr wurde zerstört, und kurz die überall an den Ufern der Sazau, Moldau, Brenna, und Elbe, welche zu reiße Strömen anmöchten, gelegenen Ortschaften angerichteten Verheerungen eines sind immermäslich.

Městská kniha města Kácova

[1714]

1 Srpna neslychana Povoden nastala, neb nedaleko Zdiaru 60 welykych Rybniku skrze hrozny przywal se strhlo, skrze který tak se rzeka tato Sazawa Rozwodnila zie 14 loket od sweho obyczegneho toku weyssky gest wystaupila, czela Staweni y slydmi Prycz nesla, wsamym Niemeczkym brodu sto sahu Miestske zdi a 33 domu prycz wzala a 37 runirowala, anekolyk set lydu ztopila, Zboży Rozlycznich truhel agynich sebau nesla, zde vkaczowie 2. lyde Utopeno gsau pochowano. Sem ku kaczowu hodinu zpul nocy przywalyla se atopila 11 loket wegssky na Mleyne, nahoru aždo spodniho Pokoge przyssla. farny chlywi, chalupu Przywozneho, Walchu, Pylu, Prycz wzala, tež ten sylny adosty wysoky Pelyssku Most když Plowal wczelosti chabersky Mleyn porazil, nesczislnych sskod tato Povoden gest zpusobyla, yzde taky obeczny dum Zruinirowala.

Památné zápisy (rodina Švejdova)

[1906]

9/9 Velké sucho. Sazavu lze suchou nohou u bašty přejíti, zakázáno v lesích kouřiti.

[1907]

7/7 14 hodin se lije jako z konve, nejsou lidé pamětní takové deště, Sázava vystoupila z břehů a mnoho škody udělala.

16/7 Prší neustále! Dnes bylo pět bouřek.

[1908]

20/5 Průtrž mračen. U Heralce podemleta trať u Svitalky stržen most na silnici humpolecké u Krásné Hory stržen také most. Velké škody kolem, mimo město.

[1909]

3.4.5/Února Veliké vánice sněhové a veliká voda.

[1913]

17/8 Neustálé lijáky, voda stoupá, špatné žně. Zima, topí se v kamnech.

[1921]

27/VII Veliká vedra panují až 58°C bylo v Praze. Obili se valem z polí uklízí. Krmivo není žádné, všechno horkem a suchem spáleno. Lesy a obilí u dráhy bývá často vyletlými jiskrami zapaleno. Mniška řadí nebývalým způsobem v lesích dějí se různé pokusy této neřesti lesní se zbaviti ale dosud se nic nevynašlo čím by se zmařiti. Vody nedostatek.

[1925]

11/5 Byla veliká průtrž mračen ve Stokách Polné, Kamené, Příbyslavě a Šicendorfu. Strhali se rybníky, prkna, klády, úly i dobytek plaval po vodě. Voda dravě strhala mosty, silnice. Sázava od osmy hodiny do 9ti stoupla o 3 Metry tak velikou vodu nikdo nepamatuje. U Traplu (Rosendorf) tekla voda okny do vnitř a lidé se po pás v ní brouzdali. U Sachslů jedno jezero od dráhy do zahrady, [? 1 – 2 slova přelepená výstřižkem z novin] mostem jedno moře až ku Světlé. [? přelepené] -talo pršeti, rychle opadla.

Paměti městyse Davle od r. 1898

Velké povodně

Za mé paměti byly:

<i>25. března 1845.</i>	<i>dle ninější měřídka</i>	<i>m. nad normál.</i>
<i>vúnoru r. 1862</i>	<i>Sazava „ „</i>	<i>zde m.</i>
<i>1888</i>	<i>Vltava i Sazava „</i>	
<i>1890 v zaří</i>	<i>„</i>	
<i>1909 vúnoru</i>	<i>„ 4 m. „ „</i>	

zledem ze Sasavi ploulo velké množství kladového dříví.

[1935]

V létě byla veliká parna a celkem velmi sucho.

Počasí.

Léto r. 1935 bylo velmi suché; nepršelo a obilí jen stěží vyrostlo pro sucho. Brambory byly velmi malé a také jich bylo velmi málo.

Krmení pro dobytek bylo málo.

Paměti rozličné (rodina Jelínkova)

1633. 20. Januarij Woda byla zde w Brodie Niemecském tak welyká, zie gi mohl z Mostu Rukau dosáhnoautj; Czož nad Pamiet Lydskau gest.

1635. 17. Martij, Mezy 11. á 12. hodinau, Wzala Woda Most Welkeg zde w Brodie Niemecském a Roztrhala geg na Sztzyry kusy, geden Kus snesla Dolú až k Panskym Lukam, a Druheg Kus po stranie k pržykopum wrazyła, Tržeti pak na obecz snesła, Čtwtртеho Kusu Zanechala. Prži Bránie ti Lyde kterži se na to diwaly až hrozno bylo, powidaly když geg roztrhla, zie se o Nieg Kry Zastawilj, a geg zhuru zdvihly, potom se ty Kry Wsseczkny k Panskeym Lukam Sneslj, tak zie Lyde po nich sem ytam Chodily.

Leta 1714. Dne 31. Julij, w weczér skrze welke přiwalý, potrhálo se mnoho rybníkuw na Panstwj Zdiárskem a Polenskem, přišsila hrozna a Nenadala woda, která nad Pamět Lydskau nebyla, a to Neywětssi k 2. hodině na Noc, na Dolnim Předmiestj, Wezmaucz Czely Most Kryty, domúw nad Mostem y za Mostem s Lydmj w nich gsauczými Prycz vzala, gakoby Umetl ___ 33. dworcu
It: na Předmiestj zboržených zústalo _____ 8. domú
W Miestie zboržených a Podemletých od Wody 49. domú
Mleynúw při Miestie zboržených a Wietssim dilem od wody pobraných _ Pak 5
Barewnu Saukeniczkau – 1
Sspital ode zdj Nakladnie Wystaweny Z gruntu Prycz 1
Item při temž Sspitaly a kostele s: Kateržyny zwonicy y s dwaumj zwonky. 97. domú
Mimo toho Mleyn dolnj Slapanowsky teto obczy patřiczy ___ 1.
Lydj czo pobrala zde, počžita se |: pokudž dobrže Pocžteno :| 80. osob
z nichžto se nawratilo ___ 11. osob.
wssak některžj na Mily, Dwie y tržj a dale Plynuly, než se wen zwody dostali.
We wsy babiczych pod okrauhlyczy Pocžtli Utopených a Prycz wzatých _____ 42.
osoby
It: w Swietly Pocžitagj domúw _____ 24.
Item w tyž Swietly Lydj Potopených a Prycz wzatých 73. osoby
w Miestie Ledczy Lydj od Wody wzatých a Utopených 20. osob.
It: Netczo domúw pobrala a ostatek Poboržených temerž |prey| za Pul Miesta. Czo pak ale Ginde taž Woda sskod Učinila, a Lydu pobrala, a neb zatopila; o tom Kronyky gdau, a budaucznie až se to wssechno wyssetřj, Wicze pugdau.
Item Prawj se zie ta woda 14. loktúw zweyssj byla, w Miestie Ledčj w kostele Oltarže, y diekanstwj poboržila, a w gednom domie wssichnj se ztopilj, genom gedno Malyczke dietiatko na Neczyczkach ležiczy žive zústalo, které woda na Wrch Kamen wynesla, i když woda opadla a ono Placžicz, Uslyssano bylo, a tam otdad se wzalo. Hamry, Mleyny, Mosty y wesnicze i Miesteczka při tyž Ržecze Szawie ležiczy, y Pelisskuw Most dosti Sylny a Wysoky precž odnesla.
Gedna Ziena na te wodie Zwolila Za Patronku sobie Swatau Pannu Barboru, a gi prosyla, aby gi opatrowala; stalo se ze gi Za Ruku wzalo, a na skalu vyhodilo, Czož lydem k podiwenj bylo. Dwie dieti malyczky, držicz se za sve Rucžiczky, majicz kotie mezy sebau, Plynulj, o tiech se nepisse gestlizie se zte wody wen dostaly. Jinych pak lydj, domúw, stawenj a držywj, Truhel, a Rozlyčnych wiczy, kterýchž wyspanj nemožne gest, hojně plynulo, Jak zie se ta od kolyka Set nebywala Povodeň a Sskoda na Sta Tisycz Učiniena, wypsatj a Ssaczowatj nemuže. Niekteržj pak Lyde, kteržj na te wodie chytalj, mohau zbohatnauti, wssak ale s tim mnozy tak brzo heybatj nebudau. Zde okolo Miesta Brodu Němeczkeho mnohe zahrady, Lauky Piskem a Kamenim, take hroznym Smradlavym bahnem y w Miestie domy a zahrady Zanesla, tak zie w domich y na dolnj Ulyczy Mistem na dlauhy loket y weysse bahno zústalo, a w nem hadúw, Ziab, a Neywicze Welkych Sstiruw jako Racžkuw se nachazelo, a kteržj Z Lochúw a domúw to Smradlawe bahno wynasselj, tiem Nohy y Rucze oteklj, a pro welyky Smrad w domich dlauho byti nemohlj; a sycze y na Ulyczy, gsaucz hrozne welyke hromady

tohož wywezeneho bahna, sotwa lyde pro Smrad obstati mohli. Jake Naržikanj a Placž byl, to každy poważiti muže.

W kostele S: Panny Katerzyny do Pul oltarže topila, obrazum nicz neusskodila, a přzed tymž Kostelem stogiczy Kržiž a na Niem Crucifix, ten obstal, a gey Nepodemlela, czož k Welkemu podiwenj gest. Topila ta woda až po Czely Dolnj Ulyczy až k aulycy že czo se k Masnym kramum gde a Zdruhe Strany až k Roßmarku. Kassnu ktera prži Zdj Miestske Zadomem Jana Pazlera stála, y Swodau wnj do Prostržed dolnj Ulycze postavila.

Gak mnoho se Lydj po te Ržecze Sazawie až k ržecze wltawie potopilo, Poczet se wiedieti nemuže.

Zdeyssych nětzo Utopenych se nasslo, a některe Tiela bywsse tuze Porussene a Pozdie nalezene, sem pržiwezene a U S: Wogtiecha pochowane, gine pak Leczkdes od Lydj Zakopane gsau. Dobytku, Zwierzj, wczel a Soly y S Prameny dosti se potopilo, a po Ržecze Plynulo.

Pamětní kniha města Ledče

Povodeň

Dne 2ho února 1862 vystoupila voda z břehu Sázavy, takže se po náměstí jezdilo s lodkami; v domech na dolní straně při břehu Sázavy byli byty zatopené. Josef Moravec kupec bydlící v domě čp: 137 v Ledči na pravé straně mostu, byv nemocen a nemoha utéci, vysvobozen byl z nebezpečí života utopením Antonínem Stejskalem řezníkem v Ledči.

Počasí

Od polovice června do září 1873 panuje velké sucho, sotva tři skromné deště v tomto čase se objevilo, což mělo velký účinek na osení, dle mandelů obilí bylo hojnost, však málo sipalo, žito nejvíce na ½ míry, v následku toho sucha Sázava na jednu čtvrtinu vyschla, takže mlynáři mlíti úplně nemohli, čímž mezi lidem zvláště venkovským velká bída o chléb a mouku povstala. Meze, lučiny, jetelišťata úplně vyprahli, takže žádné otavy nebylo. Jedna libra bídného chleba prodávali pekaři a pecnáři za 10 Kr/č. Štěstí, že stává parních mlýnů, jinak by hrozný hlad mezi lidem povstal.

Velká voda

Dne 8. března 1881 byla velká voda, sahala až k domu M. Moravce č. 138 zde u č. 76 zde.

povodeň a poškození mostu

V zimě r. 1890 z počátku silné mrazy na holo, pak napadlo silné množství sněhu, mrazy udržovali led narostl přes metr výše, dne 5. března 1891 při velké výšce vody šli ledy. 6. března 1891 byla velká povodeň a zbylími kry po březích byl dřevěný obecní most přes řeku Sázavu stržen trámy, panky vodou odplaveny, jen zábradlí pozůstalo, při komisi dne 8. března 1891 č. 20 za přítomnosti okr. starosty p Roberta Hrutě a ob.

stavební komise obecní uznáno, že zasazením nových trámů, panku, stahnutím zábradlí novými šrouby má starý most co most prozatímní býti upraven a nový most železné konstrukce na místě kde domy čp: 83. 84. 69 zde stojí do listopadu 1891 zbudován.

Povodeň 1698

Dne 23. března 1698 o 4. hodině odpůldne rozvodnila se řeka Sázava táním sněhu a ledu tak, že vystoupila z břehu a sebrala most dřevěný i s kamenými pilíři, na kterých byl kříž a dva obrazi svatých. Most byl téhož roku nákladem 300 zl. vystaven, potřebné dříví dodala vrchnost, jež k tomu účeli k dodávání dříví se zavázala, [...]

Povodeň 1714

Ještě strašnější povodeň byla r. 1714 dne 31. července; polovice domů v městě stála až po střechy, děkanský kostel na 6 (šest) loket pod vodou, devět domů s hospodářskými staveními a veškeren dobytek odplaven, mezi nimi 86 osmdesát šest stavení kostel, děkanství, škola, špitál, mlýn horní a dolní silně poškozeny, podemlety a zaplaveny nánosem a most stržen. Škoda způsobená 18000 zl.; nejbolestnější bylo, že 35 lidí a sice 28 z města a pět z křenovského mlýna o život přišli a mimo to dva z města úplně zmizelo a vodou odneseno bylo, osmadvacet lidí utopených dle matrik bylo pohřbeno.

Povodeň 1731

Třetí povodeň byla v pondělí [21. května] po svaté Trojici r. 1731, která sice tři dny trvala, nebyla však tak velká a způsobeno přes ni škody 3864 zl.

Povodeň 1784

Roku 1784 strhla povodeň most, nadělavši na staveních velkých škod.

1842 Sucho.

Suchem r. 1842 utrpěli mnohé země zvláště země česká. Hned z jara počalo býti sucho. V květnu vůbec nepomoklo, jen ke konci června trochu, málo zaprchlo, kterýž vůbec není vydatný. Pak vůbec velmi zřídka a málo zarosilo. Teprve ke konci září byly poněkud vydatnější deště. Země byla na sáh hloubky jako vypálená. Výše položené studně a mnoho potoků vyschlo. Byla veliká nouze o vodu, která zdaleka se přivážeti musela, v malých mlýnech se mletí nemohlo, a jen spoře ve mlýnech na řekách ležících. V následku sucha vzniklo mnoho ohňů. Úroda byla velmi špatná, poněvadž pro nedostatek vláhy nemohlo se stéblo ani zrno vyvinouti, ani brambory se neurodili a k požívání nebyli. [...]

povodeň 1846 [sic]

[...] V polovici února začala prudká zima, silné mrazi, teploměr zde v městě ukazoval 17°R pod nulou, sněžilo několik dní, takže byla řádná vánice, ledy byli silné, mrazi dodržovali do 24. března 1846 [sic] při 13°R pod nulou, pak zavál teplý vítr, sníh počal tátí a pršelo po 20 hodin a 27. března a na 28. března v noci, ledy prudce odešli a voda byla 29. března 1845 byla tak vysoká, že ji nikdo vyší od r. 1784 nepamatuje voda

vylévala se na jízdní dráhu mostu a tekla po náměstí. Škoda povodeň ta nenadělala, jen dvory, zahrady, luka byli pískem zaneseny, ploty u zahrad poškozeny. Na dolejších toku Sázavy způsobené velké škody, též na Vltavě a Laby.

Sucho

Roku 1904 nastalo sucho po celé léto panující, které zhojně působilo na celou vegetaci, takže bylo hůře než po krupobití r. 1903, nebylo píce pro dobytek, potravin se nedostávalo, takže panovala všeobecná bída. Není pamětníka tak prudkého a úpalného léta jako r. 1904.

Pamětní kniha města Ledče n./S.

31/7 1921

Katastrofální sucho. Sázava téměř vyschla. Pod dolním mlýnem (Pickovým) lze přejít suchou nohou na druhý břeh. Úroda znamenitá, ač celé léto nesprchlo.

11/8 1921., Od jisker lokální dráhy chytil les ,pod Hradem'. Hasičský sbor a skauti jej uhasili. Co nezničí ohromné spousty mnišek, shoří pro trvalé sucho.

13/8 1921

Konečně ochlazení, lijavec, víchr. Umožní se orba, pomůže přírodě sprahlé žárem slunce.

28/11 1921

Mrzne na sucho. První ledování u ,Koželovny'. Málo vody.

25/2 1922

Do rána odešly ledy mezi jezy, očekává se záplava od Vilémovic.

Ve 3 hod. odp. avizuje telegram ze Světlé ledy s velkou vodou. Celé město obsadilo břehy, u plovárny dynamitem trhána hlád' až se řeka uvolnila. Tu ve 4 hod. hřmění od Velké Stráně, spousty ledové zaplavují louky, lámou olše na březích jako stébla. Nad záplavou bělavý mrak mlhy. Okamžitě zaplavena silnice ,Ke Koželovně', železné zábradlí v betonu chodníku zasazené se kymácí jako obilí v bouři. Kry nevídané velikosti a síly (až 75 cm) se lámou na řvoucím jezu unášejíce sebou urvané stromy a klády z pozlámaného mostu stvořidelského. ~ O 5. hod. voda opadla, hasiči uvolňují chodník pod zámkem. Silnice vysoko pokryta krami a tříští, zábradlí rozvráceno. Na štěstí nebylo způsobeno větších škod mimo vývraty plotů. ~ Potok Pivovarský zastaven zaplavuje okolí, celý dvůr domu K. Šely i zahrádka M. Vítkové 30 cm pod vodou. Hružokrásná podívaná. ~ Kry ležely ještě dlouho až na děkanském poli nad loukou.

1/2 1923

Liják do spoust sněhu. Sázava 90 cm nad normálem, v noci 110 cm. Hasiči pohotovost.

[1926]

Počasí v létě a na podzim bylo převážně deštivé a chladné.

[1927]

Počasí: zima mírná, jaro z prvu deštivé pak v dubnu velké mrazy, v květnu a začátkem června veliké sucho, v létě pak byly katastrofální bouře, jimiž postižena nejvíce část českomoravské vysočiny.

[1929]

Počasí: Léto horké, dešťů málo a nebyvalé sucho, studně vyschly, voda v řece Sázavě klesla až „k hladovým kamenům“, ryby lekaly, koupání v řece až na tůň skoro nemožné. Pro nedostatek vody nebylo možno zalévati zahrady. Pociťuje se stále nutnost zřízení vodovodu. Obilní úroda nadprůměrně dobrá, jen píce a zelenina utrpěly a místy vyschly. [...] Houby v zdejších kraji nerostly vůbec.

[1930]

Počasí: léto bylo suché, téměř bez dešťů. Řeka Sázava jest skoro bez vody, všechny studně vyschly tak, že není pamětníka podobného sucha.

[1931]

Povodňová škoda v Pivovarském údolí.

Dne 11. srpna konala se schůze městského zastupitelstva. Průtrží mračen a rozvodněním pivovarského potoka, poškozena velmi silnice v Pivovarském údolí. U mlýna patřícího Anně Škodové, v délce 55 metrů, polovice silnice povodní úplně ztrhána. Bude podána žádost u ministerstva sociální péče o udělení nouzové podpory na opravu této silnice.

[1934]

Od 28. února do 3. března velká voda v řece s odchodem ledu. Ledy zůstaly na cestě u Kulíkova mlýna a na silnici pod Šeptouchovem, rovněž i na silnici pod zámkem. Na odstranění ledu pracovalo dělnictvo za mzdu 2 Kč. 50 h. za pracovní hodinu.

[1934]

Počasí. Jaro velmi suché. Píce málo.

[1935]

Zjevy klimatické.

Počasí. Léto velmi suché, ani jeden pořádný déšť. Prameny vodní vyschly. Úroda obilí nebyla zlá, avšak málo krmiva pro dobytek. Ovoce následkem velkého sucha opadalo. Teprve koncem měsíce října přišly vydatnější deště.

Pamětní kniha města Německého Brodu

Průtrž mračen

V noci ze 3. na 4. září snesla se v r. 1817 nad městem neobyčejná bouře s průtrží mračen, čímž byly způsobeny nesmírné škody. U mnoha rybníků protrhány hráze, městský vodovod značně poškozen a Poličská silnice, která současně s Humpoleckou byla postavena r. 1811, stala se k jízdě nezpůsobilou.

Povodeň

3. února [1923]. Po několikadenní prudké oblevě, spojené s deštěm, rozvodnila se Sázava a zatopila celé „Losy“, takže údolí od mostu až k „Weidenhoffеровu“ mlýnu u Panských bylo jediným jezerem; voda sahala až po samý práh kostela sv. Kateřiny. Také před [mezera – chybí číselný údaj] léty regulovaný potok Žabinec vystoupil z břehů. Po dvou dnech však voda opadla.

Povodeň.

V podvečer dne 11. května [1925] strhl se nad městem prudký liják s bouří; avšak nad částí okresu štockého a polenského nastala průtrž mračen. Spousty vod hrnuly se do Šlapánky, která rázem zaplavila celé údolí. V okolí Kamenné a Dolní Věžnice potrhlo se několik rybníků, což způsobilo náhlé a značné vzednutí vody na dolním toku Šlapánky a na Sázavě. V městě počala voda již večer rychle stoupati a zaplavila louky po obou březích Sázavy (t. zv. Losy), takže byla obava, že zaplaveny budou také pobřežní domky při březích řeky. Proto hasičstvo a policejní stráž měli po celou noc pohotovost. Avšak již po půlnoci začala voda rychle opadávati; nicméně povodeň způsobila velikých škod na polích a lukách, jakož i v některých pobřežních staveních. Tak zvláště utrpěl značnou škodu mlynář ve Šlapánově, jemuž voda odnesla velké množství prken a přemnoží lidé ve Trydnavě, kdež i most u rybníka byl pobořen a několik domků podemleto. Také trať železniční byla na několika místech poškozena. V bývalém mlýně Traplově (nyní barvírně, náležející továrně Veselých, původně /od XVI. stol./ mlýn Rozendorfský) odplavila a poškodila voda množství beden naplněných hlavně punčochami, jež byly připraveny k odeslání do Anglie. Tato náhlá povodeň mocně vzrušila veškero obyvatelstvo, jež dlouho do noci pozorovalo s mostu i obou břehů přivaly vod. Dřevěný most na Ostrov byl policejně uzavřen z obavy před podemletím a sesutím.

Povodeň

Počátek června [1926] byl velice deštivý, takže stav vody v řece a její přítocích byl stále nadobyčejně vysoký. Dne 10. června rozvodnil se po prudkém lijáku Žabinec, zaplavil okolní louky, s nichž odnesl velké množství kup nedlouho předtím posečeného sena. 14. června začal stálý déšť, který trval pak plně dva dny. Již následujícího dne ráno vystoupila voda z břehů Sázavy a odpoledne vysoko zaplavila celé Losy, sportovní hřiště a všechny okolní louky. Po celou noc vydatně pršelo takže k ránu vystoupila voda v Sázavě 190 cm nad normál, největší výšky dostoupila pak odpoledne (203 cm) a setrvala na ní až do večera, kdy počala poznenáhla opadávati. Hasičstvo

a policie měly po 3 dny pohotovost. Povodeň, která bývá v červnu v našem kraji velice řídkým zjevem, způsobila mnoho velikých škod na polích, zvláště však na lukách, jež zaplavila blátem anebo s nichž odplavila množství sena. Také několik nízkopoložených domů bylo zatopeno, takže obyvatelé byli vystěhováni.

Povodeň [1927]

Po vánočních mrazech nastala obleva a deštivé počasí, následkem čehož voda v Sázavě a přítocích povážlivě stoupala. V podvečer 11. ledna zaplavila všechny louky kolem města a přelila se i přes Losy. Po dvou dnech počala však dosti rychle opadávati.

Počasí. [1930]

Letošní květen byl mnohem chladnější a deštivější než duben, který měl teplotu nadnormální. 10. a 11. května bylo -2°C. V posledních dnech květnových se však značně oteplilo, načež nastala neobyčejná vedra a sucho, což trvalo celý červen a první polovici července. (až do 12.) Zajímavost jest, že ačkoli v blízkém okolí (v Úsobí, Bělé, Přibyslavi a pod.) několikrát přšelo, ve zdejších městě po celou tu dobu ani nekáplo. Městský úřad vydal již 13. června vyhlášku o šetření vodou a zákaz zalévati zahrady vodou z vodovodu a veřejných studní. Nejvyšší teplota byla 24. června (+32°C). Již dlouhá léta nebyl červen tak teplý a suchý jako letos.

Sucho. [1930]

Počátkem července dostavily se v celém zdejším kraji následky trvalého sucha. Stav vody v rybnících i v řece a potocích jest neobyčejně nízký, takže všude jest veliká bída o vodu užitkovou i pitnou. V Sázavě, jejíž řečiště je místy úplně vyschlé, jsou spousty ryb, leklých jednak nedostatkem vody, jednak otravnými splašky z továren. 7. července vyloveno bylo u Rothova („panského“) jezu nad mostem mnoho (asi 5-8) metrických centů mrtvých ryb, mezi nimiž bylo plno velkých, hlavně štik, které šířily otravný zápach v dalekém okolí. 9. července vydal městský úřad vyhlášku, kterou se zakazuje koupání v řece. Zároveň ohlásil, že čerpání vody z veřejných studní dovoluje se toliko v určených hodinách. Velká vedra a stále, více než pět neděl trvající sucho, uspišily také velice značně letošní žně, které nastaly již v prvých dnech červencových.

Nedostatek vody. [1930]

Pro hrozivý nedostatek vody v městském rybníku „Hajdovci“ (zvanému tak po Jiřím Aydovi, jemuž náležel ve druhé polovici XVII. stol.), z něhož jest veden vodovod do města, propůjčil zemský ústav pro choromyslné na Rozkoši odběr užitkové vody z ústavního vodovodu.

Vánice. Povodeň. [1930]

V noci s 25. na 26. října (na neděli) počalo silně sněžiti. K ránu zvedl se prudký vítr, který změnil se večer v bouřkovou vánici. Cesty a silnice byly záhy zaváty mokrým tajícím sněhem, takže doprava byla velice ztížena. Automobily jedoucí z města, musely se vrátiti, neboť na okolních kopcích byly silnice pro veliké závěje nesjízdné. Také na drahách byla doprava udržována jen se značnými obtížemi; na trati humpolecké a

žďárské vlaky po dva dny vůbec nejezdily. Ve městě strhány byly tíží mokrého sněhu četné dráty telefonního a elektrického vedení, takže město bylo v neděli a pondělí úplně bez elektrického světla. Škody v zahradách a lesích byly obrovské. V úterý (28. října) se rychle oteplilo, načež po dva dny vytrvale přšelo, takže řeka Sázava náhle stoupla, rozlila se z břehů a zaplavila tržiště, sportovní hřiště a Losy pod hřbitovem, které se podobaly obrovskému jezeru a dosahovala v městě až k obytným stavením na obou březích. Povodeň trvala celkem tři dny.

Povodeň. [1932]

Po prudkém lijáku a dvoudenní oblevě vystoupila 4. ledna Sázava z břehů (160 cm nad normál) a zaplavila louky pod kostelem sv. Vojtěcha, takže až za mlýn „U Panských“ bylo jediné jezero; v městě dosahovala voda až k samým domkům na obou březích stojícím. Tato záplava všeobecně překvapila, poněvadž bylo mínění, že regulací řeky, která byla loni provedena, bude všem záplavám zabráněno. Proto obecní úřad požádal zemskou správu za pomoc. Podle úředního sdělení bude náprava zjednána, až bude zregulována také další část řeky, zvláště jez „U Panských“.

Povodeň. [1934]

22. srpna po 2. hod. odpolední snesla se nad městem Žďárem na Moravě bouře spojená s krupobitím a průtrží mračen. Ohromné spousty vod zaplavily všechna níže položená místa. Z obavy před protržením hrází byly vypuštěny dva velké žďárské rybníky (Matějovský). Trať státní dráhy k Něm. Brodu byla na dvou místech podemleta a doprava na ní přerušena. Četnictvo zpozornilo telefonicky všechny obce ležící při řece Sázavě na možnost náhlé zátopy. Ve zdejších městě, kamž došla tato zpráva o 5. hod. odpol. byly provedeny rozsáhlé zajišťovací práce. Hasičstvo, policie i četnictvo měly pohotovost. Na mostě a celém pobřeží shromáždily se tisícové zástupy lidu, čekající na příval vody a setrvaly tam až dlouho přes půlnoc. Teprve až o 4. hod. ranní plnilo se řečiště, které bylo téměř bez vody, blátivým proudem; o 10. hod. dopoledne stoupla voda do výše 70 cm nad normál. Záhy však počala opadávati, takže večer dosahovala již skoro pravidelné výše.

Pamětní kniha Městys Kácov s osadami Racinoves, Zliv

[1920]

Živelní pohroma.

Dne 18. dubna snesl se nad naší krajinou prudký liják, ba možno říci průtrž mračen s kroupami. Příval vody zdvihl hladinu potoků i řeky. Sázava vystoupila tak, že i v panském mlýně chystali se vystěhování. Železniční mostek mezi Kácovem a Soběšínem byl přívalem vody stržen.

[1922]

Živelní pohroma.

Dne 23. července postižena byla krajina naše neobyčejně silnou živelní pohromou a sice průtrží mračen, která způsobila ohromné škody.

Pole byla splavena. S polí na svazích odplavena byla ornice, cesty a silnice byly téměř neschůdné, jak těžce byly vymlety, louky zaneseny bahnem a štěrkem, potoky i řeka Sázava vystoupily ze břehů.

V Račíněvsi 4 domky byly zatopeny, u nádraží zatopen domek na dvoře Duškova hostince. V obou případech musili hasiči zakročiti, aby přispěli ohroženým obyvatelům a zachránili jejich majetek.

Železniční mostek nedaleko tábora YMKY u Peliškova Mostu proudy vod řítící se s protější stráně byl stržen.

I na stromoví ovocném a v lesích způsobila bouře mnoho škod.

[1926]

Počasí.

[...] Měsíc červen byl velmi deštivý, hlavně ve dny 5. a 6. června trval prudký déšť bez přestání. Sázava vystoupila 3.95 m nad normál. Prudký déšť a povodeň způsobily ohromné škody na polích, lukách i cestách a lesích. Na lukách pobrala nebo zaplavila bahnem seno, s polí odnesla prst' a poškodila vážně obilí. Cesty a silnice byly vymlety, že jen ostré kameny zůstaly tam, kde dosud byla dobrá silnice.

[1930]

Počasí.

Zima na počátku roku 1930 byla mírná, téměř bez sněhu; i jaro přišlo brzy – v březnu byly již teplé dny, že všichni chodili v letních šatech –, setí obilí a sázení bramborů se však opozdilo, poněvadž pole byla ztvrdla, neboť nepřicházel vydatnější déšť, na nějž každý hospodář čekal. Rok 1930 byl vůbec suchý rok, až příliš suchý.

Zvláště v měsíci červnu a přes polovici července byla neobvyklá parna, obloha čistá, bez mráčku, každý toužil po dešti, který nepřicházel. Následky tohoto sucha byly veliké. Louky a trávníky vůbec vypráhly, vše bylo jako spáleno, sena nebylo, obilí uzrálo brzo, poněvadž uschlo, zrna nenalila.

Řeka Sázava téměř vyschla, koryto její na mnoha místech bylo bez vody a kde trochu vody stálo, hnila a zapáchala. Jak málo bylo v Sázavě vody, vidno z toho, že ani nad jezem v Kácově nebylo možno se koupati.

Elektrárna v Kácově, která je zřízena na pohon vodní, nemohla pracovati a kdo potřeboval svítiti, musil svítiti petrolejovými lampami. Teprve, když kalamita tato již dlouho trvala, zakoupen byl do elektrárny naftový motor, aby elektrická síla byla vyráběna.

Těž mnoho, hlavně ovocných stromů zahynulo a byly vykáceny. Stromy lonskými krutými mrazy zeslabené, i když letos vyrazily listy, hrozným suchem letošním vysílily úplně a uschly.

Následek sucha byl i ten, že hospodáři byli nuceni odprodávat dobytek, ovšem za laciný peníz, neboť neměli píce – pro sucho nebylo sena, nebylo jetelů a i slámy, neboť obilí bylo nízké i řídké.

[1935]

Počasí.

Počátek roku 1935 byl chladný, bylo pravé zimní počasí, ale již ku konci měsíce ledna nastala náhlá obleva. Ulice, silnice i cesty byly pokryty náledím, že nebylo možno se vyhnouti. U nás na náledí v ulicích dvě osoby pádem zlomily si nohu. V polovici února silné deště rozvodnily Sázavu a ledy v klidu odešly. Za to první polovice května byla velmi chladná, zvláště 1. máj byl velmi chladný.

Od 5. června počalo náhle horké počasí; již v červnu dostoupily teploty až na +33°C, nastalo sucho a parné dny, které trvaly bez přestávky až do října. Vše vyprahlo, řeka Sázava téměř vyschla jako v roce 1930. Obilí uzrálo velmi brzy, takže žita sekala se u nás již v první polovici července. Jetele a otava vedrem uschly, bylo málo píce pro dobytek. Lesy podél železniční trati několikrát chytaly, ježto jiskry z komína lokomotivy snadno zapálily zprahlou trávu na stráni.

Teprve ku konci září dostavily se za teplého počasí též deště, pršelo pak často. Teplá a vlhko způsobilo, že v lesích rostly houby až do konce října.

Pamětní kniha obce Čerčan

[1925]

Povodně

Dne 26./8. celou noc silně pršelo. Všechny potoky se rozvodnily. Potok od Benešova se rozlil pře břehy a sebral nájemci dvora Kosinerovi množství panáků pšenice a ovsu z pole. Celý mlýn mračský zaplavila voda, že mlynář stěží se zachránil. Celý měsíc červenec a srpen prší, že hospodáři nemohou skliditi obilí, které jest dosud v panákách a úplně černé.

[1926]

Povodně

Měsíce: květen – červenec jsou v letoš. r. studené a deštivé. Dni slunných bylo pořídka. Od 1. června skoro každý den po 14 dní pršelo, proto všechny řeky velmi se rozvodnily. Řeka Sázava nejvýše vystoupila dne 16./6., zatopila: ostrov pod železnič. mostem, koupaliště a dolní tenisové hřiště. V Poříčí n./S. téhož dne vystoupila řeka 2.65 m, Vltava v Karlíně vystoupila 5.06 m, Labe v Ústí 4.78 m, Dunaj 5.45 m.

Počasí v roce 1934.

Po mírné zimě začalo jaro dle teploty již koncem měsíce února a v dubnu r. 1934 byla vedra někdy již taková, jako tomu bývá v parných dnech letních měsíců. Vedra trvala dále přes měsíce červenec i srpen a poněvadž jen velmi zřídka nepatrně zavlažilo, bylo zvláště v krajinách písčítých katastrofální sucho. V Čerčanech byl značný nedostatek pitné vody ve studních a mnoho obyvatel dováželo domů vodu ze řeky pro domácí potřebu. Koupání v řece Sázavě bylo v letních měsících velmi špatné, neboť vody bylo velmi málo, na všech mělčinách byla voda bahnitá a koupání v ní bylo proto

nezdravým. Z těchto příčin nebylo také v našich lesích v létě hub a teprve na podzim, když někdy půda přece trochu zvlhla, jen tu a tam ojediněle se objevily.

Počasí v roce 1935

[...] Poněvadž v měsících červnu, červenci a srpnu snesl se na zemi nepatrný déšť teprve v neděli ráno dne 18. srpna 1935 a jinak po celý ¼ roku vůbec nepršelo, bylo vše v okolí Čerčan spáleno, půda vyprahlá a travní zeleně nebylo viděti ani na lukách, ani v silničních škarpách, v jiných letech pravidelně zvlhlých. Tato povětrnost velmi nepříznivě působila na vzrůst píceňin, zeleniny a brambor, jichž byl v Čerčanech takový nedostatek, že je bylo nutno objednávat z krajů, kde byla povětrnost příznivější.

Pamětní kniha obce města Žďáru

[1910]

Od 30/8 do 14/9 neustále pršelo tak že ovse porostly a nastalo veliké rozvodnění potoku i řek.

[1921]

V červenci byla veliká sucha že brambory schly, a žně byly již 20/7 v plném proudu.

[1926]

Tento rok byl strašně mokrý že sklizně sena i obilí nepříznivě se domu dostávaly. Dne 15/6 byla veliká voda, a myslelo se že hráze „Dářka“ tento tlak vody nezdolá a protrhne se. Lidé z Libušína a Podskalí se v půl noci ten den stěhovali i se všemi domácími zvířaty do domů od řeky výše položených. Ten den byla zaznamenáno během 63 roku nejvíce dešť. strážek. Po několika dnech spousty vod opadly ale zanechaly kameni písku a blata po lukách čímž seno zkaženo bylo.

[1931]

První sníh padl dne 27. října s velikou větrní vánicí, který delší dobu zůstal ležeti a pak slezl a bylo přes Vánoce bez sněhu, až po novém roce uhodily kruté až na 18 – 24 % R. že narostl led až 25 cm tlustý, pak přišlo dne 7 ledna 1932 velké rozvodnění pršelo bez přes 42 hodin, bez přestání, a přišla velká voda že sotva nový most stačil, voda odnesla led, řezníci a hostinští měli strach že nenaledují, ale ledu bylo dost.

Rok 1934. počítá se k nejsušším letům, neb vyschly studny které zásobovaly obec vodou, úroda však byla všude dobrá.

[1934]

Průtrž mračen ve městě Žďáře:

strašné divadlo jaké nikdo nepamatuje způsobila průtrž mračen nad Žďárem dne 22./8. 1934. Bouře se a krupobití veliké, v půl hodině byla způsobena statisícová škoda, mosty byly strhány do domu se valila voda ve výši muže, u Špinarů, Lázníčků čp. 162-

3 v Jungmanově ul. dobytek se v stájích topil, a voda vnikla do sklepů, že na mnoha místech muselo hasičstvo tuto vypumpovati.

Pamětní kniha obce Pohledských Dvořáků u Německého Brodu

Z význačnějších událostí možno dále uvést povodeň ze dne 15. června 1926, kdy Sázava vystoupila ze břehů, takže téměř celá úroda sena byla zničena.

[...] Přejezd – nízký most – přes řeku Sázavu z Hamrů k Termesifům byl postaven 19. července, 1928 za 19.200 Kč. [...] Most voda vzala dne 29. března, 1929. Obě obce byly tím velmi poškozeny.

Pamětní kniha obce Ratajské od roku 1713

[1862]

Nic pamětihodného. [připsáno:] Velká povodeň dne 2 Unora.

[1869]

[...], pak 16. června byla následkem průtrže mračen velká povodeň tak že mnoho dříví po řece plavalo, a na polích značná škoda učiněna jest.

[1868]

Nastalo nesmírné sucho, tak že plodiny polní nejvíce poschli, a sotva semeno se sklídilo.

[1891]

Dne 24. března přijel do Rataj JUDr. pan Bedřich Pacák z Hory Kutné poslanec říšský aby prohlédl škody odchodem ledů v mlynech a vesnicích pobřežní z Rataj do Sázavy poškozených aby na říšské radě podporu pro poškozené požadovati mohl.

[1895]

Dne 30tého června byla veliká povodeň následkem průtrže mračen takže potok vystoupil z břehů a od Mirošovic plavaly kupy sena i vyvrácené lesní stromy, které zatarasily otvory mostu okresní silnice pod farou, že voda nemohla odtékati a vystoupila na 5 metrů vysoko. Domek náležející Josefu Gruhovi a domek Anny Strnadové pod farskou skálou stojící byl odplavený a domek čp. 85 Josefa Hendrycha byl téměř celý pod vodou, takže obyvatelé jeho nemohli se jinak zachrániti než že se utekli na půdu, kde ještě po kolena ve vodě stáli a střechou po prkně do obecního lesa prchli. Mostové otvory odněšenou střechou domku Anny Strnadové úplně zacpány byly a následkem toho most se sřítíl a spousty vod hrnuly se v před zničily zahrady zanesly je štěrkem, vykácely stromy a u dolního mlýna potok prokrestil si potok novou cestu, strhl část stodoly mlýna K. Bačky, sušírnu a jeho zahradu, na které měl včely, úplně

zpusťošil a včely odnesl. Škoda obyvatelů byla částečně nahrazena státní podporou [...]

Paměťní kniha obce Sázavy od r. 1922 – 3. díl

Léto 1930 suché v červnu a červenci a skoro s tropickými vedry na slunci až 45°C, srpen a září deštivý.

Paměťní kniha obce Světlé n/Sázavou

[1926]

Povodeň

15. června následkem prudkých a stálých dešťů stoupla voda v řece Sázavě i Sázavce tak vysoko, že není paměťníka. Nařízením expositury technické kanceláře rady zemědělské pro Čechy v Německém Brodě, provedeno bylo označení nejvyššího stavu vody čtyřmi značkami vtesáním do kamene. Značky tyto se nacházejí: Z. 1. 15/6. 26 na prvním pilíři mostu, Z. 2. 15/6. 26 na pile pod jezem, Z. 3. 15./6. 26. na panském altánku nad jezem, Z. 4. 15/6. 26. na domku u Sázavky před mostem, v Karlově.

[1935]

Voda

Týž den [17. února] po několika deštích, stoupla řeka Sázava i přítok Sázavka a v 2 ½ hodině odpolední hnuly se ledy a v klidu odešly.

Neúroda

Letošní léto bylo velice suché, čímž utrpěla velice úroda. Nejvíce postiženy byly otavy a brambory. Chudina, která se během léta živila výtěžkem sbírání lesních plodin a hub, následkem úplné neúrody těchto plodin, hledí s obavou blížící se zimě vstříc.

Paměťní kniha obce Zámku Žďáru

[1934]

Dne 22. února přišla náhlá obleva s vydatným deštěm, která způsobila značné rozvodnění sněhových spoust. Koncem měsíce února a počátkem měsíce března bylo již téměř úplně bez sněhu a teplota se pohybovala stále nad nulou Cels.

Citelná chladna a noční mrazíky ku konci měsíce května způsobily, že brambory v nižších polohách zmrzly. Též ovocné stromy po odkvětu velmi utrpěly, takže vyhlídky na dobrou úrodu ovoce se tím velmi zmenšily. Též na lukách, pro poměrné sucho a chladno, ukazuje se mnohem méně sena, než se původně zdálo.

Počasi v létě bylo dosti teplé, za to však velmi suché. Po celých šest týdnů vůbec nepršelo. Místy se počal jeviti už i nedostatek pitné vody.

Pamětní kniha. Pro zapsání památných věcí v obci Sázavě zřízených od roku 1884

[1893]

Tento rok byl velice suchý což na úrodu hojná pro dobytek bylo malo. [...] Na len úroda byla při suchém roku dost hojna [...].

[1903]

Voda v řece byla zejména na jaře velká, ale i po celý ostatní rok byla voda rovna s břehy.

[1904]

Léto bylo velmi suché. Plodiny polní z větší části uschly, zejména jetele, takže pro dobytek bylo málo píce.

[1911]

V roce tomto dávaly se na náklad obce dolní lávky. K poměrům hospodářským byl rok tento více-méně nepříznivý. Po loňském deštivém roce byl rok letošní neobyčejně suchý a parný, takže plodiny polní předčasně poschly. V měsíci květnu řádily kruté bouře provázené silnými lijáky, které velice poškodily úrodu a pole na svahu položená.

Od doby té nepršelo až ke konci září. Následkem toho byla úroda velice skrovná a zvláště píce nedostatek.

Pamětní kniha Týnice nad Sázavou

[1928]

Povětrnost.

Povětrnost v tomto roce byla mírná, a to: zima mírná, jako teplé, léto teplé ale suché, podzim krásný a suchý. –

Ukazoval se nedostatek vody a pomýšleno na zřízení nového vodovodu, poněvadž dosavadní nedostačuje.

Rodinná kronika Tomáše Šrámka

Pod'iwna Zima Roku 1817.

[...] dne pak 4tego Zařy w Nocy tak silna Bauřka přissla že Chotěbořsky Přihonsky hastrmansky rybniky Oboru a Nadrssku u Maleho Mlegnku potrhala a u Swati Trogice wssě okoli Střelnicě gedna Woda bila až se bilo hrozno diwaty. Těchto příhod nebilo pamětnika bi se to bylo kdy stalo. Toho Roku bila hogna Boži Auroda.